

RECEP TAYYİP
ERDOĞAN
ÜNİVERSİTESİ

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE’NİN HUBUBAT ÜRÜNLERİNDEKİ REKABET
GÜCÜ’NÜN G7 ÜLKELERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI**

(Yüksek Lisans Tezi)

Gökçe OKTAN

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Vildan YAVUZ AKINCI**

**RİZE
2024**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalında, Dr. Öğretim Üyesi Vildan YAVUZ AKINCI danışmanlığında, Gökçe OKTAN tarafından hazırlanan *Türkiye'nin Hububat Ürünlerindeki Rekabet Gücü'nün G7 Ülkeleri ile Karşılaştırılması* adlı bu tez çalışması 10/07/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Ünvanı, Adı SOYADI	İmza
Başkan	: Doç. Dr. Ali ALTINER	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Vildan YAVUZ AKINCI	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Tacinur AKÇA	

ETİK BEYAN

İktisat Tezli Yüksek Lisans Programı'ndan mezun olmak üzere teslim ettiğim “Türkiye'nin Hububat Ürünlerindeki Rekabet Gücü'nün G7 Ülkeleri ile Karşılaştırılması” adlı tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Tez çalışmamda, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine/kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır. Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabilecek bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

10/07/2024

Gökçe OKTAN

ÖN SÖZ

Literatürde Türkiye'nin ürün veya ürün grubu özelinde tarımsal rekabet gücünü ölçen pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak G7 ülkeleri ile Türkiye'nin hububat ürünleri bazında rekabet gücünü ölçen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan literatüre katkı yapacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi için hazırlanmıştır. Bu çalışmanın geliştirilmesinde eleştiri, tavsiye ve katkılarından dolayı ve akademik yaşantımda bana sunduğu rehberlikten dolayı değerli danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Vildan YAVUZ AKINCI'ya teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca akademik hayatım süresince benden desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Alaattin KIZILTAN, Prof. Dr. Yakup KÜÇÜKKALE ve Arş. Gör. Dr. Müge DALAR'a teşekkür ediyorum.

Bana her türlü imkânı sunan ve bu günlere gelebilmemde büyük emeği bulunan annem Huriye OKTAN ve babam Dursun Ali OKTAN'a, maddi ve manevi desteklerinden dolayı ağabeyim Gökhan OKTAN, kardeşlerim Gözde OKTAN ve Yusuf OKTAN'a teşekkürü borç bilirim. Son olarak Kadir AYDIN'a ve her daim yanımda olan başta Emre SİBER ve Yasemin ÇEBİ olmak üzere tüm arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Gökçe OKTAN

RİZE / 2024

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
ETİK BEYAN.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET	VI
ABSTRACT.....	VII
KISALTMALAR.....	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ	X
GİRİŞ	1
1. ULUSLARARASI TİCARET VE REKABET GÜCÜ	3
1.1. Uluslararası Ticaret ve Rekabet Gücü Kavramları	3
1.2. Rekabet Gücüne Yönelik Yaklaşımlar.....	5
1.2.1. Klasik Yaklaşım	5
1.2.1.1. Mutlak Üstünlükler Teorisi	6
1.2.1.2. Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi	7
1.2.1.3. Faktör Donatım Teorisi	8
1.2.2. Modern Yaklaşım	9
1.2.2.1. Porter Rekabetçi Üstünlük Yaklaşımı	9
1.2.2.2. Krugman Yaklaşımı.....	10
1.2.2.3. Dunning Çifte Elmas Yaklaşımı.....	11
1.2.2.4. Dokuz Faktör Modeli Yaklaşımı	11
1.3. Rekabet Gücü Endeksleri	12
1.3.1. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi (RCA)	12
1.3.2. Nispi İhracat Avantajı Endeksi (RXA)	13
1.3.3. Nispi İthalat Avantajı Endeksi (RMA).....	13
1.3.4. Nispi Ticari Avantaj Endeksi (RTA).....	14
1.3.5. Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi (RC).....	14
1.3.6. İhracatta Uzmanlaşma Endeksi (ES).....	15
1.3.7. Net Ticaret Endeksi (TBI).....	15

1.3.8. İhracatta Benzerlik Endeksi (XS).....	15
2. TÜRKİYE TARIM SEKTÖRÜ GENEL DURUMU	17
3. G7 ÜLKELERİNDE TARIM SEKTÖRÜNÜN GENEL DURUMU	36
3.1. Almanya	36
3.2. Amerika Birleşik Devletleri	38
3.3. Birleşik Krallık.....	39
3.4. Kanada.....	41
3.5. İtalya.....	42
3.6. Japonya.....	44
3.7. Fransa	46
4. HUBUBAT ÜRÜNLERİNİN AÇIKLANMIŞ KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER ENDEKSİ İLE REKABET GÜCÜ ANALİZİ	53
4.1. Literatür Taraması.....	53
4.2. Çalışmanın Kapsamı ve Kullanılan Model	58
4.3. Analiz Sonuçları.....	60
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	68
KAYNAKÇA.....	72
EKLER.....	78

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : İktisat

Tez Türü : Yüksek Lisans

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Vildan YAVUZ AKINCI

Hazırlayan : Gökçe OKTAN

Yıl : 2024

Sayfa Sayısı : 84

ÖZET

TÜRKİYE’NİN HUBUBAT ÜRÜNLERİNDEKİ REKABET GÜCÜ’NÜN G7 ÜLKELERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Küreselleşme ile birlikte ülkeler arasında dış ticaret artmış, sermaye hareketleri serbestleşmiş ve ticaretteki bu serbestleşme hareketleri ülkelerin birbirleriyle rekabet içine girmesine neden olmuştur. Ülkeler de rekabet gücü oluşturmak için uluslararası pazarlarda ürettikleri mal ve hizmeti sunarak rekabetçi konuma gelmeye çalışarak bu süreçte yer almışlardır. Türkiye de bu rekabet süreci içerisinde yer alan pek çok ülke gibi üretilen mal ve hizmet gruplarında rekabet içerisindedir. Bu sebeple Türkiye pek çok mal ve hizmet gruplarında rekabet gücünün ölçülmesi açısından çalışmalara konu olmuştur.

Bu çalışmanın amacı Türkiye’nin G7 ülkelerine karşı hububat ürünlerdeki rekabet gücünün incelenmesidir. Çalışmada tarımsal ürünlerin sınıflandırılması ve gruplandırılması açısından Harmonize Sınıflandırma Sistemi (HS) baz alınmıştır. Türkiye’nin rekabet gücünün belirlenebilmesi için Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) endeksi kullanılmıştır. Böylece G7 ülkelerine (Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, İtalya, Japonya, Fransa ve Kanada) karşı Türkiye’nin söz konusu hububat ürünlerinin (Buğday, Çavdar, Arpa, Yulaf, Mısır, Pirinç, Sorgum, Darı) rekabet gücü ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgular ışığında, Türkiye’nin Almanya’ya karşı, HS1006-Pirinç, HS1005-Mısır ve HS1007-Sorgum ürünlerinde, Amerika Birleşik Devletleri’ne karşı HS1003-Arpa, HS1006-Pirinç, HS1008- Darı ve HS1002-Çavdar, Birleşik Krallık’a karşı HS1005-Mısır, HS1007-Sorgum, HS1006-Pirinç, HS1002-Çavdar ve HS1008-Darı, Fransa’ya karşı HS1006-Pirinç, HS1005-Mısır, HS1008-Darı ve HS1003-Arpa, İtalya’ya karşı HS1003-Arpa, HS1005-Mısır, HS1001-Buğday ve HS1008-Darı, Japonya’ya karşı HS1003-Arpa, HS1005-Mısır, HS1008-Darı, Kanada’ya karşı pirinç HS1006-Pirinç, HS1007-Sorgum, HS1005-Mısır ve HS1003-Arpa ürünlerinde rekabet gücüne sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rekabet Kavramı, G7 Ülkeleri, Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler, Tarım Sektörü, Balassa Endeksi.

Recep Tayyip Erdogan University Institute of Graduate Studies

Department : Economics

Thesis Type : Master's Thesis

Supervisor : Assist. Prof. Dr. Vildan YAVUZ AKINCI

Author : Gökçe OKTAN

Year : 2024

Pages : 84

ABSTRACT

A COMPARATIVE ANALYSIS OF TURKEY'S COMPETITIVENESS IN CEREAL PRODUCTS WITH G7 COUNTRIES

With globalization, foreign trade between countries has increased, capital movements have been liberalized and these liberalization movements in trade have caused countries to compete with each other. Countries have also taken part in this process by trying to become competitive by offering the goods and services they produce in international markets in order to create competitive power. Turkey, like many other countries in this competitive process, is also in competition in the groups of goods and services produced. For this reason, Turkey has been the subject of studies in terms of measuring competitiveness in many goods and service groups.

The aim of this study is to analyze Turkey's competitiveness in cereals against G7 countries. The study is based on the Harmonized Classification System (HS) in terms of classification and grouping of agricultural products. In order to determine Turkey's competitiveness in agricultural products, the Explained Comparative Advantage (ECU) index was used. Thus, the competitiveness of Turkey's cereal products (Wheat, Rye, Barley, Oats, Corn, Rice, Sorghum, Millet) against G7 countries (Germany, United States, United Kingdom, Italy, Japan, France and Canada) has been revealed. In the light of the findings, Turkey's HS1006-Rice, HS1005-Corn and HS1007-Sorghum products against Germany, HS1003-Barley, HS1006-Rice, HS1008-Millet and HS1002-Rye against the United States, HS1005-Corn, HS1007-Sorghum, HS1006-Rice, HS1002-Rye and HS1008-Millet against the United Kingdom, HS1006-Rice against France, HS1005-Corn, HS1008-Millet and HS1003-Barley; HS1003-Barley, HS1005-Corn, HS1001-Wheat and HS1008-Millet against Italy; HS1003-Barley, HS1005-Corn, HS1008-Millet against Japan; and HS1006-Rice, HS1007-Sorghum, HS1005-Corn and HS1003-Barley against Canada has a competitive power in its products.

Keywords: Concept of Competition, G7 Countries, Revealed Comparative Advantage, Agricultural Sector, Balassa Index.

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AKÜ	:	Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler
BK	:	Birleşik Krallık
GSYH	:	Gayrı Safi Yurt İçi Hâsıla
HS	:	Harmonize Sınıflandırma Sistemi
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
ITC	:	Uluslararası Ticaret Merkezi
PSPC	:	Kanada Kamu Hizmetleri ve Tedarik Kurumu
RCA	:	Revealed Comparative Advantage
SITC	:	Uluslararası Standart Ticaret Sınıflaması
TEPAV	:	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TMO	:	Toprak Mahsulleri Ofisi
TOBB	:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
UNSD	:	Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü
WB	:	Dünya Bankası
WDI	:	Dünya Kalkınma Göstergeleri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye GSYH ve Tarımsal GSYH payı (%)	21
Tablo 2. Türkiye Tarımsal ve Kentsel Nüfus (Milyon Kişi).....	22
Tablo 3. Türkiye Toplam ve Tarımsal İstihdam (Milyon Kişi)	24
Tablo 4. Türkiye Toplam ve Tarımsal Dış Ticaret (Milyar ABD \$)	26
Tablo 5. Almanya Toplam ve Tarımsal Dış Ticaret (Milyar ABD \$)	37
Tablo 6. ABD Toplam ve Tarımsal Dış Ticaret (Milyar ABD \$).....	39
Tablo 7. BK Toplam ve Tarımsal Dış Ticaret (Milyar ABD \$).....	40
Tablo 8. Kanada Toplam ve Tarımsal Dış Ticaret (Milyar ABD \$).....	42
Tablo 9. İtalya Toplam ve Tarımsal Dış Ticaret (Milyar ABD \$)	43
Tablo 10. Japonya Toplam ve Tarımsal Dış Ticaret (Milyar ABD \$)	45
Tablo 11. Fransa Toplam ve Tarımsal Dış Ticaret (Milyar ABD \$)	46
Tablo 12. G7 Ülkeleri Dış Ticaret Verileri (2021)	48
Tablo 13. G7 Ülkeleri Arazi ve Yüz Ölçümü Payları (2021)	50
Tablo 14. Tarımsal Ürünlerin HS Kodları ve İsimleri	59
Tablo 15. Türkiye ile Almanya HS10 Grubu Ürünlerine Göre Karşılaştırmalı Rekabet Gücünün AKÜ ile Analizi.....	60
Tablo 16. Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri HS10 Grubu Ürünlerine Göre Karşılaştırmalı Rekabet Gücünün AKÜ ile Analizi.....	61
Tablo 17. Türkiye ile Birleşik Krallık HS10 Grubu Ürünlerine Göre Karşılaştırmalı Rekabet Gücünün AKÜ ile Analizi	62
Tablo 18. Türkiye ile Fransa HS10 Grubu Ürünlerine Göre Karşılaştırmalı Rekabet Gücünün AKÜ ile Analizi.....	63
Tablo 19. Türkiye ile İtalya HS10 Grubu Ürünlerine Göre Karşılaştırmalı Rekabet Gücünün AKÜ ile Analizi.....	64
Tablo 20. Türkiye ile Japonya HS10 Grubu Ürünlerine Göre Karşılaştırmalı Rekabet Gücünün AKÜ ile Analizi.....	65
Tablo 21. Türkiye ile Kanada HS10 Grubu Ürünlerine Göre Karşılaştırmalı Rekabet Gücünün AKÜ ile Analizi.....	66

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Türkiye Kırsal ve Kentsel Nüfus Oranları (2000-2021)	23
Şekil 2. Tarım, Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İstihdam (%)	25
Şekil 3. Türkiye 2000-2021 İhraç Edilen ilk 3 Fasil (Milyar \$).....	28
Şekil 4. Türkiye 2000-2021 İthal Edilen ilk 3 Fasil (Milyar \$).....	29
Şekil 5. 2021 Yılı Türkiye İhracatında Yer Alan Ülkeler (%)	30
Şekil 6. 2021 Yılı Türkiye İthalatında Yer Alan Ülkeler (%)	31
Şekil 7. 2000-2021 Yılları Türkiye Hububat Ürünleri Ekim Alanları (Milyon Ha) .	32
Şekil 8. 2000-2021 Yılları Türkiye Hububat Ürünleri Üretim Miktarları (Milyon Ton)	34
Şekil 9. G7 Ülkeleri GSYH ve Tarımsal GSYH Payı (2021)	47
Şekil 10. G7 Ülkeleri Nüfusları ve Tarımsal Nüfus Payları (2021)	49
Şekil 11. G7 Ülkelerinin Tahıl Üretimi ve Tahıl Verimliliği (2021)	51

GİRİŞ

Tarım ürünleri insani ihtiyaçların temelini oluşturan beslenme ihtiyacının önemli bir bölümünde yer almaktadır. İnsan için büyük bir öneme sahip olan tarım ürünlerinin temini de uzun yıllar süre gelen büyük sorunlardan biridir. Nüfus artışı ve uygulanan dışa açık serbest ticaret politikaları, alışkanlıklarımızın değişmesine neden olmuştur. İlk çağlardan itibaren ekerek ve biçerek elde edilen tarımsal ürünlerin artık bir kısmı dışarıdan temin edilmektedir. İhtiyaçtan fazlası üretilebildiğinde ise bir kısmı ihraç edilmektedir.

İlerleyen dönemlerde artan nüfus ile birlikte tarımsal üretim yetersiz kalmaya başlamış ve gelecek yıllar için gıda kıtlığı gündeme gelmeye başlamıştır. Gelişme sürecindeki ülkelerden olan Türkiye tarımsal üretimini arttıracak yeni üretim teknikleri geliştirerek, dışarıya bağımlılığını azaltmak amacıyla sürdürülebilir tarımsal üretim yolunda ilerleme göstermiştir. Tarım ürünlerine duyulan ihtiyacın her geçen gün artması ile tarım sektöründeki rekabet gücünün önemi de artmaktadır. Dolayısıyla Türkiye de dâhil birçok gelişmekte olan ülkenin özellikle tarımsal ürünlerdeki rekabet gücünü arttırması gerekmektedir.

Tarım sektörü, istihdama, dış ticarete ve ekonomik büyümeye katkısı düşünüldüğünde göz ardı edilmemesi gereken sektörlerden biridir. Özellikle tarım sektörü ağırlıklı ekonomilerin bu alanda yatırımlar yapması ve etkin politikalar uygulaması önemli bir konudur. Ülkelerin mal ve hizmet ticaretinde serbestleşmesi küreselleşmenin bir sonucudur. Küreselleşme ile birlikte ülkeler arasında dış ticaret artmış, sermaye hareketleri serbestleşmiş ve ticaretteki bu serbestleşme hareketleri ülkelerin birbirleriyle rekabet içine girmesine neden olmuştur. Ülkeler de rekabet gücü oluşturmak için uluslararası pazarlarda ürettikleri mal ve hizmeti sunarak rekabetçi konuma gelmeye çalışarak bu süreçte yer almışlardır (Aktan & Vural, 2004:16). Türkiye de bu rekabet süreci içerisinde yer alan pek çok ülke gibi üretilen mal ve hizmet gruplarında rekabet içerisindedir. Bu sebeple Türkiye de pek çok mal ve hizmet gruplarında rekabet gücünün ölçülmesi açısından çalışmalara konu olmuştur.

Türkiye için tarım sektörü incelenmiş olup tarımsal dış ticaret fazlası verdiği tespit edilmiştir. Buradan hareketle Türkiye tarımsal ihracatı içerisinde önemli bir yere sahip olan hububat ürünleri ile çalışmamızın zemini oluşturulmuştur. Harmonize

Sınıflandırma Sistemi (HS) 10'da yer alan (Buğday, Çavdar, Arpa, Yulaf, Mısır, Pirinç, Sorgum, Darı) bu 8 ürünün, ihracatımızda ilk sıralarda yer alan Almanya, ABD, Birleşik Krallık ve İtalya'yı da içinde barındıran G7 ülkeleri (Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Birleşik Krallık, İtalya, Japonya, Fransa ve Kanada) ile ilişkisi merak edilmiştir. Bu kapsamda çalışmada Türkiye'nin G7 ülkeleri ile hububat ürünleri rekabet gücünün incelenmesi amaçlanmaktadır. Türkiye ve G7 ülkelerinin "hububat ürünleri ihracatında ne derece bir rekabet gücü olduğu ?" sorusundan yola çıkılarak çalışmanın temel hipotezi oluşturulmuştur. Hipotezi cevaplamak adına Türkiye'nin ve G7 ülkelerinin hububat ürün grubu ihracat verileri ile rekabet gücü analizi yapılmıştır. Literatürde, araştırmalarımız sonucunda, hububat alt grubu ürünlerinin G7 ülkeleri ile rekabet gücünü araştıran çalışma bulunmamaktadır. Bu durumda yapılan çalışmanın literatüre katkı sağlayabileceği ve benzer çalışmalara rehber olabileceği düşünülmektedir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde uluslararası ticaret ve rekabet gücü kavramına ilişkin açıklamalara yer verilerek rekabet gücüne yönelik başlıca yaklaşımlar ve başlıca rekabet gücü endeksleri açıklanmıştır. İkinci bölümde Türkiye tarım sektörüne Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYH), tarımsal nüfus, tarımsal istihdam ve dış ticaretine Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri aracılığıyla değinilmiştir. Çalışmanın G7 ülkelerini incelemek için olan üçüncü bölümünde ise yedi ülkenin GSYH, nüfus ve dış ticaret verilerine Dünya Bankası (WB) veri tabanından alınan Dünya Kalkınma Göstergeleri (WDI) ile değinilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde Türkiye ve Dünyada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi (AKÜ) kullanılarak ülke ve mal grupları temel alınarak çalışılan tez ve makalelere yer verilmiştir. Analiz verileri Uluslararası Ticaret Merkezi'nin (ITC) Trademap adlı veri tabanından alınmıştır. Analizlerde 7 ülke için 2001-2021 dönemi dikkate alınmıştır. Çalışmamıza konu olan ülkeler için, alt başlıklarını oluşturan verilerden bütünlük açısından ortak veri koşuluna bağlı olarak 2001 ve 2021 dönem aralığı baz alınmıştır. AKÜ endeksi kullanılarak hububat ürünlerinin G7 ülkeleri ile Türkiye arasındaki rekabetin ölçülmesini hedeflemektedir. Elde edilen veriler ile rekabet karşılaştırması yapılarak değerlendirmeye konu olan ülkeler ile ihracatımızda rekabet üstünlüğü olan/olmayan ürünler incelenmiştir. Beşinci bölümde elde edilen sonuçlar verilerek çalışma sonlandırılmıştır.

1. ULUSLARARASI TİCARET VE REKABET GÜCÜ

Rekabet üstünlüğü kavramını ilk olarak merkantilistlerin ortaya attığı söylenmektedir. Merkantilistlere göre ticarete iki taraf da kazançlı çıkmamaktadır. Klasik iktisatçılar tarafından dış ticaretin dünya refahını ve rekabet gücünü arttırdığı savunulmuştur. Adam Smith uluslararası ticareti Mutlak Üstünlükler Teorisi ile açıklamıştır. Teoride bahse konu olan ülke ticaret yaptığı ülkeye göre hangi malı az maliyetle üretebiliyorsa o malı üretip satışını yapmalı yüksek maliyetle ürettiği mallarıysa ithal etme yoluna gitmelidir (Schumacher, 2012:57). Adam Smith'ten sonra David Ricardo tarafından uluslararası ticareti açıklamak için Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi ortaya atılmıştır (Yüksel & Sarıdoğan, 2012:200). Ricardo' ya göre bahse konu olan ülke, diğer ülkeye kıyasla hangi malların üretiminde daha üstünse (daha düşük emek maliyetiyle üretiyorsa), o malları üretmeli, satmalı ve o mallarda uzmanlaşmalıdır. Ricardo, daha düşük emek maliyetiyle üretilen malda uzmanlaşarak dışsatımını, daha yüksek emek maliyetle üretilen malın ise dışalımının yapılmasıyla, ekonomik büyüme ve dış ticarete etkilerinin olumlu olacağı yönünde görüş bildirmiştir (Ricardo, 2016:20). Literatürde birden fazla rekabet gücü tanımı yer almaktadır ve bunlar aşağıda özetlenmiştir.

1.1. Uluslararası Ticaret ve Rekabet Gücü Kavramları

Rekabet, benzer olunan kişilerle üstün olma yarışına girme, başkalarından öne geçme vb. gibi tanımlanabilir (Hawkins, 2006:1). Yaygın olarak, bir kişi ya da kişilere üstünlük, başarı veya kazanç elde etme çabası olarak tanımlanmaktadır. Rekabet kavramı tanımı firma, endüstri ve ülke bazında değişmektedir (Siudek & Zawojkska, 2014:92). Firma düzeyinde rekabet, firmanın daha fazla kar ve piyasalarda daha fazla pazar payı olarak ele alınmaktadır. Endüstri düzeyinde rekabet, rekabet halinde olunan endüstriye karşı daha fazla ya da eşit seviyelerde mal ve hizmetlerin piyasalarda yerini almasıdır. Ülke bazında rekabet kavramı ise ülkelerin dünya piyasasındaki yeri hakkında birbirlerine kıyaslayarak bilgi vermektedir (Anca, 2012:41).

Uygulanan politikalarla piyasanın korunabilmesi ve etkin çalışabilmesi için temel unsurların başında rekabet gelmektedir. Bunun sonucunda da piyasada faaliyette bulunan girişimlerin, ekonomik kararlarındaki serbestlik hakkı karşımıza çıkmaktadır.

Serbest piyasa içerisinde faaliyette bulunan iki iktisadi birimin, fiyat ve fiyat dışı araçlarla karını ve pazardaki payını olabilecek en üst düzeye çıkarmak için çabalaması da rekabet olarak ifade edilmektedir. Bir başka ifadeyle rekabet, üretilecek ürünün miktarından, kimler tarafından üretildiğinden, nasıl bir fiyatlama stratejisiyle ve hangi ticari koşullarda pazarlanacağına kadar olan yarış olarak tanımlanabilmektedir (Adıgüzel, 2011:10; Arda, 2011:454).

Rekabet gücü, ülkelerin oluşturdukları yerleşmiş ve serbest pazar koşullarında bireylerin reel gelirlerini arttırmayı, ilaveten ülkelerin üretmiş olduğu mal ve hizmetleri uluslararası pazarlara sunmalarını ve başarılı olmalarını amaçlamaktadır (Çivi vd. 2008:17). Rekabet gücü, daha yüksek kalite ve fazla miktarda mal üretilmesi, üretilen mal ve hizmetlerin satışının da gerçekleşmesi olarak tanımlanabilmektedir. Başlangıçta hızlı üretimden ve firmaların verimliliklerindeki artıştan ortaya çıkan uluslararası rekabet gücü, temelde yeniliklerin izlenmesi ve dışa bağımlılığa dayanmaktadır (Aktan & Vural, 2004:16; Kayabaşı, 2007:4).

Paul Krugman rekabet gücünü verimlilik kavramının farklı bir ifade ediliş biçimi olan ve ülke düzeyinde kullanıldığı durumda bir anlamı olmayan yalnızca firma düzeyinde kullanılması gereken bir kavram olarak ifade etmektedir. Ayrıca ülkeler için uluslararası rekabete odaklanmanın bir süre sonra takıntı haline gelebileceği ve bununla ülkenin iç politikalarında aksamalar, yanıltıcı sonuçlar doğurabileceğine değinmiştir. Krugman rekabet gücünün ülkeler için farklı, firmalar için farklı anlam ifade ettiğini öne sürmüştür. Ülkeler karşılaştırmalı üstünlükler kanunu gereği uluslararası ticaret faaliyetleri sonucunda topluca kazanç elde edebilirler. Firmalar ise birinin kaybı diğerinin kazancı olacak şekilde birbirleriyle rekabet etme süreci içerisindeyler (Krugman, 1994:14).

Rekabet gücünün bir diğer tanımı da, bir ekonominin kişi başı gayri safi ve gayri safi hasılasının kendiyle eşit diğer ekonomiye kıyasla hızla artış yakalayabilme potansiyelidir. Rekabet gücü kavramının bir sürü tanımı vardır. Bunun sebepleri ele alınan alana göre ve tanımlamadaki ölçütlerin farklılığı olarak açıklanabilir. Rekabet gücü kavramı konusunda gerek mikro gerekse makro düzeyde yapılan tanımlamalarda iktisatçıların ortak bir ifadesinin olmamasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlar (Atik, 2005:25) ;

- Rekabet gücü; ülke, firma ve sektör ülke bağlamında tanımlanabilir. Bu

doğrultuda da farklı olan bu alanlar için farklı rekabet gücü tanımlamaları yapılabilmektedir.

- Rekabet gücü tanımlanabilmesine yönelik farklılıklar görülebilmektedir. Bazı göstergelere dayanarak da tanımlanabileceği gibi sadece ülkenin dış ticareti çerçevesinde de tanım şekillenebilir.
- Makro ve mikro açıdan değerlendirildiğinde de rekabet gücü tanımında farklılıklar görülebilir.

1.2. Rekabet Gücüne Yönelik Yaklaşımlar

Adam Smith tarafından 1776 yılında yazılmış olan “Ulusların Zenginliği” adlı kitap ile uluslararası ticaret bilim olarak değerlendirilmiştir. Klasik dönem teoriye ilk adım atılmış olarak kabul görse de bu dönem öncesinde iki düşünce akımı vardır ki bunlar dünya ticaretinde önemli bir yerdedir ve klasik teori bu iki düşüncenin üzerine ortaya çıkmıştır. Bu akımlar; Fizyokrasi ve Merkantilizm’dir (Yılmaz & Genç, 2021: 196). Dış ticaret yolu ile ülkelerin kıymetli maden stoklarını zenginleştirilebileceği ve bu faaliyetinde ancak devlet müdahalesi ile gerçekleşebileceği düşüncesini merkantilizm olarak tanımlanır. Bu sayede ülkelerin sahip olunan maden stokları onları rekabetçi konuma getirecektir. Merkantilizm düşüncenin tersine serbest piyasa ekonomisini savunarak devlet müdahalesine karşı olan düşünce ise Fizyokrasi’dir. 1756 yılında François Quesnay adlı yazarın ekonomi üzerine yazdığı makaleler başlangıcı olmuş ve Adam Smith tarafından yayınlanan 1776 yılı Milletlerin Zenginliği adlı kitaba kadar 20 yıl varlığını sürdürerek etkili olmuştur (Bocutoğlu, 2012:29). Rekabet gücüne yönelik yaklaşımlar Klasik ve Modern yaklaşım olarak başlıklara ayrılmış olup, bu bölümde alt başlıklar şeklinde açıklanmaktadır.

1.2.1. Klasik Yaklaşım

Adam Smith tarafından 1776 yılında yazılmış olan “Ulusların Zenginliği” adlı kitap ile klasik yaklaşıma ilk defa değinilmiştir ve merkantilist düşünceye eleştiri olarak kurulmuştur (Elsner, 1989: 193). İlk teorik alt yapısı mutlak üstünlükler olarak kabul edilmiştir. Teori, serbest ticaret ve bu ticaret sonrası oluşacak uzmanlaşmayı savunmaktadır. Bu uzmanlaşma iş bölümüne neden olacak, dünya kaynakları verimli kullanılacak ve dünya refahında artış sağlanmış olacaktır. Bir ülkenin diğer ülkeye

karşı üstünlüğünü mutlak çerçevede açıklamaya çalışan klasik yaklaşımların ve uluslararası rekabetinde temelleri Adam Smith, Eli Heckscher, Bertil Ohlin ve David Ricardo tarafından atılmıştır (Schumacher, 2012:62).

Adam Smith tarafından 1776 yılında yazılmış olan “Ulusların Zenginliği” adlı kitapta bahsedilen uluslararası ticaret teorileri bugünün klasik teorilerinin temelini atmıştır. Dış ticareti belirleyenler nelerdir sorusuna yanıt arayan klasik dış ticaret teorisinin varsayımları ise şunlardır (Smith, 2006: 35 & Karluk, 2013:108);

- İki ülkeli iki mallı dış ticaret modeli kullanılır.
- Malın değerini belirleyen etmenin o malın üretilmesi için gerekli olan emek olduğu varsayılmıştır.
- Piyasaların tümünde devlet müdahalesi yoktur ve rekabet koşulları tamdır.
- Ekonomi içerisindeki tüm üretim faktörleri kullanılmaktadır.
- Modellerde gümrük tarifesi, kotalar ve kısıtlamalara yer verilmemiştir.
- Para yansız kabul edilerek malın malla değişimi esas alınmıştır.
- Taşıma giderleri sıfır olarak varsayılmıştır.
- Ekonomide teknoloji ve zevklerin değişmediği varsayılmıştır.
- Ülke içinde tam hareketli olan üretim faktörleri, ülkeler arası tamamen hareketsizdir.

Literatürde klasik yaklaşımlar üçe ayrılarak aktarılmıştır. Bunlar; Mutlak Üstünlükler Teorisi, Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi, Faktör Donatımı Teorisi’dir.

1.2.1.1. Mutlak Üstünlükler Teorisi

Mutlak üstünlükler teorisine göre, iki mallı ve iki ülkeli bir dünyada hangi ülke o malı daha ucuza üretiyor ise o mal üretiminde uzmanlaşmalı o malı ihraç etmelidir, öte yandan pahalıya üretilen malı da karşı ülkeden ithal etmek suretiyle elde etmelidir. Bu yolla her iki ülke de ticaretten kazançlı çıkacaktır. Teorinin temelinde işbölümü ve uluslararası uzmanlaşma yer almaktadır (Palacioğlu, 2018:3). Ulusların Zenginliği kitabında ise Adam Smith işbölümünü bir malın diğer mal ile takasının sonucu olarak ortaya çıktığını dile getirmiştir. Teoride her ülkenin bir malda mutlak olarak üstünlüğe sahip olacağı varsayılmaktadır. Ancak bir ülkenin her iki malda da üstünlüğe sahip

olacağı olasılığı düşünülmemiştir. Adam Smith tarafından ortaya atılan mutlak üstünlükler teorisi önem arz etmekle birlikte, ülkeler arasındaki ticaretle ilgili pek çok konuda yetersiz kalmıştır. Teori daha sonra David Ricardo tarafından eksiklikleri ile birlikte geliştirilip daha uygulanabilir bir hale getirilmiştir (Seyidoğlu, 2003:30).

1.2.1.2. Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi

Karşılaştırmalı üstünlükler teorisi David Ricardo tarafından 1817 yılında yayınlanan “Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri” adlı eserinde ortaya çıkmıştır. Teorinin temel düşüncesine göre her iki malın üretiminde mutlak olarak dezavantajı olan bir ülke, daha az dezavantaja sahip olduğu malı üretip ihraç ederse, bu malın üretim ve ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmaktadır (Bellino & Fratini, 2022:2). Karşılaştırmalı üstünlük yaklaşımının kapsamı yalnızca iki ülke, iki mal ve malın mal ile takasıyla sınırlı değildir. Günümüzde geçerliliğini koruyan bu modelin teorik açıdan bazı eksiklikleri de bulunmaktadır. Modelin eksiklikleri şu şekilde sıralanabilir (Takım, 2015: 68);

- Ülkeler arasındaki işgücü verimliliğinde farklılıklar vardır ve teoride bu durumun nedenleri açıklanamamıştır.
- Ülke sınırları içerisinde tam hareketli olan emek faktörünün uluslararası anlamda da tam hareketsiz olduğu varsayımı ile çalışan teoride gerçek dünyada bu varsayımın geçerli olmaması bir eksiklik sayılmıştır.
- Maliyetler ele alınırken yalnızca sabit maliyet ile sınırlı kalınmıştır. Bu sınırlılıkta varsayılan ise üretimde tam uzmanlaşmanın sağlanması, kaynakların sadece ihracatta kullanılması, ithal edilebilir mallar üretiminin ise sıfır olacağıdır. Oysa gerçek dünyada ülkeler ihraç malları ile birlikte bir miktar da ithalata rakip mal üretmektedirler.
- Modelde zaman faktörü devre dışı bırakılmıştır. Ancak gerçek dünya zaman sürekli değişen ve dönüşen bir süreçtir.
- Modelde üretim aşamasındaki farklılıklar ve her bir aşamadaki maliyetlerin en düşük seviyeye indirilmesi için farklı ülkelerde üretim yapılması üzerinde durulmamıştır.
- Model emek-değer teorisine dayanmaktadır. Daha sonra gelen

modeller de üretim faktörünün sadece emeğe dayanması tutumunun yerine sermayenin de üretim faktörü olduğu ortaya atılıp bu eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır.

1.2.1.3. Faktör Donatım Teorisi

Karşılaştırmalı üstünlükler teorisi emek verimliliğindeki farklılıkların nedeni üzerinde durmamaktadır. Karşılaştırmalı üstünlükte bir mal aynı miktarda emek harcandığında iki ülkede farklı miktarda üretilmektedir. Bunun nedeni olarak da iki ülkenin emek verimliliğindeki farklılıkları gösterilmektedir. Fakat emek verimliliğindeki bu farklılığın nedeni neydi? Sorusunun cevabı eksik bırakılmıştır. Bu eksiklik Eli Heckscher' in 1919 yılında yayınlanan “Faktör Oranları Teorisi” adlı makalesi ve Bertil Ohlin' in 1933 yılında yayınlanan “Bölgelerarası Ticaret ve Uluslararası Ticaret” adlı kitabında gidermişlerdir. Ortak bir çalışma olduğu için teori genellikle “Heckscher-Ohlin Teoremi” adıyla da anılmaktadır. Teoriye ilerleyen yıllarda Paul Samuelson katkıda bulunmuştur (Leamer, 1995: 39).

Karşılaştırmalı üstünlükler teorisinde dış ticarete konu olabilecek malların fiyatları arasındaki oran, üretim fonksiyonlarının gösterdiği hâsıla/emek oranlarına bağlanmaktadır. Faktör donatımı teorisinde ise sermaye de emek faktörü olarak teoriye eklenmiştir. Her ülke ucuza ürettiği mallarda uzmanlaşıp o malları ihraç edecek ve karşılığında pahalıya üretmek durumunda bulunduğu malları satın alacaktır temeline dayanan karşılaştırmalı üstünlükler teorisi ile aynı görüşe dayanmaktadır (Yüksel & Sarıdoğan, 2012: 200). Heckscher-Ohlin, karşılaştırmalı üstünlük modeline emeğin yanında ikinci bir üretim faktörü olarak sermayeyi de eklemiştir (Seyidoğlu, 2003: 92 & Karluk, 2013: 235).

Eli Heckscher ve Bertil Ohlin' in geliştirdikleri modelde eklemelere ek olarak karşılaştırmalı üstünlükler teorisindeki “her ülke ucuza ürettiği mallarda uzmanlaşıp o malları ihraç edecek ve karşılığında pahalıya üretmek durumunda bulunduğu malları satın alacaktır” tanımlamasını yapmaktadır. Söz konusu teorinin varsayımları şu şekilde sıralanabilir (İyibozyurt, 1999: 32);

- Ülkelerin sahip oldukları üretim faktörleri birbirinden farklıdır, örneğin iki, ülkeli modelde bir ülke de sermaye diğerinde emek bol olabilir.
- Ürünler üretilirken her ülke aynı yöntemi kullanır, üretim fonksiyonu her

ülkede aynı koşullardadır.

- Ülkelerin talep koşulları birbirine benzerdir.
- Üretimde ölçeğe göre sabit verim koşulları geçerlidir.
- Ürünlerin faktör yoğunlukları her hangi bir koşulda kesinlikle tersine dönmemeli ve fiyat oranı değişmesine karşın ülkelerin tüketim şekilleri farklılaşmamalıdır.

1.2.2. Modern Yaklaşım

Rekabet gücünü açıklayan teoriler ikiye ayrılmıştır. Klasik yaklaşımlar ülkelerin sahip olduğu mutlak ve karşılaştırmalı üstünlükleri temel alırken, modern yaklaşımlar teknolojiyi de dâhil ederek üretim faktörlerinin tüm faktörlerini dikkate alır. Şüphesiz teknoloji faktörü günümüzde rekabetin doğasını anlamak açısından önemli bir faktör olarak kabul edilmiştir. Klasik yaklaşım rekabet gücü ve kapsamını açıklamada tam anlamıyla etkili olamadığı için modern yaklaşımların ortaya çıkmıştır (Özdemir, 2018: 18). Uluslararası rekabet gücünü açıklayan modern yaklaşımlardan olan Porter ve Krugman, Dunning ve Dokuz Faktör yaklaşımına aşağıda değinilmiştir.

1.2.2.1. Porter Rekabetçi Üstünlük Yaklaşımı

1990 yılında uzun çalışmalar sonucunda “Ulusların Rekabet Avantajı” (Competitive Advantage of Nations) adlı kitabını yayınlayan Porter bu kitabı ile Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisinden farklı olarak rekabeti verimlilik ile ilişkilendirerek buradaki sorunlara çözüm bulunması gerektiğini öne sürmüştür (Porter, 1990: 80).

Verimlilik seviyesi yüksek olan ülkelerdeki rekabet gücünün de yüksek olduğu görüşünü belirtmiştir. Genellikle rekabet gücü yerine rekabet avantajı kavramını kullanmayı tercih eden Porter, kavramın net bir tanımı olmadığını dile getirmiştir. Rekabet gücü yüksek olan 10 ülkeyi temel alarak yürüttüğü çalışmasında Porter, rekabet avantajına nasıl sahip olduklarını araştırmıştır. Bu araştırmada oluşturduğu modeli elmas (diamond) olarak adlandırmış ve modelin temel varsayımını “uluslararası ticarete rekabet küreseldir fakat rekabet avantajının kaynağı ulusal koşullardan kaynaklanır” şeklinde yapmıştır (Mekic & Mekic, 2014: 6).

“Ulusal sektörün uluslararası pazarda avantajlı olmasını sağlayan yerel

koşullar nelerdir?” Sorusuna yanıt arayan bu varsayımın rekabetini belirleyen ana faktörler şunlardır; İşletme/Firma stratejisi ve rekabet yapısı, talep koşulları, ilgili ve destekleyici kuruluşlar, faktör (girdi) koşulları. Tüm bu faktörlere dışarıdan etki edecek şekilde bir de devlet faktörü dâhil edilmiştir (Gürpınar & Barca, 2007: 42). Porter rekabet gücü üstünlüğünü elde bulundurmak için tek bir faktör ile değil, dört faktöründe birbiriyle iletişim halinde olup, beraber değerlendirilme sürecinde olması gerektiğini savunmuştur (Hark, 2015: 18).

1.2.2.2. Krugman Yaklaşımı

Krugman 1979 yılında üzerinde çalışmaya başlayıp 1980 yılında ilerlettiği modelinde ülke bazında ele alınan rekabet gücünü firma bazında ele almıştır. Modelin temel düşüncesi “Ülkeler, benzer teknoloji, faktör donanımı, maliyet yapıları ve tercihlere sahip olsa bile, tekeli rekabet koşulları altında ürün çeşitlendirmesinin yaratacağı fayda artışı ve içsel ölçek ekonomilerinin yaratacağı maliyet avantajları sayesinde serbest dış ticaretten kazanç sağlarlar” şeklindedir (Krugman, 1994: 14).

Kısacası uluslararası ticaret teorisine yaptığı temel katkı ise ülkelerin teknolojisi, üretim maliyetleri ve tercihleri aynı olduğunda da uluslararası ticaret yapabilecekleri ve ülkelerin bu durumda da kazanç sağlayabileceğidir. Ülke bazında işgücü verimliliği olarak ele aldığı rekabet gücünü uzun dönem de büyümenin en önemli faktörü kabul etmiştir (Kösekahyaoglu & Özdamar, 2011: 80).

Bir diğer varsayımı ülkelerin firmalar gibi rekabet edemeyeceğidir. Krugman’a göre rekabet, ülkeler arasında değil firmalar arasında gerçekleşir. Ülkeler arasında bir kıyaslama yapılacaksa rekabet pozisyonlarına değil verimlilik düzeylerine göre karşılaştırma yapılmalıdır. Modelin temel varsayımları şu şekildedir (Dulupçu, 2001:120);

- İki ülke vardır.
- Tek bir mal üretimi söz konusudur.
- Ülkeler arasında ki ticaret endüstri-içi ticaret yapılmaktadır.
- Emek (tek girdi) kullanımı kabul edilmiştir.
- Firmalar için içsel pozitif ekonomiler söz konusudur. Üretim kapasitesi arttıkça ortalama maliyetler azalmaktadır. Firmaların maliyet fonksiyonu doğrusaldır.

- Tekelci rekabet piyasası hâkimdir.
- Tüketici çok sayıdadır ve fayda fonksiyonları ürün çeşitliliğine göre artmaktadır.

Ayrıca Krugman, serbest dış ticaretin uluslararası piyasayı genişletmesi sonucu üretim maliyetlerinin düşmesinin ülkeler içinde kazanç getirmeye devam edeceğini ve tekel piyasaların ürün farklılaştırmasına gitmesinin uluslararası ticarete yol açtığını vurgulamaktadır (Özdemir, 2018:28).

1.2.2.3. Dunning Çifte Elmas Yaklaşımı

Dunning çifte elmas modelinde devlet dışsal değişken olarak kabul edilmiştir. Porter modelini bu yönüyle eleştirmiştir. Devletin dışsal bir faktör olduğunu ve rekabeti açıklarken yatırım ve girişimciliğin temel alınması gerektiğini ele almıştır. Porter elmas modelindeki değişkenlerin ülkelerin endüstriyel rekabetlerini açıklamada faydası yadsınamaz fakat küresel pazarlardaki zorlukların açık bir şekilde yansıtılması açısından yetersiz kalmıştır. Dunning çifte elmas modeli bu yetersizliği oluşturduğu modeli ile ortadan kaldırmıştır (Sardy ve Fetscherin, 2009: 2).

Ayrıca Porter elmas modeli ülke modelli yaklaşımının pürüzlü olduğunu ortaya koyan, Rugman ve D’cruz 1993 yılında yapmış oldukları “The "Double Diamond" Model of International Competitiveness: The Canadian Experience adlı çalışmada örnek ülke olarak Kanada’yı vermişlerdir (Rugman & D’cruz, 1993: 20). Kanada gibi küçük ülke ekonomilerinde de uygulanabilir olması amacıyla çifte elmas modeli geliştirilmiştir. Model elbette ki Kanada gibi nispetten küçük ülke ekonomisini açıklamada başarılı olmuştur fakat Güney Kore ve Singapur gibi Kanada’dan görece daha küçük olan ülkelere tamamiyle uygulanamamıştır. Buradan yola çıkarak Rugman, Moon ve Vebreke modeli geliştirerek Genişletilmiş Çifte Elmas adlı modeli kurmuşlardır (Çivi vd., 2008: 9).

1.2.2.4. Dokuz Faktör Modeli Yaklaşımı

Rekabet gücüne değinen ve modern yaklaşımlardan olan dokuz faktör modelinde Cho rekabeti üç çatıya ayırmıştır. İlkini fiziksel faktörler olarak ele almış ve bu faktörlerin içerisine iç talep, doğal kaynaklar, iş çevresi ve destek endüstrileri eklemiştir. İkinci çatıyı insan faktörü olarak ele almış ve dört alt bölmeye ayırmıştır.

Bunlar riske rağmen yatırım yapmaya devam eden girişimciler, temel ekonomik faaliyetleri yerine getiren çalışanlar, işletme yönetiminden sorumlu olan iş adamlar ve ekonomik politikaları belirleyen ve uygulayan bürokrat ve politikacılarıdır. Rekabetin son çatısını ise dışsal faktörler olarak adlandırmıştır (Cho, 1998: 6).

Model, Porter modelindeki dört faktörden olan iç talep, şans, doğal kaynaklar ve destek endüstrileri ile bakımından benzerlik taşımaktadır. Farkı ise Cho'nun insan faktörünü modelde yeni ve farklı bir belirleyici olarak konumlandırmıştır. Bu fark ile devlet faktörünün ve devleti temsilen politikacılar ve bürokratlarında önemini vurgulamıştır. Son olarak tasarımcı ve mühendisler, profesyonel yönetici, girişimci faktörlerini de modele dâhil etmiştir. Cho bu dokuz faktörün rekabeti belirlemede önemli bir role sahip olduğunu vurgulamıştır. Bu rolleri (s-subject) konu, (e-environment) çevre, (r-resource) kaynak ve (m-mechanism) mekanizma olarak dörde ayırmıştır. Modelindeki küresel rekabet gücünü, ulusal rekabet gücünü, işletme ve bölge kavramlarını da bu roller yardımıyla açıklamıştır (Dulupçu, 2001: 117). Ülkenin rekabet gücünü kuvvetlendirmenin işletmelerin rekabet gücü elde etmeleriyle bağlantılı olduğunu, sürekli artış eğiliminde olan ekonomilerin rekabet gücünün ise ulusal rekabeti kuvvetlendireceğini üzerinde durmuştur (Çivi vd., 2008: 11).

1.3. Rekabet Gücü Endeksleri

Karşılaştırmalı üstünlüğün hesaplanabilmesi için literatürde kullanılan farklı endeksler vardır. En sık kullanılanların başında Balassa tarafından geliştirilen Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi (RCA) gelir. Bu çalışmada RCA gerek literatürde sık kullanılması gerekse de ilk endeks olması nedeniyle tercih edilmektedir. Diğer endeksler işe şunlardır; Nispi İhracat Avantajı Endeksi (RXA), Nispi İthalat Nüfuz Endeksi (RMA), Nispi Ticaret Endeksi (RTA), Göreli Rekabet Üstünlüğü Endeksi (RC), İhracatta Uzmanlaşma Endeksi (ES), Net Ticaret Endeksi (TBI) ve İhracatta Benzerlik Endeksi (XS)'dir. İzleyen bölümlerde endeksler ve formülleri açıklanmaktadır.

1.3.1. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi (RCA)

Bir ülkenin ihracat potansiyelinin değerlendirilmesi için yaygın olarak kullanılan endeks Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi (RCA) olarak

adlandırılmıştır. RCA, ülke veya ülkelerin ihrac ettikleri ilgili mal ve ürün gruplarında ne derece rekabet avantajına sahip olduğunun tespit edilmesini sağlamaktadır (Balassa, 1965:100). Endeks formülü aşağıdaki gibidir;

$$RCA_{ij} = (X_{ij} / X_{it}) / (X_{wj} / X_{wt})$$

Burada X_{ij} ve X_{wj} i ülkesinin j malı ihracatını ve dünya j malı ihracatını gösterirken X_{it} ve X_{wt} ülkenin toplam ihracatını ve dünya toplam ihracatını göstermektedir. Endeks hesaplaması sonucunda değer 1'den büyük çıkarsa ülkenin o malda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu, 1'den küçük çıkarsa o malda dezavantaja sahip olduğu anlaşılır (Balassa, 1965: 100). Balassa'nın formüle ettiği endeks günümüze gelene kadar orijinal halinden farklı şekillerde formüle edilmiş ve bazen dünya bazen bölgesel düzeyde ölçümlerde kullanılmıştır (Işıkçı, 2013: 74).

1.3.2. Nispi İhracat Avantajı Endeksi (RXA)

Vollrath tarafından oluşturulan nispi ihracat avantajı endeksinin, Balassa'dan farkı ülke ve malın çift hesaplanmasını önlemesidir. Herhangi bir ülkenin belli bir üründe dünya piyasalarında sahip olduğu ihracat payının diğer bütün mallarda dünya ihracatında sahip olduğu paya oranı nispi ihracat avantajı endeksi ile hesaplanır;

$$RXA_{ij} = (X_{ij} / \sum X_{il}) / (\sum X_{kj} / \sum \sum X_{kl})$$

Formülde yer alan X ihracatı temsil ederken i ve k indisleri ürün kategorilerini; j ve l ise ülkeleri gösterir. Hesaplanan değer eğer 1'den küçük olursa bu söz konusu ürün kategorilerinde rekabet avantajına sahip olmadığına, 1'den yüksek olursa bu söz konusu ürün kategorilerinde rekabet avantajına sahip olduğunu gösterir (Frohberg & Hartmann, 1997: 7).

1.3.3. Nispi İthalat Avantajı Endeksi (RMA)

Endeksi geliştiren Vollrath Balassa'nın RCA endeksinde olan bazı eksikliklerden yola çıkmıştır. Nispi ihracat avantajı endeksi ile hemen hemen benzerlik taşımaktadır. Denklemden yer alan ihracat yerine ithalatın yer alması ve tersi şeklinde

yorumlanması nispi ihracat ile arasındaki farktır.

$$RMA_{ij} = (M_{ij} / \sum M_{il}) / (\sum M_{kj} / \sum \sum M_{kl})$$

Formülde yer alan m ithalatı temsil ederken, i ve k indisleri ürün kategorilerini; j ve l ise ülkeleri gösterir. Sonuçlanan çalışma sonrası değer 1'den küçük olursa rekabetçi bir avantaja sahip olduğunu, 1'den büyük bir değer alırsa rekabetçi dezavantaja sahip olduğunun göstergesi olacaktır (Vollrath, 1991: 275; Fertö ve Hubbard, 2002: 4)

1.3.4. Nispi Ticari Avantaj Endeksi (RTA)

Endeks sonucunda ortaya çıkan rekabet avantajı göreceli ihracat ve ithalat avantajlarının önemi ile ağırlıklandırılan bir göstergedir. Bu gösterge analiz yapılan malın ihracı ve ithalatıyla alakalı küçük değerlerin endekse etkisini devre dışı bırakmıştır. Nispi Ticaret Avantajı endeksi (RTA), RXA ile RMA arasındaki farka eşittir. Endeks formülü aşağıdaki gibidir;

$$RTA_{ij} = RXA_{ij} - RMA_{ij}$$

Endeks sonucu negatif sayı ile sonuçlanırsa dezavantajlı pozitif bir değer alırsa rekabetçi avantaja karşılık gelecektir (Vollrath, 1991: 277).

1.3.5. Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi (RC)

Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi (RC), arz ve talep dengesini içermekte ve bir ülke veya malın karşılaştırmalı üstünlüğünü yansıtmaktadır. Endeksi oluşturan Vollrath göre RC, ithalat verilerini de hesaba katan RTA gibidir. RC, RTA, RXA üçünün de en önemli özelliği, mal / ülke ile malları ve ülkelerin geri kalanları ile ayırım yapmaya fırsat sağlamasıdır. Endeks aşağıdaki gibi gösterilmektedir:

$$RC_{ij} = \ln (RXA_{ij}) - \ln (RMA_{ij})$$

Formüldeki j ülkeyi temsil ederken, i ilgili malı temsil etmektedir (Vollrath, 1991: 277).

1.3.6. İhracatta Uzmanlaşma Endeksi (ES)

İhracatta Uzmanlaşma Endeksi (ES), RCA endeksinin farklılaştırılmış versiyonudur. RCA endeksinden farkı, formül paydasında sektörün dünya içerisindeki payı, sektörün belli bir bölge ya da ülke grubunun toplam ithalatındaki payıdır. Ülkenin ithalatta ve ihracatta uzmanlaşma derecesi hakkında bilgi vermektedir (Akgüngör vd., 2002: 43).

Her mal çeşidi için $(\text{İhracat} - \text{İthalat}) / (\text{İhracat} + \text{İthalat})$ ($ES = (X_{ij} / X_{it}) / (M_{kj} / M_{kt})$) bu oranın mutlak değeri, o malın çeşidinin toplam dış ticaretteki payına göre ağırlıklı toplamı bulunur ve ülke uzmanlık düzeyine ulaşılır. Sıfır ve bir aralığında sonuçlara ulaşılan endeksin değeri büyüdükçe ilgili ülkenin uzmanlaşma düzeyinde artış olduğu sonucuna ulaşılır (Utkulu & Seymen, 2004: 11).

1.3.7. Net Ticaret Endeksi (TBI)

Bir ülkenin seçili bir malda net ithalatçı ya da ihracatçı ülke konumunda olup olmadığını tespit etmek için kullanılan endekse denir. Karşılaştırmalı üstünlüğün gerçek bir ortalama göstergesi olan TBI, ülkenin sadece kendi ticari performansını ölçmek amacıyla kullanılır.

$$TBI_{ij} = X_{ij} - M_{ij} / X_{ij} + M_{ij}$$

Endekste yer alan TBI_{ij} i ülkesinin j malı ticaret dengesi değerini X_{ij} Ve M_{ij} ise i ülkesinin j malının ithalat ve ihracatını ifade etmektedir. Endeks -1 ile +1 Aralığında değerler alır. Eğer değer sıfırdan küçük ise ülke ilgili malda net ithalatçı konumda, sıfırdan büyük ise ilgili malda net ihracatçı konumda olduğu sonucuna varılır (Fertö ve Hubbard, 2002: 5)

1.3.8. İhracatta Benzerlik Endeksi (XS)

Ülke grubunun ya da iki ülkenin ihracatlarındaki benzerliklerini belirlemek için kullanılır. Endeks, ülkenin ekonomik ve ihracat yapısının zamanla benzer ve ya daha farklı hale gelme durumunu değerlendirmesini sağlar (Çizmecı, 2010: 43). Endeks şu şekilde tanımlanır:

$$XS_{jk} = \sum [\min(X_{ij}, X_{ik}) * 100]$$

Formüldeki X_{ij} ve X_{ik} i sektörünün j ve k ülkeleri için ihracatındaki payı gösterir. Bu göstergeden belli bir piyasaya ya da partnere yapılan ihracat anlaşılır. Endeks sonucunda değerler 0 ve 100 Aralığından oluşur. Sonucun 100 olması bize iki karşılaştırılan ülkelerin ihracat yapısının benzer olduğu yani ülkelerin ilgili mallarda birbirleriyle rekabet halinde olduğu anlaşılır. Sonucun 0 olduğu durumda ilgili ülkelerin ihracat yapılarının birbirinden tamamen farklı olduğu kanaatine varılır (Miral, 2006: 33).

2. TÜRKİYE TARIM SEKTÖRÜ GENEL DURUMU

Tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de insanlığın yaşamsal gereksinimlerinin kaynağı olan tarım sektörü önemli sektörlerden biridir. Tarım sadece beslenme, barınma, giyim gibi birçok ihtiyaca cevap vermekle kalmayıp, diğer sektörlerin ortaya çıkmasına ve gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu bölümde Türk tarım sektörünün geçmişi, tarımın Türkiye ekonomisindeki önemi ve tarımsal dış ticareti Türkiye İstatistik Kurumu verileri ile durum değerlendirmesi yapılmaktadır.

Türkler ilk devirlerde avcılık ve tarımla beslenmelerini sağlamış, bu yöntemle de geçimlerini sürdürmüşlerdir. Sırasıyla buğday, bakla ve mercimek gibi ürünler yetiştirmişlerdir. Ayrıca kazılarda elde edilen belgelerde bulgur, kavurga, un, yarma gibi terimlere de rastlanmıştır. Uygarlıkları boyunca at, koyun, öküz ve keçi gibi hayvanların evcilleştirildiği bilgisine de ulaşılmıştır. Bunlar Mezopotamya’da uygarlık kuran Asur, Anadolu’da uygarlık kuran Hitit, Selçuklu, Bizans uygarlığı ve bu imparatorluğa son verilerek kurulan Osmanlı İmparatorluğudur (Yavuz, 2005: 3).

Asur uygarlığı döneminde, tüccarlar altın, gümüş, keçi kılı gibi ürünleri toplayıp Anadolu’dan Asur’a getirmişlerdir. İnsanlar geçimlerini sağlamak için tarımsal faaliyetlerde bulunup, borçlarını da ürünlerini toplayıp bunlarla ödemişlerdir. Yapılan kazılarda döneme ait el değirmenleri ve ürünleri saklamak için küpler, taş ambarlar bulunmuştur (Oğuz, 2018: 27).

Hitit uygarlığı döneminde de tarım geçim ve beslenme kaynağıdır. Çiftçiler buğday, arpa ve çavdar ekimi yapmışlardır. İncir, elma ve zeytine ise dönemin kalıntılarında rastlanmıştır. Öküzlerin ve keçilerin gücünü kullanarak saban yardımı ile üretim yapılmıştır (Turan ve Kırpık, 2018:38).

Bizans uygarlığı döneminde ise tarım ekonomide yine ön plandadır. Ek olarak el sanatları ve ticaret ile de geçim sağlanmaktadır. Buğday, yulaf, çavdar, üzüm ve zeytinyağı tarım ürünleri arasındadır. Limon, portakal ve dut yetiştirilmesi diğer uygarlıklardan farklı olarak bu dönemde yapılmıştır. Sanayileşme öncesi uygarlıklarda olduğu gibi tarımsal faaliyetlere dayalı üretim ve toprağın yönetimi devlete aittir. Başta at olmak üzere keçi, sığır ve koyun yetiştirme faaliyetlerinde bulunmuşlardır (Tolan, 2006:57).

Selçuklu uygarlığı döneminde göçebe olan topluluklar genellikle geçimini

hayvancılık ile sağlıyorken göçebe olmayan topluluklar da tarım ile uğraşmışlardır. Ayrıca el sanatları ve ticarete geçim kaynağıdır. Hurma, pirinç, buğday tarımı yapılmıştır. Ayrıca şeker kamışından şeker elde edilerek, çeşitli ürünlerde ihraç edilmiştir. Dönem içerisinde Anadolu'nun farklı yerlerinde dokuma ve halı sanayileri oluşmuştur (Turan ve Kırpık, 2018:41; Yavuz, 2005:2).

Osmanlı imparatorluğu döneminde başlangıçta konargöçer bir yapıda olan toplum, idari düzenin yerleşimi ve imparatorluğun gelişimiyle yerleşik yaşama geçmiştir. Toprağın mülkiyeti devlete aittir ve en büyük paya sahip olan kişi ise padişah'tır. Bu topraklarda mir-i arazi denilmektedir. Köylüde bu toprakları kiracı olarak işlemektedir. Toplumun neredeyse tamamı tarımsal faaliyetler ile geçimini sürdürmektedir. Bu dönemde tarımsal ürünlerin en önemlisi tahıllardır. Pamuk, kendir, kenevir gibi ürünler yetiştirilmiştir (Direk, 2012:58).

Cumhuriyet dönemi, başlarında tarımda iyileştirmeler yapılmıştır. Çiftçilere borç verilerek destek olunmaya çalışılmıştır. Tarımsal faaliyetlerin faydasını artırabilmek için tarım aleti ve makineler ithal edilmiştir. Ekonomide gelişmeler sonrası sanayi sektörü ön plana çıkmış fakat tarım sektöründe tam anlamıyla geride kalmamıştır. Geline durumda tarım sektörünün milli gelir içindeki payı yıllar itibarıyla gerilemiştir ancak gerek sanayiye sağladığı girdi, istihdam ve dış ticarete sağladığı katkıyla Türkiye ekonomisindeki önemi büyüktür (Kıral ve Akder, 2000:3).

Tarım sektörü ülkede kalkınmayı sağlayacak öncü sektör seçilirken, 1923 yılında yapılan Lozan Anlaşması ile tarımsal üretimin artırılmasını hedefleyen politikalar oluşturulmuştur. Bu politikalar ile tarım sektörü gelişme göstermiş ve %10 üzerinde büyüme hızı yakalamıştır. 1930'lu yıllara gelindiğinde tarımı destek amacıyla Tarım Satış Kooperatifi ve Tarım Kredi Kooperatifi, Devlet Ziraat İşletmesi, Zirai Kombinaları kurulmuştur (Serinikli ve İnan, 2011:22).

Tarımsal mamul fiyatları 1940'lı yıllara gelindiğinde artış göstermiştir. Bu sebeple 1945 yılında yapılan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile mamul fiyatlarının aşağı çekilmesi hedeflenmiştir. 1950 yıllarında ise gerek politikaların tam etkin olamaması gerek toprak reformundan beklenen başarının elde edilememesi sebebiyle köyden kente doğru kaymalar başlamıştır. Yaşanan göçler sebebiyle tarımsal faaliyetleri destekleyici her beş yılda 15 yıllık kalkınma planları hazırlanmıştır. Planların hazırlanmasıyla tarımsal üretimde artış hızlanarak bir gelişim kazanmış

olmasına karşın ilerleyen süreçte yanlış uygulanan politikalar ile planlanan hedefler tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir (Yavuz, 2005:10).

Birinci Beş Yıllık Plan Dönemi'nde tüm sektörler için hedef koyulmuştur, bunlardan bazıları sağlık, ulaşım, enerji, eğitim ve diğerleridir. Ek olarak verimliliği artıracak intansif tarım için yatırımların gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı (DPT, 1963:47). İkinci Beş Yıllık Plan Dönemi'nde sanayinin gelişimine önem verilmiş ve tarım sektörü ikinci planda kalmıştır. Avrupa Birliğine üyelik için ilk adım bu dönemde atılmıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Plan Dönemi kendinden önceki dönemlerin yatırımları gerçekleştirilememesi sebebiyle dış kaynaklara bağımlılığın arttığı bir dönem olmuştur. Planda hem hızla büyüme hem de üretim yapısının değiştirilmesi gibi iki önemli hedefine ulaşamamıştır. Planlanan yatırımların düzensiz ve gecikmeli yapılması üretim ve ihracatta düşüşlere neden olmuştur. Dördüncü Beş Yıllık Plan Dönemi Kıbrıs savaşı ve döviz darboğazı nedeniyle ekonomik çöküntünün yaşandığı bir dönem olmuştur. 1978 Ekonomik Krizi'nin etkisi olduğu döviz sebebiyle sanayi hammaddelerinin yüksek fiyatla ülkeye gelmesine neden olmuş ve bu artışlar maliyete yansımıştır (DPT, 1979:40).

Bu dönemde; 1970 kararları kapsamında ekonomik istikrar kararları uygulamaya geçilmesi ve Türkiye ekonomi tarihinde üçüncü büyük devalüasyonun gerçekleşmesi, 1974 Petrol Krizi sonucu meydana gelen petrol fiyatlarında artışın olumsuz etkileri ve stagflasyon olgusunun ortaya çıkması, aynı yıl Kıbrıs Barış Harekatı sonuçlarının ülke ekonomisine etkisi, 1979-1980 Petrol Krizi kaynaklı yaşanan enflasyonun kontrol altına alınması için uygulanan ''24 Ocak Kararları''nın yürürlüğe konulması ve yaşanan tüm bu olaylar kalkınma planlarının başarıya ulaşamamasının sebeplerindendir (DPT, 1968:30; DPT, 1973:39).

Beşinci Beş Yıllık Plan Dönemi'nde tarımsal gelir ve fiyatlarda istikrar sağlanması, pazarlama ağının kolaylaştırılması ana hedef olmuştur (DPT, 1984:126). Altıncı Beş Yıllık Plan Dönemi'nde ekonomide %7'lik bir artış hedeflenmiş, planlanan dönem sonunda %50 başarı elde edilmiştir. Hububat, şeker pancarı ve tütün gibi ürünlerde destekleme alımı yapılmasına karar verilmiştir (Özdemir, 2011:22).

Yedinci Beş Yıllık Plan Dönemi'nde fakir çiftçileri hedefleyen doğrudan gelir sistemi ile uygulanmakta olan destekleme politikalarının yer değiştirilmesi

amaçlanmıştır. 1999 yılına gelindiğinde IMF Niyet Mektubu ile tarım politikalarında yeniliğe gidilmiştir. Mektupta çiftçilere verilen desteklerin aşama aşama ortadan kaldırılması ve verilen desteklerin sınırlandırılması, küçük üreticiyi hedefleyen Doğrudan Gelir Sistemine geçilmesi, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının yeniden yapılandırılması, ÇAYKUR ve Türkiye Şeker Fabrikasının özelleştirilmesi gibi maddeler yer almaktadır (Günaydın, 2006:19).

Bu süreçte Türkiye’de yetiştirilen tarımsal ürünlerin maliyeti ile dünya tarımsal ürün maliyetleri arasında büyük fark olduğu ortaya çıkmıştır. Bu farkların sebebi; Türkiye’deki tarım alt yapı sorunları, yüksek girdi fiyatı, zorunlu nadas uygulaması, yetersiz sulama imkânları, teknolojinin sınırlı kullanılması, tohumlarda ve tarımsal ilaçlama fiyatlarındaki yüksekliktir. Bu sebeplerden dolayı dünyadaki fiyat düzeylerinin üzerine çıkan yerel fiyatlar, üretime destek fiyatının da yeterli olmamasına sebep olmuş ve bu nedenle ülkemizde faaliyette bulunan üreticilerin tarımsal üretimden uzaklaşması sonucunu doğurmuştur (Tolan, 2006:73).

Bu süreçler sonucunda tarım sektöründen uzaklaşma görülse de hem ülkemiz için hem de azgelişmiş ülkelerin kalkınmışlığını sağlamada oldukça önemli bir sektördür. Tarım sadece kalkınma aşamasındaki az gelişmiş ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerin ekonomik bağımsızlıklarını devam ettirebilmelerinde de göz ardı edilmemesi gereken bir faaliyettir (Kocaöz, 2022:60). Tarımın kalkınmaya olan etkileri ise, milli gelir etkisi, nüfus ve işgücü etkisi, dış ticarete etkisi ve diğer sektörlerle etkisi şeklinde tanımlanmaktadır. Türkiye için tarım sektöründeki bu kalkınma etkileri 2000-2021 yılları verileri ile hâsıla, nüfus, istihdam, dış ticaret gibi başlıklar altında aşağıda incelenmiştir.

Tablo 1.Türkiye GSYH ve Tarımsal GSYH payı (%)

Yıllar	GSYH (Bin TL)	Tarımsal GSYH (Bin TL)	Tarım sektörünün GSYH İçerisindeki Payı (%)	Kişi başına düşen GSYH (Bin TL)
2000	171.494.210	17.205.761	10,03	2.668
2001	247.266.207	21.729.848	8,79	3.794
2002	362.109.648	36.901.720	10,19	5.486
2003	472.171.775	46.249.933	9,83	7.069
2004	582.852.799	54.365.145	9,33	8.622
2005	680.275.847	62.349.598	9,17	9.940
2006	795.757.109	64.415.593	8,09	11.484
2007	887.714.414	66.197.107	7,46	12.653
2008	1.002.756.496	74.451.345	7,42	14.113
2009	1.006.372.482	81.234.274	8,07	13.970
2010	1.167.664.479	104.703.635	8,97	15.964
2011	1.404.927.615	114.838.169	8,17	18.928
2012	1.581.479.251	121.692.893	7,69	21.037
2013	1.823.427.315	121.733.979	6,68	23.946
2014	2.054.897.828	134.744.489	6,56	26.624
2015	2.350.941.343	161.471.476	6,87	30.056
2016	2.626.559.710	161.330.969	6,14	33.131
2017	3.133.704.267	189.232.800	6,04	39.019
2018	3.761.165.557	217.832.444	5,79	46.202
2019	4.317.809.824	276.415.863	6,41	52.287
2020	5.048.567.945	336.736.520	6,67	60.546
2021	7.256.141.737	401.536.982	5,53	86.231

Kaynak: TÜİK’ den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 1’de Türkiye’nin 2000-2021 yılları arasındaki GSYH değerleri ve tarımsal GSYH değerleri verilmiştir. Türkiye’nin GSYH’si 2000 yılında 171 milyon TL iken, yıllar itibariyle artış eğilimi göstererek 2021 yılında 7 milyar 256 milyon TL seviyesine ulaşmıştır. Hâsıla 2021 yılında bir önceki yıla göre %43 artış göstermiştir. Diğer taraftan, kişi başına düşen GSYH yıllar itibarıyla artış eğilimi göstermesi ile beraber 2021 yılı kişi başına düşen GSYH’si bir önceki yıla göre %42 oranında artış görülmektedir. Tarımsal GSYH ise 2000 yılında 17 milyon TL iken ilerleyen dönemlerde sürekli artarak 2021 yılında 401 milyon TL’ye ulaşmıştır. Bu artış ile Tarımsal GSYH büyüme açısından önemini koruduğu şeklinde yorumlanabilir.

Bununla birlikte Türkiye 2021 yılında tarımsal GSYH bakımında Dünyada 8. En büyük tarımsal hasılaya sahip ülkedir (WB,2022).

2000 yılında GSYH içerisinde tarımın payı ise %10,03'dur. Bu oran ile tarım sektörü önemli bir yere sahipken, 2021 yılında %5,53'lere düşmüştür. Tabloda görüldüğü üzere tarımın GSYH'deki payı yıllar itibarıyla azalmıştır fakat 2021 yılındaki oranı ile bile dünya ortalamasının üzerindedir (TÜİK,2022). Türkiye'de tarım sektörünün GSYH'deki payının giderek azalması tarım sektöründe verimlilik artışlarının yetersiz olması, sanayi ve hizmetler sektörlerindeki gelişmenin tarım sektöründen daha çok olması bir diğer ifadeyle diğer sektörlerdeki büyümenin daha hızlı olması gibi sebeplerle yorumlanabilir (Uzundumlu, 2012:40).

Tablo 2. Türkiye Tarımsal ve Kentsel Nüfus (Milyon Kişi)

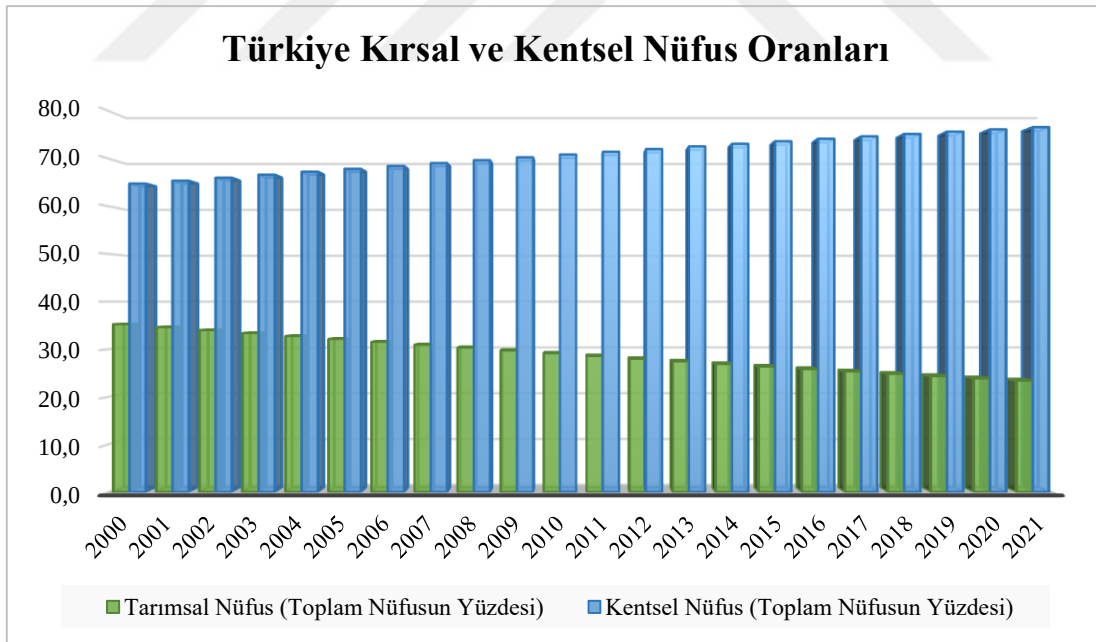
Yıllar	Toplam Nüfus (Milyon Kişi)	Kent Nüfus (Milyon Kişi)	Tarım-Kır Nüfusu (Milyon Kişi)	Toplam Nüfus İçerisindeki Tarım Nüfus Payı (%)
2000	64.113.547	41.507.751	22.605.796	35,3
2001	65.072.018	42.518.057	22.553.961	34,7
2002	65.988.663	43.535.361	22.453.302	34,0
2003	66.867.327	44.534.977	22.332.350	33,4
2004	67.785.075	45.568.517	22.216.558	32,8
2005	68.704.715	46.609.279	22.095.436	32,2
2006	69.601.333	47.642.112	21.959.221	31,6
2007	70.158.112	48.446.281	21.711.831	30,9
2008	71.051.678	49.488.204	21.563.474	30,3
2009	72.039.206	50.601.059	21.438.147	29,8
2010	73.142.150	51.802.928	21.339.222	29,2
2011	74.223.629	52.997.156	21.226.473	28,6
2012	75.175.827	54.107.050	21.068.777	28,0
2013	76.147.624	55.230.633	20.916.991	27,5
2014	77.181.884	56.402.205	20.779.679	26,9
2015	78.218.479	57.577.405	20.641.074	26,4
2016	79.277.962	58.771.924	20.506.038	25,9
2017	80.312.698	59.948.610	20.364.088	25,4
2018	81.407.204	61.171.815	20.235.389	24,9
2019	82.579.440	62.454.830	20.124.610	24,4
2020	83.384.680	63.459.911	19.924.769	23,9
2021	84.147.318	64.430.760	19.716.558	23,4

Kaynak: TÜİK' den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 2’de Türkiye’nin 2000-2021 yılları arasındaki toplam nüfusu, kentsel ve tarımsal nüfus miktarları verilmiştir. 2000 yılında toplam nüfusu 64 milyon kişi olan Türkiye’de 41 milyon kentsel nüfus, 22 milyon tarımsal nüfus olduğu görülmektedir. 2021 yılına gelindiğinde ise tarımsal nüfusun geçmiş yıllara nazaran azaldığını ve 19 milyona indiği, kırdan kente artan miktarlarda bir göç olduğu söz konusudur.

Kırdan kente göç eden nüfusun sebepleri, işgücü arzı ile birlikte işsizliğin artması, kırsal kesimin doğurganlık oranının artması, toprağın parçalanması ile üretimin ve verimliliğin azalmasıdır. Kentlerdeki eğitim seviyesinin, sağlık, istihdam ve kültürel faaliyetlerinde fazla olması kırdan kente göçü artıran sebepler arasındadır (Kocaman, 2008:7).

Tarımsal nüfusun azalmasının gelişmiş ülkelerde görülmesinin sebebi olarak; nüfusun çok az artması ve sanayideki hızlı büyümeden dolayı tarım sektöründen sanayi sektörüne işgücü kaymasıdır (Erdoğan, 2020:127). Gelişme sürecinin ilerlemesiyle birlikte gelişmekte olan ülkelerde tarım (kırsal-köy) nüfusun toplam nüfus içindeki payı azalmaktadır. Türkiye’de de benzer bir durum söz konusudur (Dinler, 1996:104).

Şekil 1. Türkiye Kırsal ve Kentsel Nüfus Oranları (2000-2021)

Kaynak: TÜİK’ den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 1’de bu durum veriler ile gösterilmiştir. 2000 yılında toplam nüfus içerisindeki payı %35,3 olan tarımsal nüfus 2021 yılına gelindiğinde %23,4 oranına

gerilemiş ve giderek toplam nüfus içerisindeki oranı azalmıştır. Tarımsal nüfusta 21 yıl içinde yaklaşık %12'lik bir azalma yaşanmıştır. Öte yandan kentsel nüfus oranı %64,7 oranından %76,6 oranına artış sağlamış bu da şehirleşmenin hızlandığını göstermektedir. Özetle son 21 yılda hem tarımsal nüfusun azalması hem de toplam nüfus içerisindeki payının düşmesi tarım sektörünün göreceli olarak küçüldüğüne işaret eder. Tarım nüfusunun azalması ile birlikte tarımda istihdam edilenlerde azalmıştır. Tablo 3'te ise bu durum verilerle incelenmiştir.

Tablo 3. Türkiye Toplam ve Tarımsal İstihdam (Milyon Kişi)

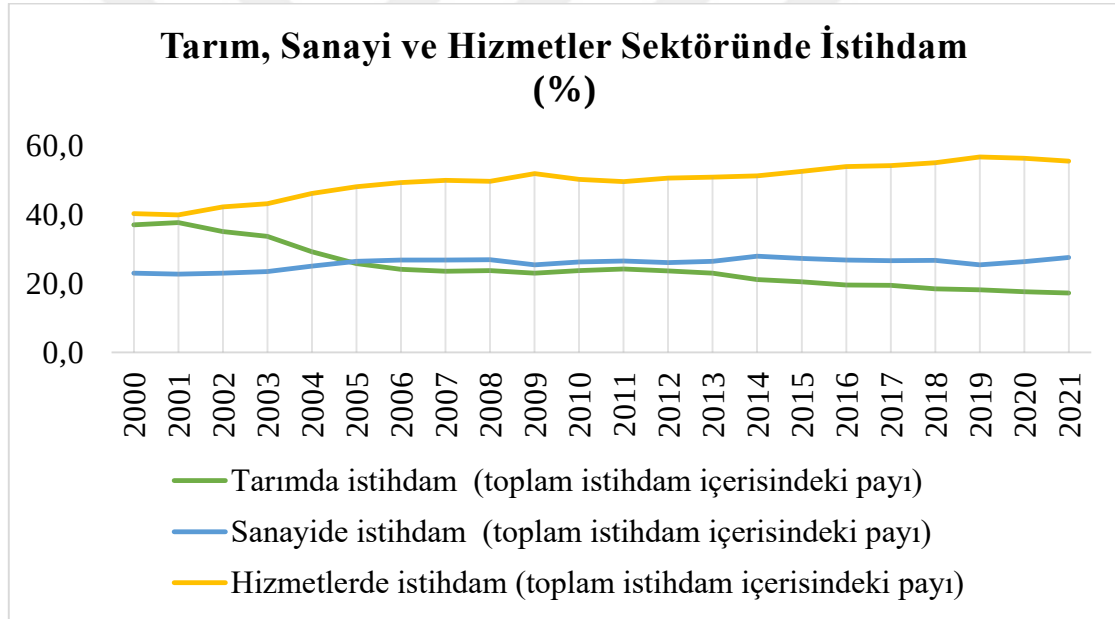
Yıllar	Toplam İstihdam (Milyon Kişi)	Tarımsal İstihdam (Milyon Kişi)	Toplam İstihdam İçerisinde Tarımın Payı (%)
2000	21,6	7,2	33,3
2001	21,3	6,7	31,5
2002	21,3	6,6	31,0
2003	21,4	6,5	30,4
2004	22,0	6,3	28,6
2005	22,3	6,2	27,8
2006	22,7	6,0	26,4
2007	22,9	5,8	25,3
2008	23,1	5,7	24,7
2009	22,5	5,4	24,0
2010	23,6	5,2	22,0
2011	24,1	5,0	20,7
2012	24,8	4,9	19,8
2013	25,5	4,7	18,4
2014	26,1	4,6	17,6
2015	26,6	4,5	16,9
2016	27,2	4,4	16,2
2017	28,2	4,3	15,2
2018	28,7	4,2	14,6
2019	28,5	4,1	14,4
2020	27,8	4,0	14,4
2021	28,8	4,9	17,0

Kaynak: TÜİK' den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3'te Türkiye'nin 2000-2021 yılları toplam istihdamı, tarımsal istihdamı ve tarımın toplam istihdam içerisindeki payı verilmiştir. 2000 yılında 21 milyon kişi olan toplam istihdamın içerisinde %33,3 paya sahip olan tarım sektörü, 2021 yılına gelindiğinde 28 milyon kişi olan toplam istihdamın içerisinde payı %17'ye

gerilemiştir. Tarımsal istihdama baktığımızda ise 2000 yılında 7,2 milyon kişinin tarımda istihdam edildiğini, 2021 yılına gelindiğinde tarımda istihdam edilenlerin sayısının 4,9 milyon kişiye düştüğünü söyleyebiliriz.

Sanayi ve hizmet sektörlerindeki gelişmeler sonucunda yeni istihdam koşullarının ortaya çıkması ve tarımsal üretimde gelişen teknolojik gelişmeler, tarımsal istihdamın azalması ve toplam istihdamın artmasına katkı sağlamaktadır (Şahin,2008:130). Sonuç olarak incelenen 21 yılda tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı azalmaktadır. Buradan da ekonomik yapının sanayi ve hizmetler sektörüne kaydığı yorumu yapılabilmektedir. Toplam istihdam içerisinde yer alan tarım, sanayi ve hizmet sektörüne ilişkin yıllar itibariyle dağılımı gösterilen Şekil 2’de tarımda istihdam edilenlerin hizmetler ve sanayi sektörüne kayışı gözler önüne serilmiştir.

Şekil 2. Tarım, Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İstihdam (%)

Kaynak: TÜİK’ den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 2’ye bakıldığında 2000-2021 yılı Türkiye’de toplam istihdam içerisinde yer alan tarım, sanayi ve hizmet sektöründe istihdam edilenlerin payı verilmiştir. 2000 yılında tarımda istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı %36,9 ile sanayide istihdam edilenlerin toplam istihdam içerisindeki payı %22,9, hizmetler sektöründe istihdam edilenlerin payı %40,1’dir. Yıllar itibari ile tarımda istihdam edilenler hizmetler ve sanayi sektörüne kaymıştır. 2021 yılına gelindiğinde tarımda istihdam

edilenlerin payı %17,2'ye düşerken sanayide istihdam artarak %27,5 oranına ulaşmıştır. İlk sırada ise %55,3 oranı ile hizmetler sektörü yer almıştır.

Tarım sektörünün ekonomi üzerindeki bir diğer katkısı ise tarımsal ihracat ve ithalat aracılığıyla. İhracat ve ithalatın giderek artması ülke ekonomisinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörünün ticaretinin serbest hale getirilmesi önemli bir döviz geliri sağlayarak ülkelerin gelir seviyesini artırmaktadır. Ticaretin serbestleşmesiyle tarımsal ürünlerin daha çok ihraç edilmesini sağlamaktadır (Şahin, 2008:140).

Tablo 4. Türkiye Toplam ve Tarımsal Dış Ticaret (Milyar ABD \$)

Yıl	Toplam İhracat (Milyar \$)	Toplam İthalat (Milyar \$)	Tarımsal İhracat (Milyar \$)	Tarımsal İthalat (Milyar \$)
2000	27 774 906	54 502 821	3 619 410	2 218 476
2001	31 334 216	41 399 083	4 071 067	1 552 191
2002	36 059 089	51 553 797	3 752 287	2 005 928
2003	47 252 836	69 339 692	4 845 490	2 915 364
2004	63 167 153	97 539 766	6 009 050	3 237 507
2005	73 476 408	116 774 151	7 828 201	3 463 427
2006	85 534 676	139 576 174	8 048 472	3 685 217
2007	107 271 750	170 062 715	9 142 119	5 393 250
2008	132 027 196	201 963 574	10 840 206	8 759 546
2009	102 142 613	140 928 421	10 701 174	6 354 648
2010	113 883 219	185 544 332	12 040 472	7 682 819
2011	134 906 869	240 841 676	14 427 478	10 961 495
2012	152 461 737	236 545 141	15 251 005	10 733 969
2013	151 802 637	260 822 803	18 277 874	13 173 510
2014	157 610 158	251 142 429	19 846 519	14 768 693
2015	150 982 114	213 619 211	16 789 227	11 244 211
2016	149 246 999	202 189 242	16 255 639	11 037 971
2017	164 494 619	238 715 128	16 908 661	12 666 085
2018	177 168 756	231 152 483	17 673 415	12 844 669
2019	180 832 722	210 345 203	19 734 977	14 687 848
2020	169 637 755	219 516 807	20 710 004	15 214 257
2021	225 214 458	271 425 553	25 008 378	17 788 648

Kaynak: TÜİK' den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

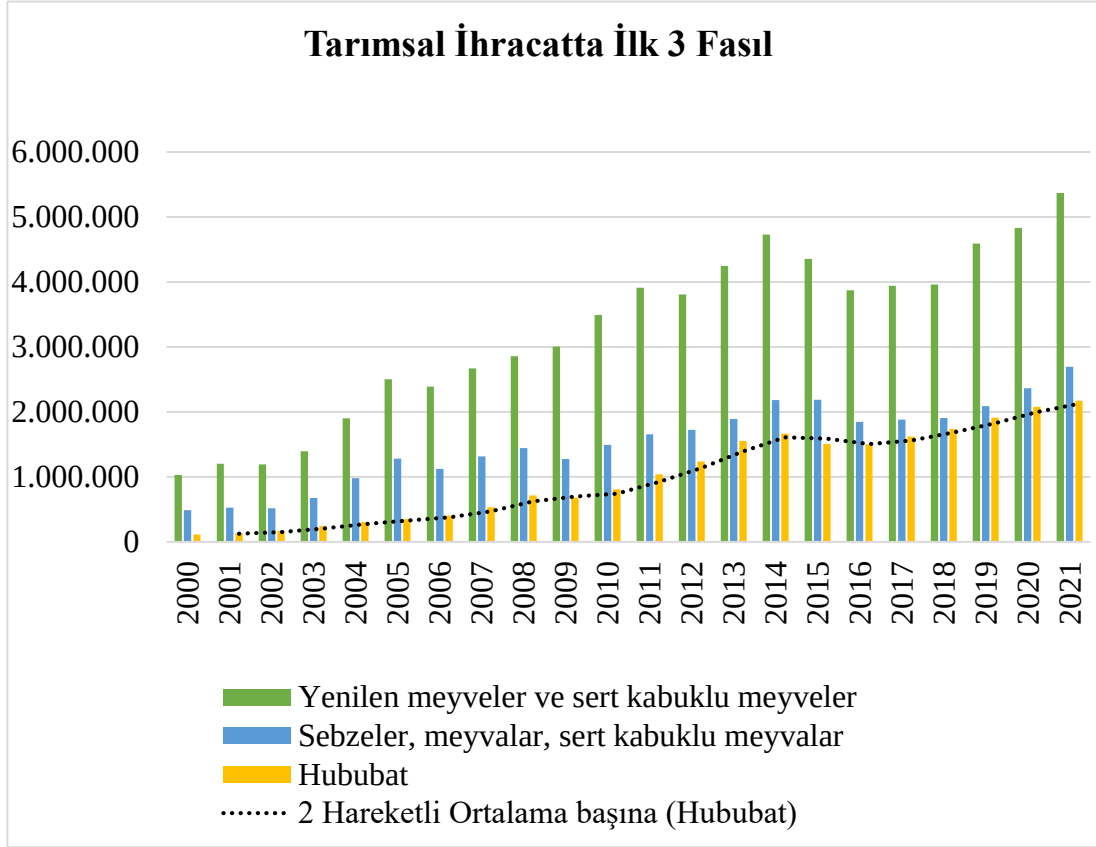
Tarımsal ürünlerin ihracat oranı arttıkça döviz geliri de artacak dolayısıyla sanayileşme sürecinde gerekli olan yatırım mallarının ithalatı daha kolay

sağlanabilecektir. Bu durumun Türkiye için gelişimini görmek açısından Tablo 4'te 2000 ve 2021 yılları ithalat ve ihracat verilerine yer verilmiştir. Genel olarak Türkiye ihracatında 21 yılda istikrarlı bir artış görülmüştür. 2000 yılında 27 milyar dolar olan ihracat, 2021 yılında bir önceki yıla göre %32 artış ile 225 milyar dolara yükseldiği görülmektedir. İthalatta da yıllar itibariyle artış görülmüştür.

2000 yılında 54 milyar dolar iken 2021 yılına gelindiğinde bir önceki yıla göre %16 artış ile 271 milyar dolara ulaşmıştır. Sonuç olarak 2000'den 2021'e kadar ihracat neredeyse 8 kat, ithalat yaklaşık 5 kat artmıştır ve Türkiye'nin ihracatının artması küresel pazarlarda rekabet edilebilirliğini ve ihracat kapasitesini artırdığı şeklinde yorumlanabilir. Genel olarak son 21 yılda dış ticaretteki artış tarım sektöründeki ihracat rakamlarını da arttırmıştır.

Tarımsal ihracat ise 2020 yılında 3 milyar dolar iken 2021 yılı itibarıyla 25 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Tarımsal ithalata baktığımızda 2000 yılında 2 milyar dolar iken yıllar boyunca artış eğilimi göstererek 2021 yılında 17 milyar dolara ulaşmıştır. Veriler aracılığı ile Türkiye'nin 2000 yılından bu yana tarımsal dış ticaret fazlası verdiğini, 2021 yılı itibariyle tarımsal dış ticaret fazlasının 7 milyar dolar ile en yüksek seviyeye ulaştığını söylenebilir. Bu da Türkiye'nin tarımda net ihracatçı konumunda olduğunu, tarım ürünleri ihracatında rekabet gücü artışının olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Buradan hareketle Türkiye'nin tarımsal ihracat ve ithalatında en çok ihraç ve ithal ettiği ürünler nelerdir? Buna göz atmak için aşağıdaki şekillerde ilk 3 ürün fasılına yer verilmiştir.

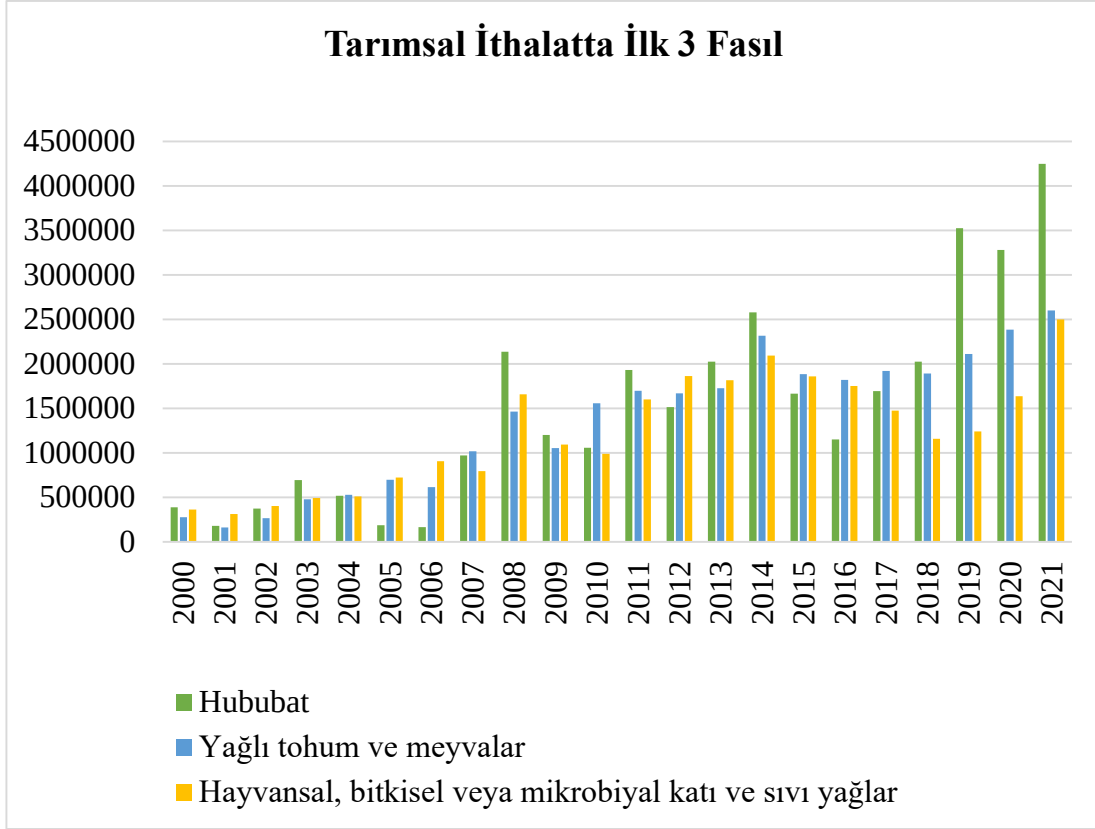

Şekil 3. Türkiye 2000-2021 İhraç Edilen ilk 3 Fasıl (Milyar \$)

Kaynak: TÜİK’ den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Türkiye’nin 2000-2021 yılları arasında tarımsal ihracatında ihraç edilen ilk üç ürün grubu fasıl itibarıyla Şekil 3’te yer almaktadır. 2000 yılında 1 milyar ile ilk sırada yer alan yenilen meyveler ve sert kabuklu meyveler fasıl grubu 2021 yılına gelindiğinde 5 milyar ile yine ilk sırada en çok ihraç edilen fasıldır. Buda Türkiye’nin bu ürün grubunda ihracatçı konumunda olduğunun göstergesidir.

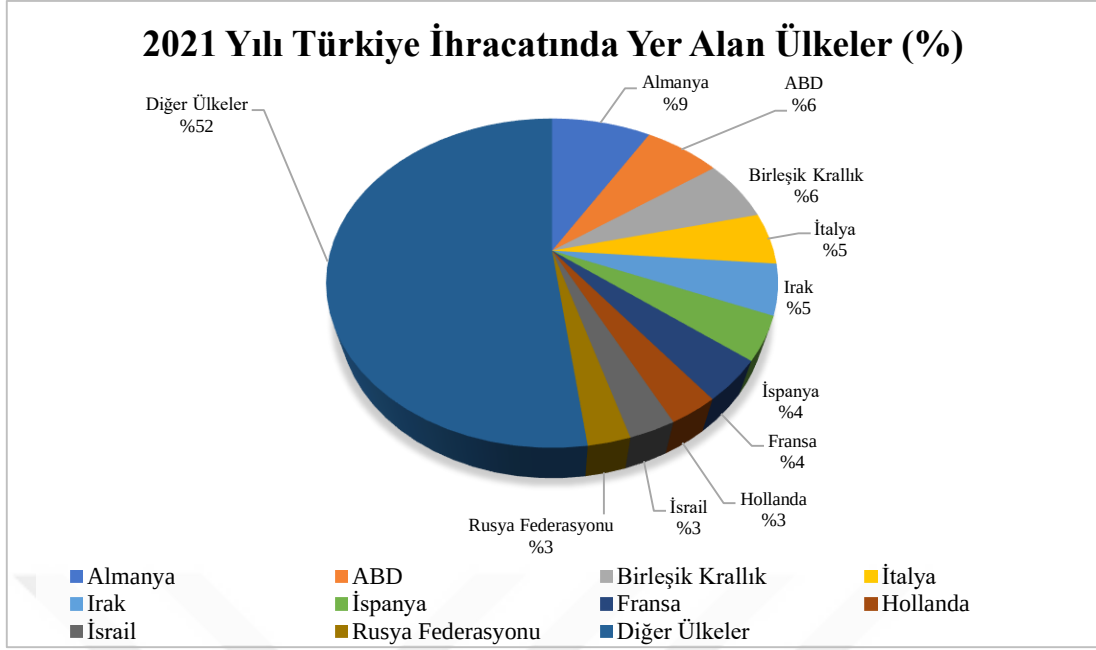
İkinci sırada yer alan sebzeler, meyvalar, sert kabuklu meyvalar fasılının ihracatı 2000 yılında 485 milyon, 2021 yılında ise 2 milyar seviyesinde olmuştur. Üçüncü sırada yer alan hububat ihracatı ise son 21 yılda 113 milyondan 2 milyar dolara yükselmiştir. Bu ilk üç fasıl tarımsal ihracatın %40’ını oluşturmaktadır.

Şekil 4. Türkiye 2000-2021 İthal Edilen ilk 3 Fasıl (Milyar \$)

Kaynak: TÜİK' den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Türkiye için son 21 yılda en çok ithal edilen fasıllardan ilk üçünün yer aldığı Şekil 4'te 2000 yılında ithalatçı konumunda olduğu ilk ürün grubu hububattır. 2000 yılında 390 milyon dolar, 2021 yılında ise 4 milyar dolar değerinde ithal edilmiştir. İkinci sırada yer alan yağlı tohum ve meyvaların ithalatı yıllar itibarıyla %73 artmıştır. Üçüncü sırada yer alan hayvansal, bitkisel veya mikrobiyal katı ve sıvı yağlar ithalatı 2000 yılında 363 milyon dolar iken 2021 yılında 2 milyar dolara yükselmiştir. Bu ilk üç fasıl tarımsal ithalatın %52'sini oluşturmaktadır. İthal edilen ve ihracatı yapılan tarımsal ürünlere değindikten sonra aşağıdaki şekillerle Türkiye'nin çalışmanın son yılı olan 2021 yılı dış ticaretinde yer alan ülkelere ve bu ülkelere yapılan tarım ürünleri ihracatı ve ithalatına değinilmiştir.

Şekil 5. 2021 Yılı Türkiye İhracatında Yer Alan Ülkeler (%)

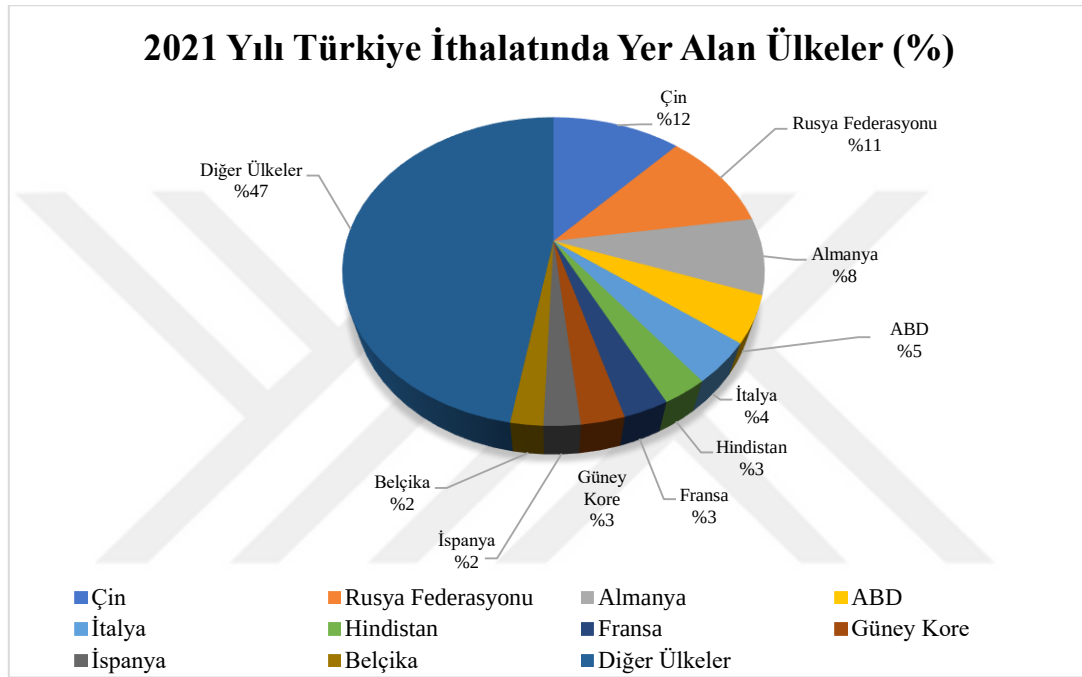
Kaynak: TÜİK’ den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 5’te Türkiye 2021 yılı ihracatında yer alan ilk 10 ülke ele alınmıştır. Bu ilk 10 ülkeye yapılan ihracat, toplam ihracatın %48’ini oluşturmaktadır. 2021 yılı ihracatında ilk sırada Almanya yer almaktadır. Almanya’ya yapılan ihracat 19 milyar dolar olurken, onu takip eden 14 milyar dolar ile ABD, 13 milyar dolar ile BK, 11 milyar dolar ile İtalya, 11 milyar dolar ile Irak’tır. İspanya’ya yapılan ihracat miktarı ise 9 milyar dolar, Fransa’ya 6 milyar, Hollanda’ya 6 milyar, İsrail’e 6 milyar dolar ve Rusya ile yapılan ihracat 5 milyar dolardır.

İhracatta Almanya’nın ilk sırayı alması ve İtalya ve Birleşik Krallığın onu takip etme nedenlerinin başında coğrafik yakınlık gösterilebilir. Bu durum ihracatta mesafeler kısaltıkça ticaretin artacağı düşüncesine dayanarak açıklanabilir (Tatlıcı ve Kızıltan, 2011:292). Almanya’daki durum kur farkı nedeniyle gıda ürünlerinin Türkiye’de daha ucuz olması, ülkemizde kurulan Alman firmalarının etkisi, orada yaşayan Türk vatandaşlarının kültür ve alışkanlıklarına uygun olan ihtiyaçlarını Türkiye’den sağlamaları Almanya’yı ihracat yapılan ülkeler arasında birinci sıraya yerleştirmede önemli etkenler olarak gösterilebilir (Koşar, 2018:20).

Almanya’ya ihraç edilen başlıca tarım ürünler; Yenilebilir meyve ve kuruyemişler; narenciye veya kavun kabuğu ve sert kabuklu yemişler, Yenilebilir sebzeler ve bazı kök ve yumrulardır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’ye ihraç

edilen tarım ürünler ise yaş meyve ve sebze, fındık ve mamulleridir. Kurutulmuş üzüm başta olmak üzere kuru meyve mamulleri ve tütün ise BK ihracatımızı oluşturmaktadır. Diğer taze ve kurutulmuş kabuklu meyveler, hayvan yemleri, içki, tütün ve canlı hayvanlar İtalya'ya ihraç edilen başlıca tarım ürünleridir. Irak ihracatımızda hububat, bakliyat, yağlı tohumlar ve mamulleri ve hayvansal mamuller başlıca ürünlerdir (ITC, 2022).

Şekil 6. 2021 Yılı Türkiye İthalatında Yer Alan Ülkeler (%)

Kaynak: TÜİK' den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

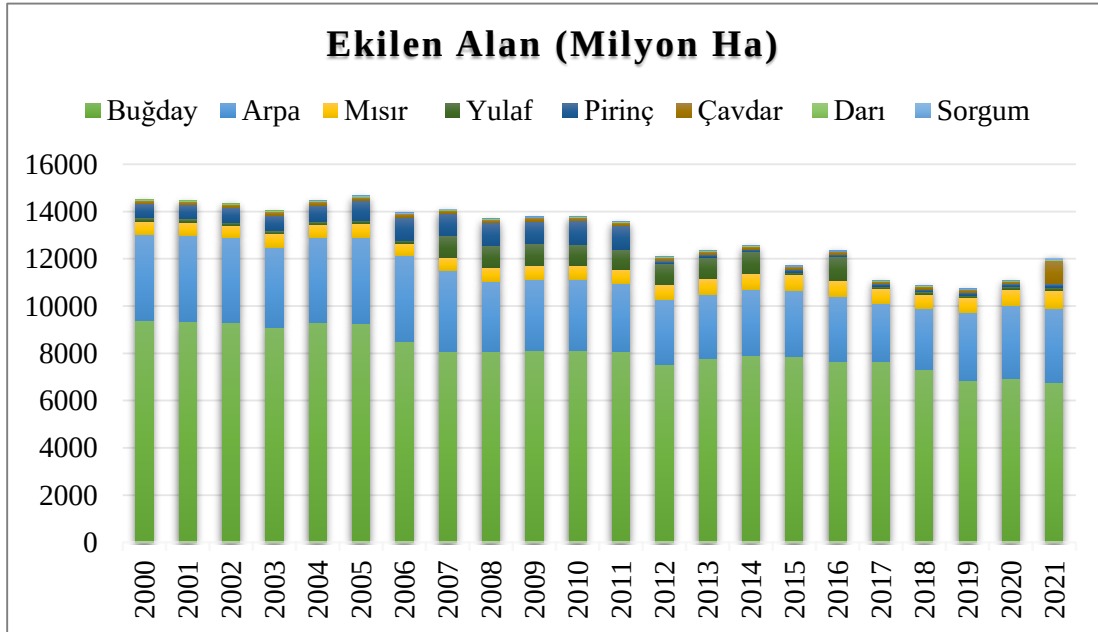
Şekil 6'da Türkiye'nin 2021 yılı verilerine göre ithalat yaptığı ülkeler yer almaktadır. İlk 10 ülkeden yapılan ithalat, toplam ithalatın %53'ünü oluşturmaktadır. 2021 yılı Türkiye ithalatında da ilk sırayı Çin almıştır. Çin'den yapılan ithalat 32 milyar dolardır. İkinci sırada 28 milyar dolar ile Rusya yer almaktadır. Üçüncü sırada 21 milyar dolar ile Almanya bunu takiben 13 milyar dolar ile ABD, 11 milyar dolar ile İtalya, 7 milyar dolar ile Hindistan, Fransa 7 milyar dolar, Güney Kore 7 milyar dolar, İspanya 6 milyar dolar ve Belçika'dan yapılan ithalat ise 5 milyar dolardır.

Türkiye'nin Çin'den ithal ettiği tarımsal ürünlerden bazıları çerezlik ayçiçeği, pirinç, konserve domates, sarımsaktır. Buğday, arpa, soya, ayçiçeği ve mısır Rusya'dan ithal ettiği ürünlerdir. Almanya'dan incir ve fındık ithal edilmektedir.

Türkiye'nin en önemli tarımsal ürün ithalat kaynağı olan ABD'den ise tütün ürünleri, hububat ve yağlı tohumlar ithal edilmektedir. İtalya'dan ithal edilen ürünler pirinç, mısır, yağlı tohumlar, içecekler ve sirkedir. Pirinç, kahve ve çay ise Hindistan'dan ithal edilen ürünlere örnek gösterilebilir (ITC, 2022). Bölümde incelemiş olduğumuz tablolar ışığında Türkiye'nin ihracatının ve ithalatının her yıl arttığını ve giderek dünya pazarında önemli bir rol üstlenmeye başladığını söyleyebiliriz. Buraya kadar tarım sektörünün Türkiye'de ki yerini hâsıla, nüfus ve dış ticaret verileri ile inceledik.

Aşağıda tarım sektörü içerisinde yer alan ve çalışmamıza konu olan hububat ürünlerini oluşturan Buğday, Mısır, Arpa, Yulaf, Çavdar, Pirinç, Darı ve Sorgum ürünlerinin üretim miktarları, ihracatı, ithalatı ve verimi tablolar halinde sunulup genel durum değerlendirmesi yapılmıştır.

İnsanların beslenmesi bakımından, bitkisel ürünlerden en önemli yeri tutan gıda maddesi tahıllar, yeryüzünde yaşayan nüfusun büyük çoğunluğunun ana gıda maddesidir. Tahıllar dış ticarete önemli bir yere sahiptir ve tarımsal ihracatın büyük bir kısmını oluşturur. Gıda sanayi, hayvan yemi üretimi ve bazı endüstriyel uygulamalarda kullanılır. Tahıllar içerisinde ise, en önemli yeri gerek üretim, gerekse tüketim bakımından buğday ürünü oluşturmaktadır (Aykanat & Barut, 2018:134).

Şekil 7. 2000-2021 Yılları Türkiye Hububat Ürünleri Ekim Alanları (Milyon Ha)

Kaynak: TÜİK' den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 7’de görüldüğü üzere ülkemizde *buğday* ekim alanı yıllara göre değişim göstermekle birlikte 2000 yılında en geniş ekim alanına sahip ürün olup, 9,4 milyon hektarlık alana ekilmiştir. 2021 yılında ise buğday ekim alanı 6,7 milyon hektara düşmüştür. Ekim alanı son 21 yılda %69 civarında azalmıştır. Buğday ekim alanlarının azalmasına rağmen dünyadaki toplam buğday üretimi artmaktadır. Bunun nedeni dünya nüfusunun ve birim alan başına buğday verimliliğinin artmasıdır (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), 2012:5).

Arpa, 2000 yılında 3,6 milyon hektar alana ekilmiş olup, 2021 yılında 3,1 milyon hektara gerilmiştir. Arpa ekim alanında buğdaya nispeten az bir düşüş görülmektedir. Hububat ürün grubu içerisinde en fazla ekim alanı buğdaydan sonra arpaya aittir. Arpa doğrudan insan tüketimi için bir ürün değildir fakat hayvancılık sektörü için doğrudan tüketilme özelliğine sahip, yem sanayisi için önemli bir hammaddedir (Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), 2016:15).

Mısır, 2000 yılında 555 bin hektar ekim alanına sahipken, 2021 yılında 758 bin hektara çıkmıştır. Mısır ekim alanında bir artış görülmektedir, bu da mısırın tarımda öneminin arttığı şeklinde yorumlanabilmektedir.

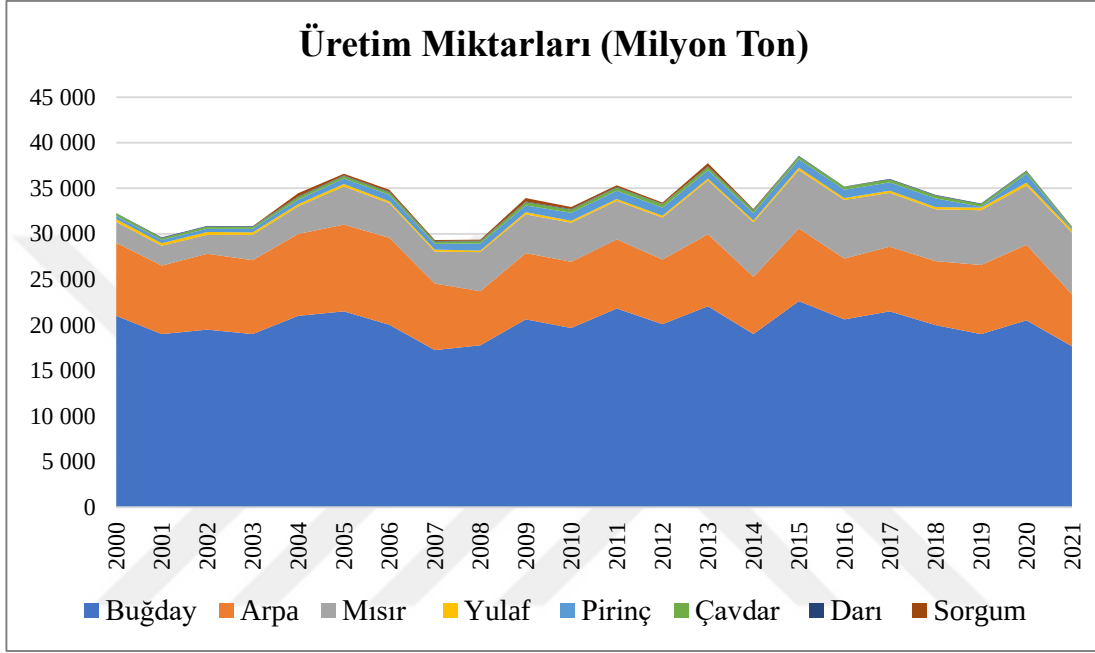
*Yulaf*ın 2000 yılındaki ekim alanı ise 153 bin hektar, 2021 yılında ise 136 bin hektara düşmüştür. Yulaf ekim alanında hafif bir azalma görülmektedir. *Pirinç*, 2000 yılında 580 bin hektar ekim alanına sahipken, 2021 yılında 129 bin hektara düşmüştür. Pirinç ekim alanında önemli bir düşüş görülmektedir. Ekim alanında azalış görülen *Çavdar* ise 2000 yılında 147 bin hektar iken 2021 yılında 997 hektara çıkmıştır.

Darı, 2000 yılında 30 bin hektar olan ekim alanı, 2021 yılında 24 bin hektara düşmüştür. Darı ekim alanında hafif bir azalma olduğu gözükmemektedir. 2004 yılından itibaren ekilmeye başlayan *sorgum* ürünü ise en az ekim alanına sahiptir. Bu bilgiler ışığında hububat ürünleri içerisinde en yüksek ekim alanına sahip ürünlerin sırasıyla, Buğday, Arpa, Mısır, Pirinç, Yulaf, Çavdar ve Darı şeklinde sıralanırken en az ekim alanına sahip olan Sorgum ise son sıradadır.

Türkiye’nin 2021 yılı toplam tarım alanı 38 milyon hektar iken, bunun 16 milyon hektarlık kısmı ekilen alan, 3 milyon hektar ise nadasa bırakılan alandır. Toplam ekilen alanın 12 milyon hektarlık kısmında hububat ekili olup bununda yaklaşık 6,7 milyon hektarlık alanında buğday ekilmektedir. Buradan hareketle buğdayın ülkemiz toplam ekili alanın yaklaşık %36’sını kapladığı görülmektedir

(TÜİK, 2022).

Türkiye, hububat üretimi için elverişli bir ortama sahip, düşük sıcaklık ve bol nemli iklimi ve aynı zamanda humus yönünden zengin toprağı sayesinde, dünyanın önde gelen hububat üreticileri arasında yer almaktadır (Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), 2016:21). Bu bilgiyle birlikte 2000-2021 yılları Türkiye üretim verilerini Şekil 8’de inceleyelim.

Şekil 8. 2000-2021 Yılları Türkiye Hububat Ürünleri Üretim Miktarları (Milyon Ton)

Kaynak: TÜİK’ den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 8’de Türkiye’nin 2000-2021 yılı verileri ile hububat ürünleri üretim miktarları verilmiştir. Üretim miktarı 21 yıl boyunca en yüksek olan ürün olan *buğday*, 2000 yılında da en yüksek üretime sahip olan ürün olup, 21 milyon ton üretilmiştir. 2021 yılında üretimi 17 milyon tona düşmüştür. 2021 yılı toplam hububat üretimi 32 milyon ton olup, %55’i buğdaydır.

Arpa, 2000 yılında 8 milyon ton üretilmiş olup, 2021 yılında 5 milyon tona düşmüştür. *Arpa* üretiminde de düşüş görülmekte fakat hububat ürünlerinde içerisinde en çok üretilen 2. ürün konumunu korumaktadır. *Mısır*, hem gıda hem de hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. 2000 yılından önce mısır üretiminin devlet desteği alması üretiminde artışlar olmasını sağlamıştır (TEPAV, 2012:13). 2000 yılında 2 milyon ton üretilmiş olup, 2021 yılında 6 milyon tona çıkarak önemli bir artış göstermiştir. *Mısır*

üretimindeki artış, tarım teknolojilerinin iyileştirilmesi ve mısırın artan talebi ile ilişkilendirilebilir.

Pirinç, 2000 yılında 350 bin ton olan üretimi, 2021 yılında 100 bin tona düşmüştür. Pirinç üretiminde ciddi bir düşüş gözlemlenmektedir. *Yulaf* 1900'lü yıllarda sadece hayvansal besin olarak kullanılan yulaf zamanla insan tüketimine de girmiştir (Yaver & Ertaş, 2013:10). 2000 yılında 314 bin ton iken 2021 yılında 276 bin tona düşmüştür. Yulaf üretiminde hafif bir düşüş görülmektedir.

Çavdar üretimi ise 2000 yılında 260 bin ton iken 2021 yılında 200 tona düşmüştür. Üretim miktarı olarak çavdardan sonra gelen *Darı* ürünü ise 2000 yılında 53 bin ton olan üretilmiş olup 2021 yılında 57 bin tona çıkmıştır. Darı üretiminde %7'lik bir artış yaşanmıştır. Hububat ürünleri içerisinde en düşük üretim miktarına sahip olan *Sorgumun* üretimine 2004 yılında başlanmıştır ve sonraki yıllarda üretiminin düşük olduğu gözlenmiştir. 2021 yılında 25 ton üretilmiştir.

Hububat ürünleri içerisinde verimlilik bakımından en yüksek paya sahip ürünler ise mısır ve pirinçtir. Son 21 yılda mısır verimliliğinde %115, pirinç verimliliğinde %50 artış yaşanmıştır. Artan mısır ve pirinç verimliliği, Türkiye'nin tarım sektörünün ekonomik sürdürülebilirliği ve gıda güvenliği açısından olumlu bir gösterge olabileceği söylenebilir. Bu da hem iç pazarın talebini karşılamakta olduğu hem de ihracat potansiyelini artırma eğiliminde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Bu bölümde tarım sektörünün Türkiye'de ki yeri hâsıla, nüfus ve dış ticaret verileri ile incelenmiş olup tarım sektöründeki çalışmaya konu olan hububat ürünleri ekim alanları ve üretim miktarlarına 2000-2021 yılı verilerinden yararlanılarak genel değerlendirme yapılmıştır. Bir sonraki bölümde G7 ülkeleri ekonomilerindeki hâsıla, nüfus ve dış ticaret verileri kullanılarak tarım sektörünün durum değerlendirmesi yapılmıştır.

3. G7 ÜLKELERİNDE TARIM SEKTÖRÜNÜN GENEL DURUMU

G7 ülkeler grubu, 1975 yılında küresel ekonomiyi etkileyen sorunları ele almak ve görüş bildirmek için kurulan yedi sanayileşmiş ülkeden oluşan gruptur. Başta grubun adı G6 olarak belirlenmiş olup, 1976 yılında Kanada'nın katılımı ile G7 olmuştur. 1997 yılında Rusya'nın katılımı ile G8 adını almış fakat Kırım işgali sebebiyle Rusya Devlet Başkanının toplantıya davet edilmemesi ile birlikte tekrar 7 üye ülkeye düşen grubun adı G7'ye geri dönmüştür (Public Services and Procurement Canada (PSPC), 2024).

Çalışmamızın bu bölümünde ise bu yedi ülkenin nüfus, GSYH ve dış ticaretine ITC veri tabanı ve Dünya Bankası (WB) veri tabanından alınan Dünya Kalkınma Göstergeleri (WDI) ile başlıklar altında değinilecektir.

3.1. Almanya

Ülkenin ekonomisine ait gelirin; %70'i hizmet sektörü, %30'u sanayi sektörü ve %10'u tarım sektörü tarafından oluşturulmaktadır. Almanya'da tarımın GSYH'deki payı 2000 yılında %0,99 iken 2021 yılında %0,71'e gerilemiştir. 2000 ve 2021 yılları arasında, GSYH içerisinde tarımın payı azalmıştır Diğer taraftan, kişi başına düşen GSYH yıllar itibarıyla artış eğilimi göstermesi ile beraber 2021 yılı kişi başına düşen GSYH'nin bir önceki yıla göre 4.677 ABD \$ artış göstermiştir. Tarımsal GSYH ise 2000 yılında 19 milyar dolar iken 2021 yılında 30 milyar dolara ulaşmıştır.¹ 2021 yılı itibarıyla GSYH'nin %0,71'ini oluşturmasına rağmen, tarım sektörü ülkenin sosyal dokusu bakımından belirgin bir öneme sahiptir (Türkiye Odalar ve Barolar Birliği (TOBB), 2022).

2000 yılında toplam nüfusu 82 milyon kişi olan ülkede 61 milyon kentsel nüfus, 20 milyon tarımsal nüfusa sahip olduğu görülmektedir. 2021 yılına gelindiğinde ise tarımsal nüfusu bir önceki yıla göre 67 bin kişi azalmış olup toplam nüfus içerisinde ki payı aynı kalmıştır. 2021 Kent nüfusu 64 milyon olmasına rağmen tarım nüfusunda azalışın az olduğu görülmüştür. Buda kentten kırsal nüfusa göçün yüksek bir oranda olmadığı göstermiştir. Toplam nüfusun içerisindeki tarım nüfusunun payı 2000 yılında

¹ Yorumlanan bilgiler WB verileri ile yazar tarafından oluşturmuş olup Ekler bölümünde Tablo Ek-1'de sunulmuştur.

%25,0 iken 2021 yılında %22,5 oranına gerilemiştir.² 2000 yılında toplam istihdamın içerisinde %1,10 paya sahip olan tarım sektöründe istihdam edilen kişi sayısı 518 bin kişi, 2021 yılında ise 468 bin kişidir. Tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı %0,43 oranına gerilemiştir (WB, 2022).

Tablo 5. Almanya Toplam ve Tarımsal Dış Ticaret (Milyar ABD \$)

Yıl	Toplam İhracat (Milyar \$)	Toplam İthalat (Milyar \$)	Tarımsal İhracat (Milyon \$)	Tarımsal İthalat (Milyon \$)
2001	571 426 720	486 022 068	27 206 465	38 944 561
2002	615 997 391	490 450 056	29 475 464	41 561 813
2003	748 531 267	601 761 022	33 765 090	47 362 384
2004	911 742 096	718 150 018	39 405 807	52 360 557
2005	977 131 972	779 819 058	46 125 637	58 804 364
2006	1 121 962 887	922 213 393	51 128 785	65 077 529
2007	1 328 841 354	1 059 307 813	59 676 724	73 668 230
2008	1 457 462 950	1 192 581 759	78 631 422	95 181 664
2009	1 125 844 048	928 891 172	70 923 985	85 425 000
2010	1 267 743 109	1 060 672 352	72 865 392	87 477 435
2011	1 483 802 558	1 261 588 484	85 366 858	103 341 984
2012	1 410 146 321	1 161 247 824	83 143 159	99 043 312
2013	1 450 937 515	1 187 301 533	90 505 724	104 846 407
2014	1 498 238 432	1 214 915 242	91 713 759	106 364 876
2015	1 323 665 116	1 053 388 444	78 042 720	93 670 438
2016	1 332 489 067	1 056 664 804	79 934 628	96 948 276
2017	1 444 776 367	1 164 586 085	84 624 046	104 511 793
2018	1 556 622 939	1 286 008 402	86 813 428	108 821 918
2019	1 486 877 250	1 236 217 435	84 829 465	105 178 643
2020	1 379 900 278	1 172 923 865	85 429 632	108 585 942
2021	1 631 098 969	1 422 827 856	93 824 649	120 408 629

Kaynak: ITC’ den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 5’te görüldüğü üzere 2001 ve 2021 yılları itibariyle toplam ihracatı ve ithalatı artan Almanya’nın tarımsal ihracat ve ithalatı da artmıştır. Tarımsal ihracatı 2000 yılında 27 milyon iken 2021 yılında 93 milyona yükselmiştir. Tarımsal ithalatı ise 2000 yılında 38 milyon iken 2021 yılında 120 milyon dolara ulaşmıştır.

Yıllar itibariyle incelendiğinde tarımsal ihracatın ithalatı karşılama oranı 20

² Yorumlanan bilgiler WB verileri ile yazar tarafından oluşturmuş olup Ekler bölümünde Tablo Ek-1’de sunulmuştur.

yılda %83 olup bu sayı tarımsal dış ticaret açığı olan bir ülke olduğunu göstermektedir. Almanya'nın en fazla ihracat yaptığı ülkeler sırasıyla ABD, Fransa, İngiltere, Hollanda, Çin, İtalya ve Avusturya'dır. En fazla ürün ithal ettiği ülkeler ise Çin, Hollanda, Fransa, ABD, İtalya, Polonya, İsviçre, Çek Cumhuriyeti ve Avusturya'dır (ITC, 2022).

3.2. Amerika Birleşik Devletleri

ABD tarım alanları verimli ve geniş olması aynı zamanda ılıman bir iklime sahip olduğu için tarımsal faaliyetlerde başarılıdır. Gelirinin büyük bir oranını ise doğal kaynak, doğalgaz ve endüstri oluşturmaktadır. Doğal kaynaklarını ürüne dönüştürebilecek emek faktörü ülke ekonomisinin gelişimine büyük katkı sağlamaktadır. Ülke bakır, demir, kalay, gümüş, altın gibi birçok zengin yer altı kaynaklarını sahiptir (Altay, 2006:45).

ABD'de tarımın GSYH'deki payı 2000 yılında %1,15 iken 2021 yılında %0,95'e gerilemiş ve GSYH içerisinde tarımın payı azalmıştır. Diğer taraftan, kişi başına düşen GSYH yıllar itibarıyla artmış ve 2021 yılı kişi başına düşen GSYH'nin bir önceki yıla göre 6.718 artış yaşanmıştır. Tarımsal GSYH ise 2000 yılında 117 milyon dolar iken 2021 yılında 223 milyon dolara yükselmiştir.³

2000 yılında toplam nüfusu 282 milyon kişi olan ülkede bunun 223 milyon kişisi kentte yaşarken, 59 milyon kişisi kırdan yaşamaktadır. 2021 yılında tarımsal nüfusu bir önceki yıla göre 603 bin kişi azalmıştır. 2000 yılında toplam nüfusun içerisindeki tarım nüfusunun payı %20,9 iken 2021 yılında %17,1'e gerilemiştir. Özetle yıllar itibarıyla kentsel nüfusu artmış tarımsal nüfusu azalmıştır⁴.

³ Yorumlanan bilgiler WB verileri ile yazar tarafından oluşturmuş olup Ekler bölümünde Tablo Ek-2'te sunulmuştur.

⁴ Yorumlanan bilgiler WB verileri ile yazar tarafından oluşturmuş olup Ekler bölümünde Tablo Ek-2'te sunulmuştur.

Tablo 6. ABD Toplam ve Tarımsal Dış Ticaret (Milyar ABD \$)

Yıl	Toplam İhracat (Milyar \$)	Toplam İthalat (Milyar \$)	Tarımsal İhracat (Milyon \$)	Tarımsal İthalat (Milyon \$)
2001	729 080 421	1 140 900 159	55 948 742	51 348 881
2002	693 068 307	1 200 095 834	55 116 778	58 339 126
2003	724 736 583	1 302 833 508	60 473 525	64 225 689
2004	814 844 394	1 525 304 217	61 837 617	70 549 563
2005	901 041 411	1 734 849 142	64 130 539	77 032 342
2006	1 037 029 245	1 918 997 094	71 573 948	86 027 629
2007	1 162 538 150	2 017 120 776	90 674 644	93 029 759
2008	1 299 898 877	2 164 834 031	116 197 108	101 079 477
2009	1 056 712 100	1 601 895 800	100 536 354	91 865 855
2010	1 278 099 187	1 968 259 901	116 204 077	102 447 688
2011	1 481 682 200	2 263 619 100	137 776 972	120 761 000
2012	1 544 932 000	2 334 677 700	143 595 060	127 742 945
2013	1 577 587 300	2 326 590 200	146 888 741	131 385 562
2014	1 619 742 900	2 410 855 500	154 852 657	140 774 373
2015	1 503 328 350	2 315 889 217	138 301 352	141 800 636
2016	1 451 459 684	2 249 113 117	140 796 298	144 019 490
2017	1 547 195 403	2 406 075 845	143 330 955	152 803 645
2018	1 665 688 484	2 609 126 878	145 001 327	162 289 710
2019	1 642 820 352	2 563 536 173	141 457 844	165 515 219
2020	1 424 934 919	2 406 931 650	148 927 790	169 531 555
2021	1 754 300 368	2 935 314 152	175 962 869	201 905 345

Kaynak: ITC'den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 6'da baktığımızda 2001 ve 2021 yılları arasında toplam ihracatı ve ithalatı artan ABD'nin, tarımsal ihracatı ve ithalatı da artmış, tarımsal ihracatı 2021 yılı itibarıyla 175 milyon dolar iken tarımsal ithalatı 201 milyon dolara ulaşmıştır. Ele alınan 20 yılda tarımsal ihracatın ithalatı karşılama oranı %103 olup bu tarımsal dış ticaret fazlası olan bir ülke olduğunu göstermektedir. ABD'nin en fazla ihracat yaptığı ülkeler sırasıyla Kanada, Meksika, Çin, Japonya, BK, Almanya, Hollanda, Güney Kore, Brezilya, en fazla ürün ithal ettiği ülkeler ise Çin, Meksika, Kanada, Japonya, Almanya, Vietnam, Güney Kore'dir (ITC, 2022).

3.3. Birleşik Krallık

Ülkenin gelirinin; %73'ü hizmet sektörü, %20'si sanayi sektörü ve %0,7'si tarım sektörü tarafında oluşturulmaktadır. BK'da tarımın GSYH'deki payı 2000 yılında %0,82 iken 2021 yılında %0,71'e gerilemiştir. Tarımsal GSYH'si yıllar itibarıyla artmış 2000 yılında 13 milyon dolar, 2021 yılında 22 milyon dolardır. 2000

yılında toplam nüfusu 58 milyon kişi olan ülkede 46 milyon kentsel nüfus, 12 milyon tarımsal nüfus olduğu görülmektedir. Yıllar itibarıyla tarımsal nüfus azalış göstererek 10 milyon kişiye gerilemiştir. Ayrıca toplam nüfus içerisindeki tarımsal nüfusun payı 2000 yılında % 21,35’den yüzde %15,85’e gerilemiştir. Toplam nüfusu ise 2021 yılında 67 milyon kişiyi geçmiştir⁵. Diğer taraftan, kişi başına düşen GSYH yıllar itibarıyla artmış, 2021 yılı kişi başına düşen GSYH’nin bir önceki yıla göre 6.192 dolar artış görülmektedir (Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü (UNSD), 2022).

2011 yılında toplam istihdamın içerisinde %1,22 paya sahip olan tarım sektöründe istihdam edilen kişi sayısı 296 bin kişi, 2021 yılında ise 297 bin kişi dir. Tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı %1,04 oranına gerilemiştir (WB,2022).

Tablo 7. BK Toplam ve Tarımsal Dış Ticaret (Milyar ABD \$)

Yıl	Toplam İhracat (Milyar \$)	Toplam İthalat (Milyar \$)	Tarımsal İhracat (Milyon \$)	Tarımsal İthalat (Milyon \$)
2001	279 425 459	358 702 945	14 519 691	30 431 180
2002	285 996 254	372 059 499	15 771 475	33 025 081
2003	312 059 900	425 369 491	18 787 686	39 664 849
2004	355 027 954	502 886 192	20 563 036	46 172 080
2005	392 744 019	528 460 952	20 609 122	48 400 548
2006	458 598 557	614 811 651	21 807 077	52 326 080
2007	454 005 490	679 917 918	25 536 562	60 432 870
2008	482 020 962	705 344 161	27 160 230	65 444 849
2009	359 615 540	552 042 035	24 101 091	56 711 725
2010	422 014 118	627 617 523	26 437 826	59 042 068
2011	517 288 693	717 606 233	31 339 700	67 239 512
2012	481 225 754	689 137 011	30 170 470	62 947 028
2013	548 041 853	657 222 528	31 354 784	67 647 096
2014	511 145 443	694 344 323	33 065 995	69 609 557
2015	466 295 683	630 251 058	29 564 742	64 548 061
2016	411 463 356	636 367 936	28 884 147	61 311 098
2017	441 847 324	640 907 689	30 037 629	63 719 017
2018	490 840 364	671 694 258	31 734 748	67 184 058
2019	468 322 416	692 494 170	31 645 061	65 680 779
2020	402 566 008	630 863 707	28 909 788	66 123 172
2021	468 502 713	695 578 289	29 519 526	68 341 175

Kaynak: ITC’den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

⁵ Yorumlanan bilgiler WB verileri ile yazar tarafından oluşturmuş olup Ekler bölümünde Tablo Ek-3’te sunulmuştur.

Tablo 7’de yer alan BK’nın 2001 yılından 2021 yılına kadar olan süreçte toplam ihracatı ve ithalatı artmıştır. Tarımsal ihracatı 2021 yılı itibarıyla 29 milyon dolar iken tarımsal ithalatı 67 milyon dolardır. 2001 ve 2021 yılları arasında tarımsal ithalat ve ihracatı azalışlar ve artışlar yaşamıştır. 20 yılda tarımsal ihracatın ithalatı karşılama oranı %47 olup bu sayı tarımsal dış ticaret açığı olan bir ülke olduğunu göstermektedir. BK’nın en fazla ihracat yaptığı ülkeler sırasıyla ABD, Almanya, İsviçre, Hollanda ve İrlanda, en fazla ürün ithal ettiği ülkeler ise ABD, Çin, Almanya, Hollanda ve Norveç’tir (ITC, 2022).

3.4. Kanada

Kuzey Amerika kıtasında yer alan ülke, aynı zamanda dünyanın yüzölçümü bakımından en büyük ikinci ülkesidir. Ülke gelirinin büyük çoğunluğunu zengin doğalgaz yatakları ve doğal kaynakları oluşturmaktadır. Topraklarının %6,4 tarımsal arazi olarak kullanılmakta ve işgücünün %9,6’sı tarım sektöründe istihdam edilmektedir (Ticaret Bakanlığı (TB), 2024).

Tarımsal GSYH’si 15 milyon dolar iken 2021 yılında 31 milyon dolara yükselmiştir. Tarımın GSYH içerisindeki payı 2000 yılında %0,21 iken 2021 yılında artarak %1,54’e ulaşmıştır. 2000 ve 2021 yılları arasında, GSYH içerisinde tarımın payı azalmıştır. Diğer taraftan, kişi başına düşen GSYH yıllar itibarıyla artmış bununla beraber 2021 yılı kişi başına düşen GSYH’nin bir önceki yıla göre 8 bin dolar artış görülmektedir.

2000 yılında toplam nüfusu 30 milyon kişi olan ülkede 24 milyon kentsel nüfus, 6 milyon tarımsal nüfus olduğu görülmektedir. Yıllar itibarıyla tarımsal nüfus az bir miktarda artış göstererek 7 milyona ulaşmıştır. Ayrıca toplam nüfus içerisindeki tarımsal nüfusun payı % 20’den yüzde 18’e gerilemiştir⁶.

⁶ Yorumlanan bilgiler WB verileri ile yazar tarafından oluşturmuş olup Ekler bölümünde Tablo Ek-4’te sunulmuştur.

Tablo 8. Kanada Toplam ve Tarımsal Dış Ticaret (Milyar ABD \$)

Yıl	Toplam İhracat (Milyar \$)	Toplam İthalat (Milyar \$)	Tarımsal İhracat (Milyon \$)	Tarımsal İthalat (Milyon \$)
2001	261 058 775	221 623 729	19 833 690	13 208 610
2002	252 584 260	222 440 059	19 418 007	13 829 627
2003	272 229 686	240 376 249	20 663 231	15 347 853
2004	317 161 192	273 873 700	23 861 575	16 440 981
2005	360 552 446	314 444 419	24 981 164	18 290 561
2006	388 178 676	350 257 150	27 913 900	20 776 668
2007	419 881 604	380 646 622	32 770 716	24 359 254
2008	455 632 184	408 762 168	40 212 019	27 304 363
2009	315 176 831	321 227 568	34 078 448	26 191 895
2010	386 579 900	392 108 702	38 052 686	29 067 645
2011	450 430 008	450 579 509	44 540 693	33 494 402
2012	454 098 967	462 366 181	47 367 906	35 154 856
2013	456 598 271	461 785 073	48 193 082	36 146 969
2014	475 177 176	463 088 977	50 759 714	37 487 545
2015	410 688 692	420 159 798	48 012 578	35 855 880
2016	390 195 631	402 638 900	47 317 414	35 555 875
2017	421 042 162	433 334 160	49 997 468	36 969 019
2018	451 116 723	460 065 801	51 474 242	38 054 359
2019	446 207 751	453 653 678	50 896 904	38 588 828
2020	389 926 388	405 666 523	55 851 214	39 478 399
2021	503 963 502	491 713 789	66 488 448	44 908 593

Kaynak: ITC'den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 8’de görüldüğü üzere Kanada’nın 2001 yılından 2021 yılına kadar olan süreçte toplam ihracatı ve ithalatı artmıştır. Tarımsal ihracatı 2021 yılı itibarıyla 66 milyon dolar iken tarımsal ithalatı 44 milyon dolara ulaşmıştır. Son 20 yılda tarımsal ithalat ve ihracattaki artış oranı %21’dir ve tarımsal ihracatın ithalatı karşılama oranı %143 olup bu sayı tarımsal dış ticaret fazlası olan bir ülke olduğunu göstermektedir. Kanada’nın en fazla ihracat yaptığı ülkeler sırasıyla ABD, Çin, İngiltere, Japonya ve Meksika, en fazla ürün ithal ettiği ülkeler ise ABD, Çin, Meksika, Almanya ve Japonya’dır (ITC, 2022).

3.5. İtalya

Ülkenin GSYH ve Tarımsal GSYH yıllar itibarıyla artmıştır. 2000 yılında tarımsal GSYH’si 29 milyon dolar iken 2021 yılında 40 milyon dolara yükselmiştir. 2021 yılı kişi başına düşen GSYH’si bir önceki yıla göre 3.746 dolar artmıştır. Tarımın GSYH’deki payı 20002 yılında %2,56 iken 2021 yılında %1,90 oranına azalış

göstermiştir. 2000 yılında toplam nüfusu 56 milyon kişi olan ülkede 38 milyon kentsel nüfus, 18 milyon tarımsal nüfusa sahip olduğu görülmektedir. Yıllar itibarıyla tarımsal nüfusta yer alan 2 milyon kişi kentlere göç etmiştir ve tarım nüfusu 16 milyon kişiye gerilemiştir. Buda toplam nüfus içerisindeki tarımsal nüfusun payını %32 oranından %28'e düşmesine sebep olmuştur⁷. 2011 yılında toplam istihdamın içerisinde %3,7 paya sahip olan tarım sektöründe istihdam edilen kişi sayısı 1 milyon 147 bin kişi, 2021 yılında ise 1 milyon 20 bin kişi dir. Tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı %2,9 oranına gerilemiştir (TOBB,2022).

Tablo 9. İtalya Toplam ve Tarımsal Dış Ticaret (Milyar ABD \$)

Yıl	Toplam İhracat (Milyar \$)	Toplam İthalat (Milyar \$)	Tarımsal İhracat (Milyon \$)	Tarımsal İthalat (Milyon \$)
2001	242 640 592	227 985 468	16 100 768	21 526 115
2002	252 238 686	238 776 125	17 819 405	23 247 148
2003	296 907 926	287 131 410	21 227 685	28 883 066
2004	350 902 541	343 206 792	24 557 708	34 273 006
2005	370 180 743	368 545 823	26 025 098	35 459 160
2006	416 848 747	442 545 074	28 375 076	38 500 643
2007	499 871 159	511 651 876	33 609 293	44 361 428
2008	542 727 535	561 898 841	39 233 791	50 226 133
2009	406 900 260	415 096 262	34 831 720	44 822 504
2010	446 839 830	486 984 372	36 675 596	46 702 226
2011	523 256 296	558 831 982	41 738 131	53 799 070
2012	501 528 851	489 104 116	40 845 768	49 042 465
2013	518 095 103	479 336 353	44 247 008	51 903 360
2014	529 528 733	474 082 559	45 399 816	53 392 766
2015	456 988 626	410 933 398	40 791 594	45 906 166
2016	461 667 625	406 670 670	42 523 249	46 255 208
2017	507 430 236	453 583 034	46 657 517	49 393 679
2018	549 906 996	503 581 134	49 721 181	51 006 243
2019	537 748 429	474 957 328	50 469 783	49 212 075
2020	498 803 832	426 475 840	53 245 823	48 507 743
2021	615 910 260	568 202 425	62 462 282	56 404 741

Kaynak: ITC'den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 9'da 2001 yılından 2021 yılına kadar olan süreçte toplam ihracatı ve

⁷ Yorumlanan bilgiler WB verileri ile yazar tarafından oluşturmuş olup Ekler bölümünde Tablo Ek-5'te sunulmuştur.

ithalatı artan İtalya'nın tarımsal ihracatı 2021 yılı itibarıyla 62 milyon dolar iken tarımsal ithalatı 56 milyon dolardır. Tarımsal ihracat ve ithalatı artış yakalamış bu artışlar 2021 yılı itibarıyla de ortalama 8 milyon civarındadır. 20 yıl itibarıyla ülkenin tarımsal ihracatının ithalatını karşılama oranı ortalama %89 olup bu sayı tarımsal dış ticaret açığı olan bir ülke olduğunu göstermektedir. İtalya'nın en fazla ihracat yaptığı ülkeler sırasıyla Almanya, ABD, Fransa, İsviçre, İspanya ve İngiltere'dir. Almanya, Çin, Fransa, Hollanda ve İspanya ise en fazla ürün ithal ettiği ülkelerdir (ITC, 2022).

3.6. Japonya

Japonya ülke ekonomisi gelişmişliğini, robotik yazılım ve donanıma sahip olan araçlar ve üstün teknolojisine borçludur. İkinci dünya savaşının ağır şartlarından sonra hızla gelişen ekonomisi ile gelişmekte olan ülkelere önyak olmuştur. Ülke aynı zamanda tarım ürünü ithalatçıların en başında yer almaktadır. Dünyanın en yoğun nüfuslu ülkelerinden olup, büyük tarım aileleri olarak toprağı işlemeye başlayan halk zamanla küçük topluluklara ayrılmıştır. Başlangıç olarak halkın ihtiyacı olduğu için üretilen pirinç zamanla ticarete aktif rol oynamıştır (Beasley, 1999:15).

Ülke GSYH'si yıllar itibarıyla artış göstermesine rağmen, tarımsal GSYH azalmıştır. 2000 yılında tarımsal GSYH'si 75 milyon dolar olan Japonya'nın 2021 yılı tarımsal GSYH'si 51 milyon dolara düşmüştür. Tarımın GSYH'deki payı 2000 yılında %1,52'den 2021 yılında %1,01 oranına gerilemiştir. 2000 yılında toplam nüfusu 126 milyon kişi olan ülkede 99 milyon kentsel nüfus, 27 milyon tarımsal nüfus olduğu görülmektedir. Yıllar itibarıyla tarım nüfusu 17 milyon kişiye gerilemiştir. Buda toplam nüfus içerisindeki tarımsal nüfusun payını % 21 oranından %8'e düşmesine sebep olmuştur⁸. 2011 yılında 364 km kare olan ülke yüzölçümü içerisinde tarımsal arazi 45 km karedir. Tarımın ülke yüzölçümü içerisindeki payı %12 dir, 2021 yılına bakıldığında bu oranın %11,80 olduğu görülmektedir (WB, 2022).

⁸ Yorumlanan bilgiler WB verileri ile yazar tarafından oluşturmuş olup Ekler bölümünde Tablo Ek-6'da sunulmuştur.

Tablo 10. Japonya Toplam ve Tarımsal Dış Ticaret (Milyar ABD \$)

Yıl	Toplam İhracat (Milyar \$)	Toplam İthalat (Milyar \$)	Tarımsal İhracat (Milyon \$)	Tarımsal İthalat (Milyon \$)
2001	403 344 077	349 291 914	3 201 168	47 370 815
2002	416 729 388	337 613 133	2 364 559	46 348 482
2003	472 006 874	383 465 330	2 533 925	48 866 235
2004	565 761 137	455 253 886	2 870 733	54 653 343
2005	594 940 866	515 866 388	3 140 610	55 674 829
2006	646 725 059	579 063 945	3 358 595	54 243 335
2007	714 327 036	622 243 336	3 860 269	57 390 638
2008	781 412 163	762 533 921	4 239 637	68 260 730
2009	580 718 734	551 984 751	4 281 167	59 816 253
2010	769 773 832	694 059 160	5 077 202	66 418 729
2011	823 183 759	855 380 474	4 999 730	81 898 551
2012	798 620 023	886 031 094	4 935 854	82 070 011
2013	715 097 244	833 166 061	4 945 878	74 653 715
2014	690 217 466	812 184 752	5 027 707	71 725 914
2015	625 005 915	648 436 326	5 397 010	65 253 046
2016	645 589 410	608 071 912	6 100 003	65 593 744
2017	698 021 623	672 100 069	6 297 078	69 876 477
2018	738 164 252	749 092 205	7 291 851	73 101 943
2019	705 842 013	720 964 445	7 488 765	73 396 842
2020	640 953 137	634 678 167	7 986 494	69 786 030
2021	757 461 387	773 720 906	9 639 949	76 036 621

Kaynak: ITC’ den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 10’da 2001 yılından 2021 yılına kadar olan süreçte toplam ihracatı ve ithalatı artan Japonya’nın tarımsal ihracatı 2021 yılı itibarıyla 9 milyon dolar iken tarımsal ithalatı 76 milyon dolardır. Tarımsal ithalat bir önceki yıla göre %20 artış yakalamıştır. Ülkenin tarımsal ihracatının ithalatını karşılama oranı ortalama %7 olup bu sayı tarımsal dış ticaret açığı olan bir ülke olduğunu göstermektedir. Çin Halk Cumhuriyeti Japonya’nın hem en fazla ihracat yaptığı ülkelerin başında hem de en fazla ithalat yaptığı ülkelerin başında gelmektedir.

Sırasıyla ihracat yaptığı ülkeler ABD, Güney Kore, Taiwan ve Hong Kong’dur. ABD, Avusturalya, Sudi Arabistan ve Güney Kore ülkeleri ise en fazla ürün ithal ettiği ülkelerdir (ITC, 2022).

3.7. Fransa

Ülke GSYH'si yıllar itibarıyla artmış tarımsal GSYH ise 2000 yılında 28 milyon dolar iken 2021 yılında 47 milyon dolara ulaşmıştır. Tarımın GSYH'deki payı 2000 yılında %2,10 iken 2021 yılında %1,62 oranında seyretmiştir. Kayda değer bir azalış görülmüştür. Kişi başına düşen GSYH ise 2021 yılında bir önceki yıla göre 4.492 dolar artmıştır. 2000 yılında toplam nüfusu 60 milyon kişi olan ülkede 46 milyon kentsel nüfus, 14 milyon tarımsal nüfus olduğu görülmektedir. 2021 yılı itibarıyla tarım nüfusu 12 milyona gerilemiştir. Buda toplam nüfus içerisindeki tarımsal nüfusun payını %24 oranından %18'e düşmesine sebep olmuştur⁹.

Tablo 11. Fransa Toplam ve Tarımsal Dış Ticaret (Milyar ABD \$)

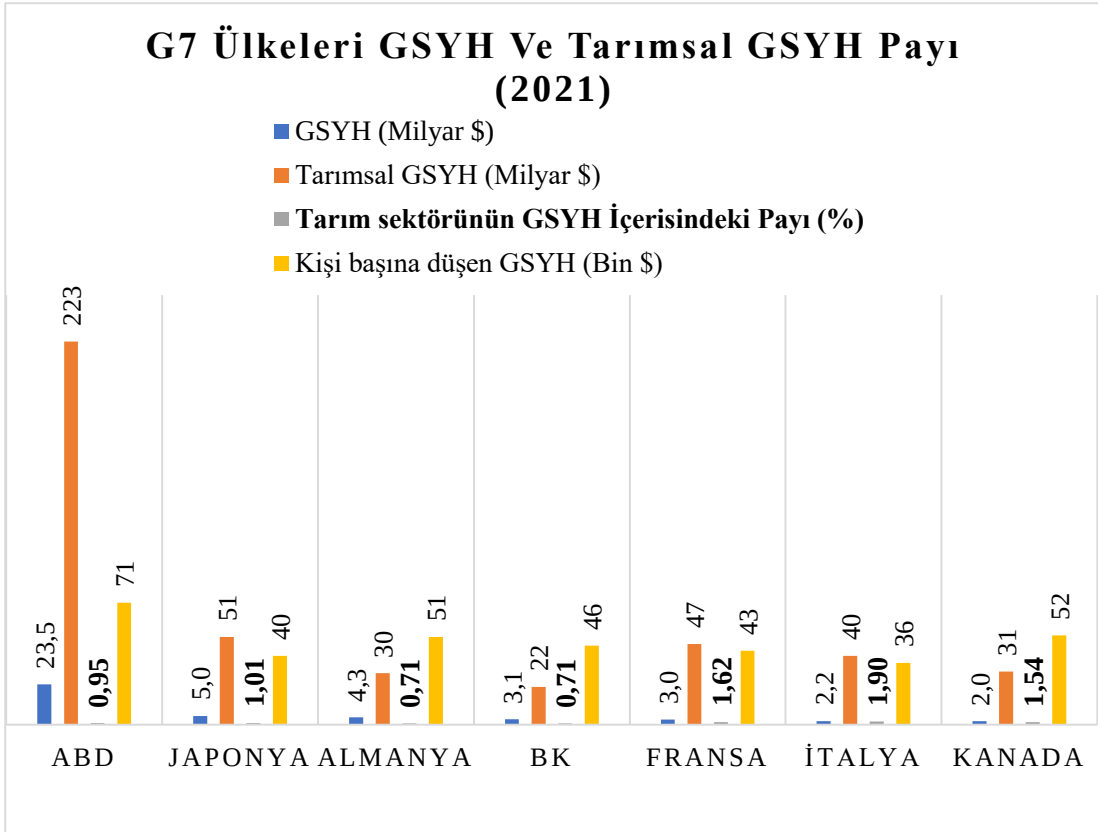
Yıl	Toplam İhracat (Milyar \$)	Toplam İthalat (Milyar \$)	Tarımsal İhracat (Milyon \$)	Tarımsal İthalat (Milyon \$)
2001	289 599 105	293 865 641	32 334 417	25 656 477
2002	304 891 879	303 831 442	35 891 705	27 964 928
2003	358 131 717	362 517 304	43 596 330	33 792 251
2004	413 708 422	434 241 853	47 834 353	37 938 324
2005	434 354 245	475 856 799	48 879 549	39 229 273
2006	479 012 852	529 902 263	52 667 219	41 711 279
2007	539 730 712	611 364 435	62 040 435	49 670 294
2008	594 504 995	695 004 283	72 387 368	58 556 850
2009	464 112 811	540 502 283	60 977 182	53 179 726
2010	511 651 043	599 171 506	64 741 267	53 838 797
2011	585 723 824	713 675 254	78 363 615	62 050 051
2012	558 460 545	666 675 231	74 323 787	59 227 018
2013	567 987 698	671 253 553	78 953 028	64 021 609
2014	569 409 762	667 601 846	76 144 711	64 398 096
2015	495 442 074	563 204 454	66 060 289	56 035 019
2016	490 433 291	559 224 398	64 485 337	57 980 762
2017	524 187 065	609 990 148	68 419 617	62 320 742
2018	569 832 501	666 086 274	73 007 313	65 213 832
2019	557 155 672	644 249 531	71 482 520	63 089 782
2020	478 264 578	570 491 099	70 441 009	63 777 559
2021	573 097 780	706 853 607	82 277 422	73 232 793

Kaynak: ITC'den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

⁹ Yorumlanan bilgiler WB verileri ile yazar tarafından oluşturmuş olup Ekler bölümünde Tablo Ek-7'de sunulmuştur.

Tablo 11’de Fransa’nın 2001 yılından 2021 yılına kadar olan süreçte toplam ihracatı ve ithalatı arttığı görülmektedir. Tarımsal ihracatı 2021 yılı itibarıyla 82 milyon dolar iken tarımsal ithalatı 73 milyon dolardır. 20 yılda ülkenin tarımsal ihracatının ithalatını karşılama oranı ortalama %126 olup tarımsal dış ticaret fazlası olan bir ülke olduğunu göstermektedir. Fransa’nın en fazla ihracat yaptığı ülkeler sırasıyla Almanya, ABD, İtalya, Belçika, İspanya ve ABD’dir. En fazla ürün ithal ettiği ülkeler ise Almanya, Belçika, Hollanda, İtalya ve İspanya’dır (ITC, 2022).

Yukarıda G7 ülkeleri veriler ile tek tek ele alınmıştır. 7 ülkenin 2021 yılı verilerinden yararlanılarak hâsıla, nüfus, ihracat, tarımsal arazi ve tahıl verimliliği açısından karşılaştırmasına aşağıda tablo ve şekillerle değinilmiştir.

Şekil 9. G7 Ülkeleri GSYH ve Tarımsal GSYH Payı (2021)

Kaynak: ITC’den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 9’da 2021 yılı için G7 ülkelerinin toplam GSYH, tarımsal GSYH, tarımsal GSYH'nin toplam GSYH içindeki payı ve kişi başına düşen GSYH verileri yer almaktadır. 7 üyenin içinde kişi başına geliri en yüksek olan ülke 71 bin \$ ile ABD, en düşük olan ülke 36 bin \$ ile İtalya’dır. Tarımın GSYH içindeki payı G7 ülkelerinde oldukça düşüktür. İtalya %1,90 ile G7 ülkeleri içerisinde en yüksek paya sahiptir.

Sırasıyla Fransa %1,62, Kanada %1,54, Japonya %1,01, Birleşik Krallık %0,71 ve Almanya %0,71 paylarına sahiptirler. ABD'de ise G7 ülkeleri içerisinde en düşük paya sahiptir.

ABD, 223 milyon dolar ile G7 ülkeleri içerisinde en yüksek tarımsal GSYH'ye sahiptir. Japonya ve Fransa da dikkate değer tarımsal GSYH'ye sahip, ancak yine de ABD'nin oldukça gerisindedirler. Almanya ise 31 milyon dolar ile en düşük Tarımsal GSYH'ye sahip G7 ülkesidir. 23 trilyon \$ GSYH ile ilk sırada yer alan ABD dünya ekonomileri sıralamasında en başta yer almaktadır. Dünya Ekonomik Görünüm raporuna göre en büyük 3. ekonomi ise Japonya'dır. 4. sırada ise Almanya yer almaktadır. Birleşik krallık 6. sırada, Fransa 7. ve İtalya 8. sıradadır. G7 ülkeleri içerisinde GSYH bakımından en son sırada yer alan ülke Kanada olmuştur (IMF, 2022).

Tablo 12. G7 Ülkeleri Dış Ticaret Verileri (2021)

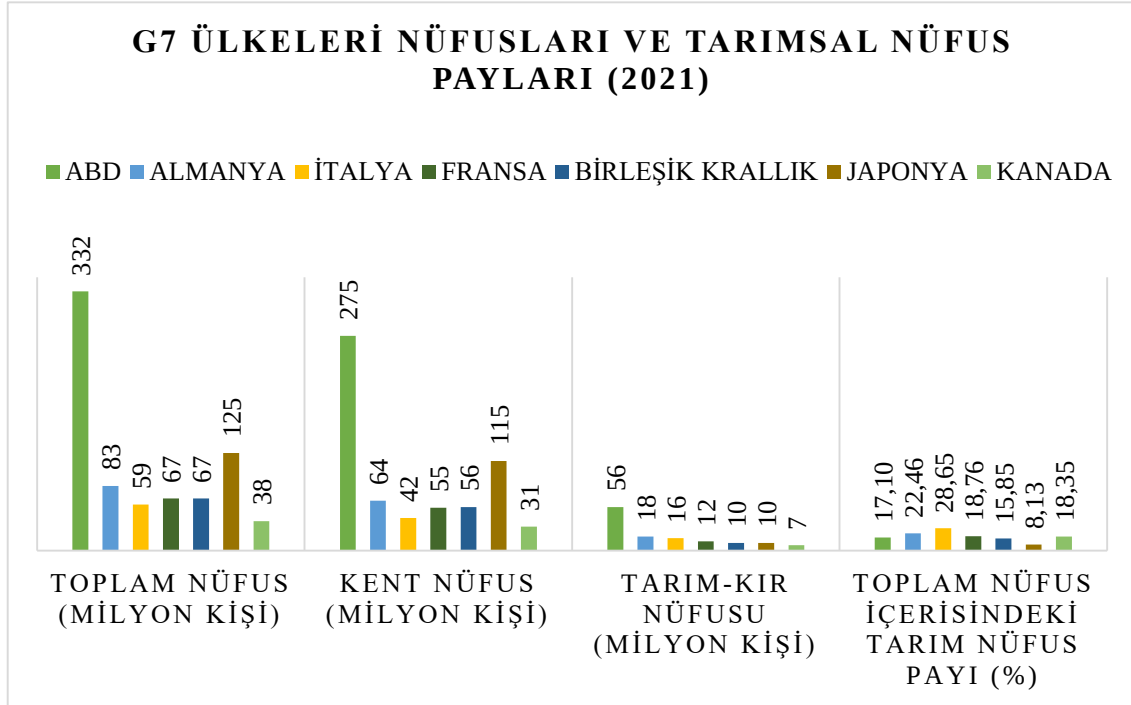
ÜLKE	Toplam İhracat (Milyar\$)	Tarımsal İhracat (Milyon\$)	Tarımsal İhracatın Payı (%)	Toplam İthalat (Milyar\$)	Tarımsal İthalat (Milyon\$)	Tarımsal İthalatın Payı (%)
ABD	1.754	175	10,03	2.935	201	6,88
ALMANYA	1.631	93	5,75	1.422	120	8,46
JAPONYA	757	9	1,27	773	76	9,83
İTALYA	615	62	10,14	568	56	9,93
FRANSA	573	82	14,36	706	73	10,36
KANADA	503	66	13,19	491	44	9,13
BİRLEŞİK KRALLIK	468	29	6,30	695	68	9,83

Kaynak: ITC'den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 12'de 2021 yılı G7 ülkelerinin toplam ve tarımsal dış ticareti ve toplam içerisindeki tarımsal ithalat/ihracat payları verilmiştir. 7 üyenin içinde en fazla ihracat yapan ülkenin ABD olduğu görülmektedir. Sırasıyla Almanya, Japonya, İtalya, Fransa, Kanada ve BK'dır. En fazla tarımsal ihracat yapan ülkeler ise ABD, Almanya, Fransa, Kanada, İtalya, BK ve Japonya'dır. En fazla tarımsal ithalat yapan ülkeler ise, ABD, Almanya, Japonya, Fransa, BK, İtalya ve Kanada'dır.

G7 ülkeleri içerisinde toplam ihracat içerisindeki tarımsal ihracat payı en düşük olan ülke %1,27 ile Japonya'dır. Tarımsal ithalat oranı ise %9,83'tür. Bu durum Japonya'nın tarım ürünleri ithalatına büyük ölçüde bağımlı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Tarımsal ihracat payı en yüksek olan ülke ise %14,36 ile Fransa'dır. Bu da Fransa'nın tarım ürünlerinde rekabetçi bir yapıda olduğu ve dünya pazarında önemli bir yerde olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Bununla birlikte tarımsal ithalat payı en yüksek olan ülkede %10,36 ile Fransa'dır. Bu oran geniş bir ürün yelpazesine sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tarımsal ithalatla en düşük paya sahip olan ülke ise %6,88 ile ABD'dir. Tarımsal ihracat payı da %10,03'tür. Bu oranlar ile ABD'nin tarımsal üretimde kendi kendine yetebildiği ve fazlasını ihraç ettiği yorumu yapılabilir. Diğer ülkelere kısaca değinecek olursak, Almanya tarımsal dış ticaret paylarından hareketle tarım ürünlerinde dışa bağımlı olabileceği, İtalya'nın tarımsal ürünlerde hem ithalatçı hem de ihracatçı olabileceği söylenebilir. Kanada'nın tarımsal üretimde büyük ölçüde kendine yetebildiği ve fazlasını ihraç ettiği, Birleşik Krallık ise tarım ürünlerinde dışa bağımlı olduğu ve önemli miktarda tarımsal ürün ithal ettiği şeklinde yorumlanabilir. Özetle, tarım sektörü G7 ülkelerinin hepsinde hem ihracat hem de ithalat açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Şekil 10. G7 Ülkeleri Nüfusları ve Tarımsal Nüfus Payları (2021)

Kaynak: ITC'den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 10’da G7 ülkelerinin nüfus verilerine yer verilmiştir. G7 ülkeleri içerisinde en yüksek tarım nüfusuna sahip olan ülke 56 milyon kişi ile ABD, en düşük nüfusa sahip olan ülke ise 7 milyon kişi ile Kanada’dır. Toplam nüfusunun içerisinde tarım nüfusunun payı en yüksek olan ülke %28,65 ile İtalya, en düşük paya sahip ülke ise %8,13 ile Japonya’dır.

Tarımsal arazi kullanımının mevcut coğrafi koşullar dikkate alınarak yapılması, tarımsal kalkınma ve arazi yönetimi bağlamında oldukça önemlidir. Tarım alanları aynı zamanda bir ülkenin kalkınmasında önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda tarım alanlarının planlı ve doğru yönetimi oldukça önemlidir. Tarımsal arazinin toplam araziye oranı, ülkelerin ekonomik yapılarını ve tarımın önemini yansıtır (Uzundumlu, 2012:25).

Tablo 13. G7 Ülkeleri Arazi ve Yüz Ölçümü Payları (2021)

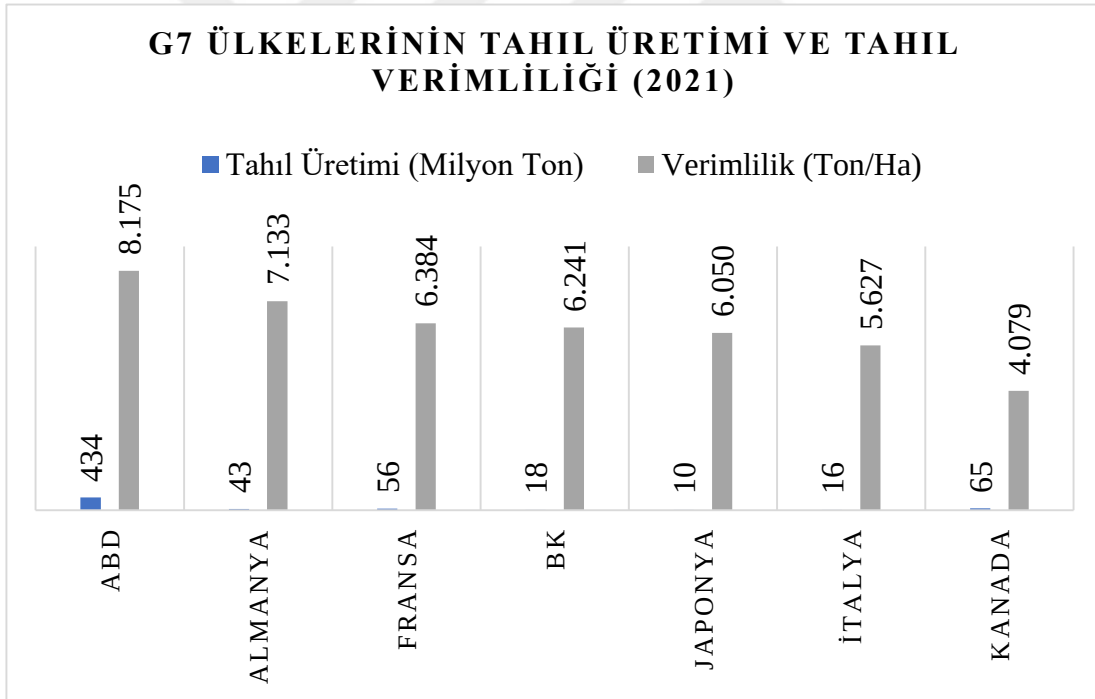
ÜLKE	Toplam Arazi Alanı (km ²)	Tarımsal Arazi Alanı (km ²)	Tarım Arazisinin Toplam İçerisindeki Payı (%)
ABD	9.147.420	4.058.104	44,4
KANADA	8.965.590	577.430	6,4
FRANSA	547.557	285.538	52,1
BİRLEŞİK KRALLIK	241.930	172.593	71,3
ALMANYA	349.390	165.950	47,5
İTALYA	295.717	129.990	44,3
JAPONYA	364.500	43.720	12,1

Kaynak: ITC’den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 13’de yüz ölçümü bakımından en yüksek olan ülke 9,1 km² ile ABD’dir. Bu sebeple G7 ülkeleri içerisinde tarımsal arazisi en büyük olan ülke de ABD olmuştur. ABD’nin geniş tarımsal arazisi, ülkenin tarımda dünya liderlerinden biri olmasına katkıda bulunurken, büyük miktarda tarımsal ürün üretebilmesi, hem iç

tüketimi karşılamasına hem de önemli miktarda ihracat yapmasına olanak tanımaktadır.

Ülkelerin yüz ölçümü içerisinde tarımın payına bakıldığında % 71,3 ile BK'da tarımsal arazinin kullanımının en yüksek seviyede olduğu görülmüştür. Bu, tarımın ülke ekonomisi açısından önemli olduğunu göstermektedir. Kanada ise G7 ülkeleri ile karşılaştırıldığında geniş topraklarına rağmen, yüzölçümü içerisinde tarıma ayrılan alanın en düşük olduğu ülkedir. Bu, Kanada'nın büyük kısmının tarım için elverişli olmadığını göstermektedir. Almanya'da tarımsal arazi, toplam alanın neredeyse yarısını kaplıyor. Bu, tarımın Almanya'da önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Fransa'nın büyük tarımsal arazisi tarım ürünlerinde güçlü bir ihracatçı olmasını sağlamaktadır. ABD ve Fransa gibi geniş tarımsal arazilere sahip ülkeler, tarım ürünlerinin ihracatında güçlü ve bu dünya tarım pazarında önemli oyuncular olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.

Şekil 11. G7 Ülkelerinin Tahıl Üretimi ve Tahıl Verimliliği (2021)

Kaynak: ITC'den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 11'deki verilere bakıldığında G7 ülkeleri içerisinde 434 milyon ton ile en yüksek tahıl üretimine sahip ülke ABD, en düşük tahıl üretimi ise 10 milyon ton ile

Japonya'dır. Tahıl verimliliği bakımından en yüksek ülke ABD, en düşük verimliliği olan ülke Kanada'dır.

Verimlilik tarım sektöründeki sulama, gübre, ilaç, işgücü gibi araçların yanı sıra tarım ürünlerinin depolanması, taşınması, pazarlanması iklim ve toprağın yapısı gibi pek çok unsuru içerisinde barındırır ve bunlara bağlıdır. Dolayısıyla bu araçların en etkin şekilde kullanılıp tarım sektörünün verimliliğinin artırılması hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerdeki hızla artan nüfusun beslenmesi için en önemli amaçtır.

Verimlilikleri ve tarım arazileri birlikte değerlendirilirse, Japonya, İtalya ve BK gibi tarımsal arazisi sınırlı olan ülkeler, tarımsal verimliliği artırmak için ileri teknolojiler kullanarak sınırlı kaynaklarla yüksek verim elde etmelerine olanak tanımakta şeklinde yorumlanabilir (TEPAV, 2012:28).

4. HUBUBAT ÜRÜNLERİNİN AÇIKLANMIŞ KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER ENDEKSİ İLE REKABET GÜCÜ ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak AKÜ endeksi kullanılarak Dünyada ve Türkiye’de yapılmış tarım sektörü ile ilgili çalışmalara yer verilmiştir. İlerleyen kısımda çalışmanın veri seti verilerek, Balassa’nın geliştirdiği AKÜ endeksi yardımıyla Türkiye’nin HS sistemindeki ürün gruplarından HS 10 (Buğday, Çavdar, Arpa, Yulaf, Mısır, Pirinç, Sorgum, Darı) hububat ürünlerinin G7 ülkeleri karşısındaki rekabetinin ölçülmesine yönelik analizler yapılmıştır. Ulaşılan sonuçlar değerlendirilerek, sonuç kısmı ile çalışma sonlandırılmıştır.

4.1. Literatür Taraması

Tarım sektörü ve bunun yanında ürün grupları incelenerek bu alanda yapılan, AKÜ endeksini kullanan çalışmalar özetlenmiştir. İlgili sektörlerdeki rekabet gücünün ele alındığı çalışmalar, kronolojik sıralama ile bu bölümde sunulmuştur.

Akgüngör vd. (2002) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye ve AB piyasaları için sebze ve meyve işleme endüstrisi rekabet karşılaştırması incelenmiştir. Çalışma Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler endeksi ile hesaplanmış olup, Üzüm ihracında Portekiz ve İspanya’ya rekabet üstünlüğü sağlayan Türkiye’nin işlenmiş domates, turunçgillerde de üstünlüğe sahip bir konumda olduğu görülmüştür.

Hubbard ve Fertö (2002), çalışmada 1992-1998 dönemi için Macaristan tarımının AB ile rekabeti araştırılmıştır. Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükleri endeksini kullanarak Macaristan’ın 22 ürün grubundan 11’inde karşılaştırmalı üstünlüğü elinde tuttuğu görülmüştür. Üstünlüğe sahip olduğu ürün grubundan ilk sırada Canlı Hayvanlar grubu yer almıştır.

Seymen ve Utkulu (2004) çalışmalarında, AB 15 ülkelerine karşı Türkiye’nin rekabet gücü Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük endeksi ile incelenmiştir. Çalışmada 1990-2002 yılları baz alınmıştır. 63 ürün grubu incelemeye dâhil edilmiştir. Analiz sonucuna göre, 63 ürün grubu içerisinde Türkiye için 7 ürün grubunda üstünlüğe sahip olduğuna ulaşılmıştır. Bunlar, sebzeler ve meyveler, giyim ve giyim aksesuarları, şeker müstahzarları, tütün, sıvıyağ tohumlar ve yağlı meyveler, kauçuk imalatçıları, tekstil ipliği-kumaşlardır. Kıyafet ve giyim, sebze ve meyve sektörlerinin

zaman içerisinde üstünlüğü azalmıştır.

Batra ve Zeba (2005) çalışmalarında, 2000-2003 dönemi baz alınarak Çin ve Hindistan'ın rekabet gücünü analiz etmiştir. Ürün ve sektör bazında ikili olarak ele alındığı çalışmada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda her iki ülke için de karşılaştırmalı üstünlüğün ağırlıklı olarak işgücünde olduğu görülmüştür. Çin ve Hindistan'ın üstünlüğünün yüksek olduğu sektörler, demir ve çelik, pamuk, organik kimyasallar, giyim ve aksesuar, alçı, toprak olarak açıklanmıştır.

Kutlu (2005) çalışmasında, Türkiye ekonomisinin İslam ülkeleri karşısındaki rekabet gücünü sektör bazlı olarak incelemiştir. 1996 ve 2004 yılları arasındaki verileri kullanarak Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük endeksini ile analiz etmiştir. Tarım, madencilik, sanayi ve diğer sektörler olarak 4 ana grup için araştırmıştır. Tarım sektörümüzün rekabet gücünün 1998 yılından sonra artış eğilimi gösterdiği ancak 2001 yılından 2004 yılına kadar rekabet gücünde azalış gösterdiği sonucuna varılmıştır. Çalışmada genel olarak Türkiye'nin madencilik sektöründe rekabet gücünün olmadığı, sanayi ve tarım sektöründe rekabet gücünün olduğu sonucuna varılmıştır.

Miral (2006) tarafından yapılan çalışmada, 1994-2005 yılları yaş meyve ve sebze sektörünün rekabet gücü Avrupa Birliği ve Türkiye için karşılaştırılmıştır. Analizde Türkiye yaş meyve ve sebze sektörü ihracat ve ithalat değerleri kapsamında Avrupa Birliği (AB)'ne karşı üstün çıkmıştır. Rekabetinin yüksek olduğu ürünler ise turunçgiller, ceviz ve greyfurt' tur. AB' ye karşı olan üstünlüğümüzün analize konu olan yıllar itibarıyla giderek azaldığı gözlemlenmiştir.

Coxhead (2007) tarafından yapılan çalışmada, 2000-2004 yılları Malezya, Filipinler, Tayland, Endonezya, Çin ve Vietnam ülkelerinin verileri ele alınarak bütün sektörler için Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler hesaplanmıştır. Endonezya, Tayland ve Vietnam'ın tarım ve kaynak sektörlerinde rekabet gücünün yüksek olduğu Çin ve Filipinler'in tarımda karşılaştırmalı üstünlük değerlerinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Suntharalingam vd. (2011) çalışmalarında, diğer ihracatçı ülkelere karşı Malezya'nın meyve sektöründe rekabetini ölçmek amacıyla 2009-2014 yıllarını baz almış, Karşılaştırmalı İhracat Performansı ve Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksi kullanmışlardır. Analiz sonucuna göre, Malezya'nın, Singapur, Çin,

Endonezya, Tayland ve Hindistan'a karşı Papaya ticaretinde güçlü karşılaştırmalı avantajı olduğu, Muz ticaretinde Çin'e karşı zayıf, Endonezya ve Singapur'a karşı güçlü bir avantajı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında Tayland, Hindistan ve Filipinler'e karşı dezavantajı bulunmaktadır. Filipinler, Tayland, Endonezya ve Singapur'a karşı Karpuz pazarında güçlü, Çin ve Hindistan'a karşı zayıf bir karşılaştırmalı üstünlüğü vardır. Çin, Tayland, Singapur, Endonezya ve Hindistan'a karşı ananas pazarında güçlü bir üstünlüğü elinde bulundurmaktadır.

Bhattacharyya (2012) çalışmasında, Hindistan'ın AB, Asya ve Kuzey Amerika pazarlarındaki meyve, sebze ve çiçek ticaretinde Güneydoğu Asya ülkelerine karşı rekabet avantajını ölçmek için 2005-2008 dönemi verilerini baz alarak incelemiştir. Karşılaştırmalı İhracat Performansı ve Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük endeksleri kullanılarak yapılan çalışmada Tayland, Çin, Endonezya ve Malezya'ya karşı Avrupa ve Kuzey Amerika pazarlarında üstünlüğü, Malezya ve Çin, Asya pazarında sebze açısından Hindistan'a göre avantajlı, Asya pazarında ise Hindistan tüm bu ülkelere göre dezavantajlı durumdadır. Hindistan çiçek pazarı ise, Avrupa ve Kuzey Amerika'ya karşı üstünlüğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Erkan (2012) yaptığı çalışmada, 1993-2010 yılları verileriyle Türkiye'nin bazı tarım ürünlerinde (fındık, fıstık, badem, kuru incir, ceviz, kuru üzüm, kuru kayısı) rekabet gücünü araştırmıştır. Çalışmada ihracat payı, ihracat-ithalat oranı endeksi, net ticaret endeksi, Vollrath 'ın nispi ihracat avantajı endeksi ve Balassa'nın açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük endeksi olmak üzere beş farklı analiz kullanmıştır. Analiz sonucuna göre badem ve cevizde dezavantajı, kuru üzüm, incir, fındık, kuru kayısı ürünlerinde ise rekabet avantajının olduğu tespit edilmiştir.

Işıkçı (2013) çalışmasında, Türkiye'nin dünya ülkeleri ile ihracatında yer alan ürün veya ürün gruplarında ki rekabet gücünü araştırmıştır. 2003 ve 2012 yıllarını baz aldığı çalışmada, ürün veya ürün gruplarını hesaplamaları için SITC Rev3 verilerini kullanarak Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler ile analiz etmiştir. Türkiye'nin karşılaştırmalı üstünlüğü en yüksek 4 mal grubunun; 84 (giyim aksesuarları ve eşyası), 27 (Tuz, hayvansal gübreler, kükürt, toprak gibi mineral maddeler), 65 (Giyim ürünleri), 05 (sebze ve meyveler) olduğu sonucuna varmıştır. Karşılaştırmalı üstünlüğü en düşük 4 mal grubunun ise 07 (Kakao, kahve, çay, baharat), 63 (Ahşap eşya ve mantar), 89 (Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar), 79 (Havayolu

ve deniz taşıtları ile bunlara ait parçalar) olduğu görülmüştür.

Smutka ve Ishchukova (2013), tarafından Rusya'nın tarım, gıda sektörü üstünlüğü üzerine Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük endeksi kullanarak yapılan 1998-2010 dönemini kapsayan çalışmada amaç toplam ihracattan belirli ürün gruplarını ve özellikleri araştırmak, avantajları belirlemektir. Analizde, Rusya'nın bitkisel yağ, tahıl ihracatı ve buğday ihracatında üstünlüğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bashimov (2016), tarafından yapılan çalışmada Rusya'nın 2001-2013 dönemini ait tarım sektörü verilerini temel alarak karşılaştırmalı üstünlüklerini belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler yöntemi kullanılmıştır. HS (Uyumlaştırılmış Mal Tanım ve Kod Sistemi) ile çalışılmıştır. Yapılan analizde, HS 18 (Kakao ve kakao müstahzarları), HS 10 (Hububat), HS 03 (Balıklar), HS 24 (Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş mamul), HS 14 (Örölmeye elverişli bitkisel maddeler) ve HS 15 (Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar) karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu görülmüştür.

Ceylan vd. (2018), 1996-2017 yılları verileriyle RC, Karşılaştırmalı İhracat Performansı, RCA endekslerinin kullanıldığı çalışmada rakip olan diğer ülkeler ile Türkiye'nin kiraz ve üzüm ihracatındaki rekabet gücü ölçülmüştür. Çalışma sonucu ile Fransa, Çin, Hollanda ve İspanya' ya göre Türkiye'nin üzüm ihracatında avantaja sahip olduğu görülmüştür.

Ayyaz vd. (2019) çalışmada, Pakistan'ın mango ihracatını, mango ihracatı yapan diğer ülkeler ile rekabet gücünü 2010-2016 dönemi arasındaki verilere dayanarak analiz etmiştir. Karşılaştırmalı İhracat Performansı ve Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük endekslerini kullanmışlardır. Çalışma sonuçları, 2014-2015 yılları dışında kalan dönemlerde avantaja sahip olduğu görülen Pakistan'ın, 2014-2015 yıllarında ise, Filipinler, Meksika ve Tayland'ın mango ihracatında kendisine karşı üstünlüklerini arttırdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Yalçın (2021), çalışmasında, Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler yöntemini kullanarak 2005-2018 dönemini baz alıp Türkiye'nin ihracatta en çok faaliyette bulunduğu 10 ülke ve 97 ürün grubu üzerinden rekabet gücü karşılaştırması yapmıştır. Sonuç olarak, 97 ürün grubunun 42'sinde üstünlüğünün olduğu, 42 ürün grubu içinden de ortalama 19'unda yüksek üstünlüğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aksoy ve Kaymak (2021) çalışmalarında, tarım ürünlerinden cevizin üretimini yapan en büyük orana sahip ülkeleri seçip 2005-2019 yıllarını baz alarak bu ülkelerin ceviz ürünü ticaretini, rekabet güçlerini ve üretimini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada Ticaret Balans, Nispi Ticari Avantaj, Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler, Nispi İthalat Avantaj, Nispi İhracat Avantajı endeksleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, Türkiye'nin ceviz ithalatçısı konumunda olmasına rağmen ceviz ticaretinde imkânlarını etkin kullanamamasından dolayı dezavantajlı olduğu, Çin'in de ceviz ticaretinde rekabet avantajının olmadığı, Amerika, Ukrayna ve Şili'nin ceviz ticaretinde üstünlüğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Atlas Denli ve Kuşat (2021), 2008-2019 dönemlerini baz alan çalışmada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler endeksi kullanılarak Türkiye rekabet gücünü BRICS ülkeleri ile karşılaştırmıştır. Analiz sonuçlarına, Türkiye için incelenen 10 mal grubundan sekizinde Güney Afrika ve Brezilya karşısında üstünlüğe sahip olduğu görülmüştür. Hindistan ise 10 mal grubundan 6'sında Türkiye karşısında rekabet avantajı yüksek olan ülke konumundadır. Çalışma verileri genel olarak Türkiye'nin ele alınan mal grupları içerisinde üstünlüğünün en yüksek olduğu mal gruplarının gıda ve canlı hayvanlar, ulaşım araçları ve makine grubu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Güneren Genç ve Yılmaz (2021), çalışmada Türkiye 2010-2019 dönemlerini baz alarak 'Gıda Ürünleri ve İçecek' adlı sektörün karşılaştırmalı rekabeti ölçülmüştür. Rekabet gücü RCA endeksi ile ölçülerek güçlü, zayıf, orta, dezavantaj şeklinde ayrılarak detaylı analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, 125 ürünün 82'sinde dezavantajı tespit edilirken, 43 adet ürün de rekabet üstünlüğü tespit edilerek, Türkiye'nin rekabet seviyesi 'Zayıf Rekabet Üstün' olarak sonuçlanmıştır.

Sarıçoban, K. (2022) çalışmasında, 15 ülkeden oluşan (RCEP) Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık anlaşması taraftarlarının ihracattaki karşılaştırmalı üstünlüklerini araştırmayı amaçlamıştır. 2011-2020 dönemi baz alınan çalışmada Balassa endeksi kullanılmıştır. İhraç edilen ürünler bazı sınıflandırmalara tabi tutulmuştur; hammadde, emek, sermaye yoğun; yüksek, orta, düşük teknoloji; zor, kolay taklit edilebilirlik; madenler ve metaller, tarımsal ürün, imalat, tekstil; mineral yakıtlar olmak üzere 13 grup için ayrı ayrı üstünlük katsayıları belirtilmiştir. Araştırma sonucunda 13 standart ürün grubundan yedisinde Vietnam, Çin, Endonezya, altısında Güney Kore, Tayland, Filipinler, Malezya, beşinde Laos, Singapur ve Myanmar,

dördünde Kamboçya, Avustralya ve Japonya, ikisinde Yeni Zelanda ve Brunei uzmanlaşarak bu sektörlerde üstünlük sahibi oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Literatürde pek çok sektörde AKÜ endeksi kullanılarak zayıf veya güçlü üstünlüklere sahip olan ürün ve ürün grupları tespit edilmiştir. Ele alınan çalışmalarda tarımsal üretimin ülke ekonomilerini olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır ve rekabetin düşük olduğu sektörlerde üretimin artırılması gibi önerilerde bulunulmuştur.

4.2. Çalışmanın Kapsamı ve Kullanılan Model

İlgili ülkenin zayıf ya da güçlü konumda olduğu sektörleri belirlemeyi amaçlayan çalışmalarda kullanılan yöntemlerden en yaygın olanı Balassa tarafından geliştirilen AKÜ endeksidir (Gürpınar ve Barca, 2007: 43). Balassa (1965) RCA endeksini geliştirmiş ve günümüzde çok sık kullanılmasına neden olacak bir hale getirerek, ülkelerin seçilen ürünlerde göreceli ihracat başarılarının ortaya çıkarılması ile o ülkelerin rekabet güçlerinin belirlenebileceğini öne sürmüştür. Ticaret sonrası verilerde karşılaştırmalı üstünlüğün sonucunun net bir şekilde ortaya koyulacağını varsaymaktadır (Balassa, 1965: 100 & Işıkcı, 2013: 73).

Balassa tarafından geliştirilen ihracatı baz alan RCA şu şekilde gösterilmektedir:

$$RCA_{ij} = (X_{ij}/X_{it}) / (X_{wj}/X_{wt})$$

RCA_{ij} = i ülkesinin j ürünü için açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler endeksi

Burada X ihracatı temsil etmektedir. W G7 (Almanya, ABD, BK, Fransa, İtalya, Japonya ve Kanada) ülkelerini temsil etmektedir.

X_{ij} = Türkiye'nin dünyaya yaptığı j ürünü ihracatı

X_{it} = Türkiye'nin toplam ihracatı (hububat)

X_{wj} = W ülkesinin dünyaya yaptığı j ürünü ihracatı

X_{wt} = W ülkesinin dünyaya yaptığı toplam ihracatı(hububat) temsil etmektedir.

İndeks değeri ülkenin başka bir ülkeye ya da ülke grubuna ya da dünyaya kıyasla rekabet üstünlüğü olup olmadığını ortaya koymaktadır. $RCA > 1$ Olması i ülkesinin j ürünüde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğunu göstermektedir. $RCA < 1$ Olması ise, i ülkesinin j ürünüde karşılaştırmalı dezavantaja sahip olduğunu

göstermektedir. Endeks sonucunun 0 ile 1 arasında olması rekabetinin olmadığını, 1 ile 2 arasında bir değer alması durumunda zayıf rekabet üstünlüğü olduğunu, 2 ile 4 arasında bir değer alması orta derece rekabet üstünlüğünü, 4’den büyük olması ise güçlü bir rekabet üstünlüğünü gösterir (Balassa, 1965: 120; Gürpınar & Barca, 2007:43).

G7 ülkelerine karşı Türkiye’nin tarım sektöründeki HS10 grubu hububat ürünleri rekabet gücünün hesaplanabilmesi için de çalışmamızda RCA endeksi kullanılmıştır. RCA endekslerini hesaplamak için Türkiye, Birleşik Krallık, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, İtalya, Japonya, Fransa ve Kanada’nın ihracat verileri baz alınmıştır. Veriler ITC’den alınarak ortak veri koşuluna bağlı olması sebebi ile 2001-2021 dönemini kapsamaktadır. Tablo 14’te isimleri yer alan HS grup kodları Dünya Gümrük Örgütü tarafından oluşturulmuştur. Bu sistemde yerel ülke sınıflandırmasını temel alan uluslararası olarak uygulanan 6 basamaklı bir sayı kullanır. HS sistemi ürün ve ürün grupları için detaylı bir sınıflandırma imkânı sunar. Tablo 14’te yer alan kodlar HS sisteminde var olan HS10 grubunun alt kodlarıdır ve çalışmamıza konu olan hububat ürünlerinin alt başlıklarına aittir.

Tablo 14. Tarımsal Ürünlerin HS Kodları ve İsimleri

Kod	Ürün Grubu
HS1001	Buğday
HS1002	Çavdar
HS1003	Arpa
HS1004	Yulaf
HS1005	Mısır
HS1006	Pirinç
HS1007	Sorgum
HS1008	Darı, karabuğday

Tarımdaki diğer ürün grupları ve ürünler incelendiğinde hububat ürünlerinin Türkiye için ihracatta önemli bir pay sahibi olduğu görülmektedir. Bu sebeple hububat grubundaki ürünlerin karşılaştırmalı rekabet gücünün incelenmesi yoluyla literatürdeki eksikliğin kapatılması yoluna gidilmiştir. Yapılan çalışmalardan farkı hububat alt grubunu kapsamlı olarak ele alıp Türkiye’nin G7 ülkelerine karşı bu ürünlerde güçlü ya da zayıf karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olup olmadığının ortaya koyulmasıdır.

4.3. Analiz Sonuçları

Aşağıdaki tablolarda Türkiye'nin G7 ülkeleri ile hububat ürünlerdeki rekabet gücü hesaplamaları yer almaktadır. Veri kaynağımızda ilgili ülkenin ihracat verileri sıfır olduğundan dolayı katsayı değerleri 0,00* olarak gösterilmiştir.

Tablo 15'te 2001-2021 yılları için Türkiye'nin Almanya ile AKÜ endeksi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 15. Türkiye ile Almanya HS10 Grubu Ürünlerine Göre Karşılaştırmalı
Rekabet Gücünün AKÜ ile Analizi

HS Kodu								
Yıl	HS1001	HS1002	HS1003	HS1004	HS1005	HS1006	HS1007	HS1008
2001	1,47	0,00	0,41	0,03	0,71	0,29	8,17	0,05
2002	0,20	0,00	3,82	0,00	1,64	0,32	0,09	0,03
2003	0,02	0,00	2,54	0,00	2,00	0,81	0,07	0,05
2004	0,04	0,00	0,01	0,01	5,40	2,14	1,16	0,04
2005	0,97	0,00	1,30	0,01	1,73	0,30	0,00	0,02
2006	0,88	0,00	1,79	0,00	1,69	0,41	0,03	0,00
2007	0,27	0,00	2,21	0,03	1,99	0,91	0,00	0,07
2008	0,20	0,00	0,00	0,00	9,00	6,51	0,93	0,29
2009	0,38	0,00	2,65	0,00	5,56	3,04	0,76	0,01
2010	0,79	0,00	1,70	0,00	1,07	4,17	0,00	0,01
2011	0,04	0,00	0,05	0,07	2,70	21,06	0,01	0,19
2012	0,30	0,28	1,14	0,01	1,70	15,76	0,01	0,27
2013	0,52	0,00	0,00	0,00	3,91	13,38	0,15	1,38
2014	0,14	0,00	0,33	0,01	4,37	19,97	31,52	2,55
2015	0,41	0,00	0,00	0,01	10,55	7,76	0,00	0,12
2016	0,16	0,00	0,08	0,01	9,14	10,31	14,24	0,20
2017	0,20	0,00	0,08	0,06	7,21	8,15	1,34	0,14
2018	0,38	0,00	0,14	0,03	5,10	6,07	1,15	0,25
2019	0,21	0,00	0,18	0,01	6,93	7,88	0,63	0,86
2020	0,19	0,00	0,06	0,01	7,64	14,63	0,00	1,42
2021	0,38	0,00	0,41	0,01	3,92	13,66	0,08	1,11
ORT.	0,39	0,01	0,90	0,01	4,47	7,50	2,87	0,43

Kaynak: ITC, TradeMap veri tabanından elde edilen verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 15'te yer alan analiz sonuçları incelendiğinde 2001 ve 2021 yıllarında

Türkiye'nin Almanya'ya karşı HS1006-Pirinç (7,50) ve HS1005-Mısır (4,47) ürünlerinde güçlü bir rekabet avantajına sahip olduğu görülmektedir. HS1007-Sorgum (2,87) ürününde zayıf bir rekabet üstünlüğü elde ettiği gözlenmiştir. Özetle, Türkiye'nin Almanya karşısında rekabet üstünlüğüne sahip olduğu ürünler; mısır, pirinç ve darıdır. Rekabet üstünlüğüne sahip olmadığı ürünler ise, buğday, arpa, çavdar, yulaf ve darıdır.

Tablo 16. Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri HS10 Grubu Ürünlerine Göre Karşılaştırmalı Rekabet Gücünün AKÜ ile Analizi

HS Kodu								
Yıl	HS1001	HS1002	HS1003	HS1004	HS1005	HS1006	HS1007	HS1008
2001	2,39	0,00	8,22	0,16	0,10	0,10	0,01	0,23
2002	0,34	0,00	104	0,00	0,27	0,13	0,00	0,16
2003	0,02	0,00	75,44	0,00	0,50	0,27	0,00	0,27
2004	0,05	4,58	0,20	0,12	1,93	0,82	0,01	0,21
2005	1,18	0,00	41,82	0,15	0,44	0,08	0,00	0,11
2006	1,60	0,00	73,30	0,03	0,33	0,12	0,00	0,01
2007	0,35	0,00	85,68	0,29	0,39	0,35	0,00	0,27
2008	0,37	0,00	0,00	0,00	1,35	2,64	0,01	1,22
2009	0,96	0,00	100	0,00	0,76	0,79	0,00	0,03
2010	1,70	0,03	109	0,00	0,15	1,17	0,00	0,04
2011	0,06	0,08	6,17	0,82	0,51	9,54	0,00	0,77
2012	0,51	19,57	50,82	0,08	0,42	4,38	0,00	0,99
2013	0,64	0,00	0,07	0,00	1,03	2,78	0,00	4,66
2014	0,34	0,15	5,40	0,14	0,52	6,55	0,06	6,60
2015	1,00	0,00	0,12	0,04	1,02	2,16	0,00	0,24
2016	0,39	0,03	10,77	0,05	0,88	4,16	0,03	0,44
2017	0,41	0,05	7,55	0,38	0,94	3,93	0,00	0,40
2018	0,90	0,00	22,79	0,47	0,69	3,82	0,01	0,86
2019	0,38	0,00	14,06	0,07	1,05	2,85	0,01	1,96
2020	0,42	0,00	3,68	0,09	0,84	4,31	0,00	3,48
2021	0,98	0,02	39,29	0,09	0,55	4,89	0,00	6,13
ORT.	0,71	1,17	36,18	0,14	0,70	2,66	0,01	1,39

Kaynak: ITC, TradeMap veri tabanından elde edilen verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 16'da yapılan analiz incelendiğinde Türkiye'nin ABD'ye karşı, HS1003-

Arpa (36,18) ürününde güçlü bir rekabet üstünlüğüne sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. HS1006-Pirinç (2,66), HS1008- Darı (1,39) ve HS1002-Çavdar (1,17) ürünlerinde zayıf bir rekabet üstünlüğü elde ettiği görülmektedir. Özetle Türkiye'nin ABD'ye karşı rekabet üstünlüğüne sahip olduğu ürünler arpa, pirinç, darı ve çavdardır. Rekabet üstünlüğünün olmadığı ürünler ise, buğday, yulaf, mısır ve sorgumdur.

Tablo 17. Türkiye ile Birleşik Krallık HS10 Grubu Ürünlerine Göre Karşılaştırmalı Rekabet Gücünün AKÜ ile Analizi

HS Kodu								
Yıl	HS1001	HS1002	HS1003	HS1004	HS1005	HS1006	HS1007	HS1008
2001	1,41	0,00	0,39	0,00	6,53	0,08	4,10	0,97
2002	0,24	0,00	2,37	0,00	13,93	0,08	0,36	0,41
2003	0,01	0,00	3,43	0,00	31,86	0,36	4,11	1,14
2004	0,03	1,22	0,00	0,00	57,90	0,73	49,26	1,36
2005	0,69	0,00	1,49	0,01	12,15	0,12	0,00	0,81
2006	0,73	0,00	1,56	0,00	10,31	0,15	0,01	0,07
2007	0,20	0,00	3,28	0,01	20,71	0,26	0,00	0,93
2008	0,20	0,00	0,00	0,00	93,78	3,18	0,18	5,59
2009	0,45	0,00	0,87	0,00	41,32	1,28	2,26	0,13
2010	0,81	0,01	1,08	0,00	3,98	2,57	0,00	0,17
2011	0,03	0,13	0,04	0,03	17,21	12,62	0,39	1,62
2012	0,32	24,49	0,60	0,00	9,56	5,48	0,01	1,89
2013	1,20	0,00	0,00	0,00	4,38	1,89	0,01	2,71
2014	0,30	0,33	0,05	0,00	4,89	4,39	1,01	3,08
2015	0,63	0,00	0,00	0,00	12,76	2,65	0,00	0,15
2016	0,20	0,03	0,04	0,00	13,42	5,93	1,41	0,30
2017	0,46	0,04	0,03	0,02	6,07	2,52	0,09	0,12
2018	1,13	0,00	0,06	0,01	4,24	1,79	0,12	0,21
2019	0,44	0,00	0,06	0,00	9,40	3,17	0,22	0,95
2020	0,66	0,00	0,02	0,00	8,29	2,80	0,00	2,31
2021	1,05	0,00	0,18	0,00	3,95	2,75	0,12	0,99
ORT.	0,53	1,25	0,74	0,00	18,41	2,61	3,03	1,23

Kaynak: ITC, TradeMap veri tabanından elde edilen verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 17'de Türkiye ve Birleşik Krallık analizi incelendiğinde, HS1005-Mısır (18,41) ürününde Türkiye'nin BK'ya karşı güçlü bir rekabet avantajına sahip olduğu

görülmüştür. HS1007-Sorgum (3,03) ve HS1006-Pirinç (2,61) ürünlerinde orta derece rekabet, HS1002-Çavdar (1,25) ve HS1008-Darı (1,23) ürünlerinde zayıf bir rekabet elde ettiği söylenebilmektedir. Kısacası Türkiye'nin BK'ya karşı rekabet üstünlüğü olduğu ürünler; mısır, sorgum, pirinç, çavdar ve darıdır. Rekabet üstünlüğünün olmadığı ürünler ise buğday, arpa ve yulaftır.

Tablo 18. Türkiye ile Fransa HS10 Grubu Ürünlerine Göre Karşılaştırmalı Rekabet Gücünün AKÜ ile Analizi

HS Kodu								
Yıl	HS1001	HS1002	HS1003	HS1004	HS1005	HS1006	HS1007	HS1008
2001	1,61	0,00	0,70	0,09	0,17	0,46	0,06	0,35
2002	0,26	0,00	4,96	0,00	0,38	0,61	0,00	0,18
2003	0,01	0,00	4,29	0,00	0,79	2,14	0,00	0,24
2004	0,04	0,18	0,00	0,02	3,09	4,72	0,11	0,20
2005	0,91	0,00	2,06	0,03	0,63	0,73	0,00	0,10
2006	0,89	0,00	2,25	0,01	0,65	0,93	0,00	0,01
2007	0,25	0,00	3,49	0,07	0,78	2,36	0,00	0,17
2008	0,25	0,00	0,00	0,00	2,69	21,82	0,11	0,61
2009	0,54	0,00	1,34	0,00	1,46	9,06	0,02	0,03
2010	0,95	0,00	1,60	0,00	0,31	13,65	0,00	0,04
2011	0,04	0,01	0,07	0,16	1,08	103	0,01	0,73
2012	0,36	5,53	1,04	0,03	0,74	68,16	0,00	0,67
2013	0,58	0,00	0,00	0,00	1,43	43,41	0,02	5,05
2014	0,19	0,04	0,15	0,02	1,07	73,01	1,11	6,36
2015	0,56	0,00	0,00	0,01	1,91	28,93	0,00	0,19
2016	0,20	0,01	0,08	0,02	1,82	43,69	0,47	0,42
2017	0,25	0,01	0,08	0,12	1,86	37,35	0,04	0,32
2018	0,41	0,00	0,16	0,07	1,86	44,82	0,09	0,57
2019	0,24	0,00	0,15	0,01	2,71	47,70	0,05	1,84
2020	0,23	0,00	0,05	0,02	1,89	68,13	0,00	3,03
2021	0,43	0,00	0,47	0,02	1,48	53,33	0,00	2,48
ORT.	0,44	0,28	1,09	0,03	1,37	31,86	0,10	1,12

Kaynak: ITC, TradeMap veri tabanından elde edilen verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 18'de yer alan Türkiye ve Fransa analizi incelendiğinde HS1006-Pirinç (31,86) ürününde Türkiye'nin Fransa'ya karşı güçlü bir rekabet avantajına sahip

olduğu görülürken, HS1005-Mısır (1,37), HS1008-Darı (1,12) ve HS1003-Arpa (1,09) zayıf bir rekabet üstünlüğüne sahip olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, Türkiye'nin Fransa'ya karşı rekabet üstünlüğünün olduğu ürünler; pirinç, darı, arpa ve mısırdır. Rekabet üstünlüğünün olmadığı ürünler ise, buğday, çavdar, yulaf ve sorgumdur.

Tablo 19. Türkiye ile İtalya HS10 Grubu Ürünlerine Göre Karşılaştırmalı Rekabet Gücünün AKÜ ile Analizi

HS Kodu								
Yıl	HS1001	HS1002	HS1003	HS1004	HS1005	HS1006	HS1007	HS1008
2001	8,31	0,00	55,86	0,25	0,35	0,01	0,13	0,85
2002	1,19	0,00	298	0,00	1,19	0,01	0,00	0,23
2003	0,06	0,00	428	0,00	5,35	0,03	0,02	1,05
2004	0,21	0,04	0,55	1,61	10,02	0,09	0,14	0,74
2005	7,56	0,00	369	0,07	3,21	0,01	0,00	0,87
2006	9,64	0,00	70,05	0,00	3,93	0,01	0,00	0,06
2007	0,90	0,00	54,76	0,03	1,96	0,03	0,00	0,53
2008	0,66	0,00	0,00	0,00	10,99	0,29	0,26	0,72
2009	3,23	0,00	71,78	0,00	10,42	0,12	0,01	0,06
2010	3,77	0,00	73,25	0,00	0,99	0,18	0,00	0,04
2011	0,09	0,00	2,03	0,19	3,45	1,09	0,01	0,46
2012	1,49	1,95	45,28	0,01	2,78	0,56	0,00	0,93
2013	3,22	0,00	0,03	0,00	4,82	0,37	0,04	4,00
2014	0,75	0,01	6,17	0,09	4,12	0,74	4,48	6,78
2015	1,16	0,00	0,24	0,01	6,22	0,35	0,00	0,24
2016	0,63	0,00	8,68	0,02	6,17	0,54	1,47	0,28
2017	0,68	0,00	1,47	0,09	7,22	0,51	0,21	0,22
2018	2,57	0,00	12,19	0,10	8,17	0,36	0,52	0,53
2019	3,03	0,00	10,90	0,01	7,12	0,37	0,09	1,28
2020	4,03	0,00	0,79	0,02	6,36	0,48	0,00	1,67
2021	2,23	0,00	43,79	0,05	3,71	0,40	0,01	1,59
ORT.	2,64	0,10	73,99	0,12	5,17	0,31	0,35	1,10

Kaynak: ITC, TradeMap veri tabanından elde edilen verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 19'da yer alan endeks sonuçları incelendiğinde Türkiye'nin İtalya'ya karşı HS1003-Arpa (73,99) ve HS1005-Mısır (5,17) ürünlerinde güçlü bir rekabet gücüne sahip olduğu görülmüştür. HS1001-Buğday (2,64) ürününde orta derece bir rekabet, HS1008-Darı (1,10) ürününde zayıf bir rekabet üstünlüğüne sahip olduğu

sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye'nin İtalya'ya karşı rekabet üstünlüğünün olduğu ürünler; arpa, mısır, buğday ve darıdır. Türkiye'nin İtalya'ya karşı rekabet üstünlüğünün olmadığı çavdar, yulaf, pirinç ve sorgumdur.

Tablo 20. Türkiye ile Japonya HS10 Grubu Ürünlerine Göre Karşılaştırmalı Rekabet Gücünün AKÜ ile Analizi

HS Kodu								
Yıl	HS1001	HS1002	HS1003	HS1004	HS1005	HS1006	HS1007	HS1008
2001	4620	0,00*	0,00*	0,00*	0,00*	0,01	0,00*	11,61
2002	31,58	0,00	0,00*	0,00*	58,11	0,01	0,00*	0,09
2003	4,64	0,00*	680	0,00	43,29	0,03	0,04	0,11
2004	1,35	0,00*	0,00*	0,00*	436	0,07	0,00*	1,08
2005	0,00*	0,00*	811	0,00*	1,07	0,01	0,00*	0,05
2006	0,00*	0,00*	0,00*	0,00*	3,04	0,01	0,00*	0,00
2007	342	0,00*	0,00*	0,08	208	0,02	0,00*	0,21
2008	131	0,00*	0,00	0,00	1171	0,20	0,33	1,44
2009	0,00*	0,00*	267	0,00	1414	0,10	0,00*	0,04
2010	0,00*	0,00*	999	0,00*	0,00*	0,14	0,00*	0,07
2011	0,00*	0,00*	67,56	0,00*	0,00*	0,71	0,00*	0,94
2012	1407	0,00*	0,00*	0,21	0,00*	0,44	0,00*	3,61
2013	0,00*	0,00*	0,00*	0,00*	0,00*	0,30	0,00*	18,51
2014	0,00*	0,00*	35,84	0,59	2074	0,57	0,00*	18,61
2015	0,00*	0,00*	0,45	0,05	8415	0,23	0,00*	0,62
2016	0,00*	0,00*	10,23	0,06	1213	0,40	0,00*	1,32
2017	0,00*	0,00*	9,50	0,28	1184	0,37	0,00*	0,57
2018	0,00*	0,00*	13,22	0,21	128	0,31	0,00*	5,77
2019	0,00*	0,00*	18,99	0,16	519	0,32	0,00*	8,69
2020	0,00*	0,00*	8,19	0,82	2063	0,42	0,00*	3,44
2021	0,00*	0,00*	92,46	0,06	285	0,31	0,00*	12,54
ORT.	2292	0,00	143	0,12	915	0,24	0,02	4,25

Kaynak: ITC, TradeMap veri tabanından elde edilen verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Japonya ile Türkiye'nin karşılaştırıldığı Tablo 20'de yer alan endeks incelendiğinde, HS1003-Arpa (143), HS1005-Mısır (915), HS1008-Darı (4,25) ürünlerinde Türkiye'nin Japonya'ya karşı güçlü bir rekabet üstünlüğüne sahip olduğu görülmektedir. HS1001-Buğday (2292) ürününde 2001 ve 2012 yılları arasında güçlü

bir rekabet üstünlüğüne sahiptir fakat çalışmaya konu olan yıllar itibariyle süreklilik olmamasından dolayı analizi netleştirilememiştir. Türkiye ile Japonya'ya karşılaştırmasında HS1002 ürünüde Japonya'nın ihracatı sıfır olduğundan dolayı yorum yapılamamaktadır. Özetle, Türkiye'nin Japonya'ya karşı rekabet üstünlüğünün olduğu ürünler; mısır, arpa, buğday ve darıdır. Rekabet üstünlüğünün olmadığı ürünler ise, pirinç, yulaf ve sorgumdur.

Tablo 21. Türkiye ile Kanada HS10 Grubu Ürünlerine Göre Karşılaştırmalı Rekabet Gücünün AKÜ ile Analizi

HS Kodu								
Yıl	HS1001	HS1002	HS1003	HS1004	HS1005	HS1006	HS1007	HS1008
2001	1,01	0,00	1,19	0,00	6,10	17,75	0,00*	0,05
2002	0,15	0,00	13,79	0,00	7,81	12,00	0,00*	0,02
2003	0,01	0,00	14,33	0,00	12,78	31,83	0,59	0,03
2004	0,02	0,01	0,01	0,00	48,51	132	32,75	0,04
2005	0,58	0,00	3,34	0,00	11,16	9,54	0,00	0,02
2006	0,61	0,00	5,05	0,00	14,11	14,09	2,42	0,00
2007	0,17	0,00	7,97	0,00	7,90	31,28	0,00*	0,04
2008	0,18	0,00	0,00	0,00	20,00	237	48,38	0,19
2009	0,35	0,00	3,31	0,00	25,58	78,93	30,42	0,01
2010	0,71	0,00	3,77	0,00	1,67	167	0,00	0,01
2011	0,03	0,00	0,21	0,00	4,98	1052	6,74	0,11
2012	0,25	0,84	2,41	0,00	5,04	740	3,40	0,29
2013	0,41	0,00	0,00	0,00	4,87	499	0,03	1,23
2014	0,14	0,01	0,40	0,00	4,99	770	742	2,35
2015	0,35	0,00	0,01	0,00	23,08	265	0,00	0,09
2016	0,14	0,00	0,26	0,00	8,04	308	42,77	0,13
2017	0,17	0,00	0,22	0,01	9,80	268	13,88	0,13
2018	0,29	0,00	0,40	0,00	7,52	139	17,88	0,32
2019	0,17	0,00	0,39	0,00	13,98	134	62,90	0,83
2020	0,17	0,00	0,12	0,00	13,03	176	0,00	1,32
2021	0,31	0,00	0,88	0,00	6,10	118	1,93	1,07
ORT.	0,30	0,04	2,76	0,00	12,24	248	47,93	0,39

Kaynak: ITC, TradeMap veri tabanından elde edilen verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Kanada ile Türkiye'nin karşılaştırıldığı Tablo 21'de yer alan endeks incelendiğinde, HS1006-Pirinç (248), HS1007-Sorgum (47,93), HS1005-Mısır

(12,24) ürünlerinde güçlü bir rekabet üstünlüğünü elinde bulundurduğu anlaşılmaktadır. HS1003-Arpa (2,76) ürününde orta derece bir rekabet üstünlüğüne sahiptir. Türkiye'nin Kanada'ya karşı güçlü bir rekabet avantajına sahip olduğu ürünler, mısır, pirinç, sorgum ve arpadır. Türkiye'nin Kanada'ya karşı rekabet üstünlüğünün olmadığı ürünler ise buğday, çavdar ve yulaftır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye ve G7 ülkeleri dış ticarete etkileşim içerisinde. Tarım sektörü ise ihracat ve ithalatta önem taşımaktadır. En çok ihracat yapılan sektörler içerisinde yer alan hububat grubu ürünleri bu açıdan dikkat çekmektedir. Bu sebeple “G7 ülkeleri ile hububat ürünleri ihracatında rekabet gücümüzün derecesi nedir?” sorusu merak edilerek yola çıkılan çalışmamızda literatürde böyle bir çalışmanın bulunmaması ve bu eksikliğin kapatılmaya çalışılması temel amacımızdır. Bu amaçla çalışmamızda G7 ülkeleri ve Türkiye’nin hububat ürünleri rekabet gücünü analiz etmek için ITC’den alınan 2001-2021 yılları için veriler kullanılarak karşılaştırmalı analiz yapılmıştır.

Çalışmada tarımsal ürünlerin sınıflandırılması ve gruplandırılması açısından Harmonize Sınıflandırma Sistemi-HS sistemi baz alınmıştır. Türkiye’nin tarımsal ürünlerdeki rekabet gücünün belirlenebilmesi için Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler-AKÜ endeksi kullanılmıştır. Böylece G7 ülkelerine (Birleşik Krallık, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, İtalya, Japonya, Fransa ve Kanada) karşı Türkiye’nin hububat ürünlerinde (Buğday, Çavdar, Arpa, Yulaf, Mısır, Pirinç, Sorgum, Darı) rekabet gücü ortaya konulmuştur.

Yapılan analiz ile Türkiye’nin Almanya’ya karşı, çalışmaya konu olan 2001-2021 yıllarında HS1006-Pirinç, HS1005-Mısır ve HS1007-Sorgum ürünlerinde üstünlüğe sahip olduğu görülmüştür. Bir diğer G7 ülkesi olan Amerika Birleşik Devletlerine karşı Türkiye, 2001-2021 yılları boyunca HS1003-Arpa, HS1006-Pirinç, HS1008- Darı ve HS1002-Çavdar ürünlerinde rekabet gücüne sahiptir. Bunun yanında Türkiye, Birleşik Krallık karşısında HS1005-Mısır, HS1007-Sorgum, HS1006-Pirinç, HS1002-Çavdar ve HS1008-Darı ürünlerinde rekabet avantajını elinde bulundurmaktadır. Türkiye’nin Fransa’ya karşı 2001-2021 yılları boyunca hububat sektöründeki rekabet üstünlüğüne baktığımızda ise HS1006-Pirinç, HS1005-Mısır, HS1008-Darı ve HS1003-Arpa ürünlerinde rekabet avantajına sahip olduğunu görülmüştür. Bir diğer G7 ülkesi olan İtalya’ya karşı Türkiye’nin endeks hesaplaması yapılan yıllar boyunca HS1003-Arpa, HS1005-Mısır, HS1001- Buğday ve HS1008-Darı ürünlerinde bir rekabet üstünlüğüne sahiptir. Türkiye’nin Japonya’ya karşı HS1003-Arpa, HS1005-Mısır ve HS1008-Darı ürünlerinde 2001-2021 yılları boyunca rekabet üstünlüğü olduğu, G7 ülkelerine katılım sağlayan son ülke olan Kanada’ya

karşı Türkiye'nin HS1006-Pirinç, HS1007-Sorgum, HS1005-Mısır ve HS1003-Arpa ürünlerinde rekabet gücüne sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ele alınan bu çalışma sonucunda Türkiye'nin hububat ürünlerinden HS1004-Yulaf ürününün hiçbir G7 ülkesine karşı rekabet üstünlüğü yoktur. Bunun sebebi bu ürünlerdeki üretimin azlığından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar son yıllarda üretimi artırma yoluna gidilmiş olsa da yapılan ihracat çok az seviyelerde kalmıştır. Bu üründe rekabet gücünün elde edilebilmesi için verimliliğin ve üretiminin artırılması gerekmektedir.

- Türkiye'nin HS1001-Buğday ürününde üstünlüğe sahip olduğu ülkeler; İtalya (orta).
- Türkiye'nin HS1001-Buğday ürününde üstünlüğe sahip olmadığı ülkeler; Almanya, ABD, BK, Fransa, Japonya ve Kanada.
- Türkiye'nin HS1002-Çavdar ürününde üstünlüğe sahip olduğu ülkeler; ABD VE BK (zayıf).
- Türkiye'nin HS1002-Çavdar ürününde üstünlüğe sahip olmadığı ülkeler; Almanya, Fransa, İtalya, Japonya ve Kanada.
- Türkiye'nin HS1003-Arpa ürününde üstünlüğe sahip olduğu ülkeler; ABD, İtalya ve Japonya (güçlü), Kanada (orta), Fransa (zayıf).
- Türkiye'nin HS1003-Arpa ürününde üstünlüğe sahip olmadığı ülkeler; Almanya, BK.
- Türkiye'nin HS1005-Mısır ürününde üstünlüğe sahip olduğu ülkeler; Almanya, BK, İtalya, Japonya ve Kanada (güçlü), Fransa (zayıf).
- Türkiye'nin HS1005-Mısır ürününde üstünlüğe sahip olmadığı ülkeler; ABD.
- Türkiye'nin HS1006-Pirinç ürününde üstünlüğe sahip olduğu ülkeler; Almanya, Fransa ve Kanada (güçlü), ABD ve BK (orta).
- Türkiye'nin HS1006-Pirinç ürününde üstünlüğe sahip olmadığı ülkeler; İtalya ve Japonya.
- Türkiye'nin HS1007-Sorgum ürününde üstünlüğe sahip olduğu ülkeler; Kanada (yüksek), Almanya ve BK (orta).

- Türkiye'nin HS1007-Sorgum ürününde üstünlüğe sahip olmadığı ülkeler; ABD, İtalya, Fransa ve Japonya.
- Türkiye'nin HS1008- Darı ürününde üstünlüğe sahip olduğu ülkeler; Japonya (güçlü), ABD, BK, Fransa ve İtalya (zayıf).
- Türkiye'nin HS1008- Darı ürününde üstünlüğe sahip olmadığı ülkeler; Almanya ve Kanada.

Sonuç olarak Türkiye hububat sektöründeki rekabet gücünün güçlü olduğu ürünlerde bu gücünü koruması, orta ve zayıf derecede üstünlük sahibi olduğu ürünlerde ve üstünlüğü olmayan ürünlerde ise,

- ✓ Tarımda teknolojik yöntemlerin geliştirilerek bu alanlarda kullanımları artırılmalı,
- ✓ Tüketimden çok üretim teşvik edilmeli,
- ✓ Ekim alanları artırılarak üretimi artırılmalı ve verimliliğin artırılması sağlanmalı,
- ✓ İhracatta marka ve inovasyona yatırım yapıp, dış ülkelere bağımlılığın azaltılması,
- ✓ Üreticilere destek ve teşvik verilerek, maliyetlerinde azaltılması sağlanmalı,
- ✓ Uygulanan tarım politikalarında iyileştirmeler yapılmalıdır.

Ek olarak tarımın GSYH içindeki payının da artırılması içinde AR-GE harcamalarına destek verilmelidir. Tüm bu öneriler ile hububat sektörü ürünlerinin ülke içerisinde kendi kendine yetebilecek seviyeye gelip, ihracatının da yükselmesi ve rekabet gücü elde edilmesini ortaya çıkaracaktır.

Literatürde Türkiye için birçok ürün grubunda rekabet gücü analizi yapılmıştır. Ancak hububat sektörü için böyle bir çalışma bulunmamaktadır. Bu açıdan literatürdeki eksikliğin tamamlanması amaçlanmıştır. Türkiye'nin farklı ülke grupları ile hububat sektöründeki rekabet gücü analizi literatürdeki eksiklikler arasındadır. Örnek olması açısından tarımsal ihracatımızda aktif rol oynayan ülkeleri içerisinde

bulunduran G20 ülkeleri, E7 ülkeleri ve benzeri ülke grupları için farklı rekabet gücü analizleri yapılabilir.

KAYNAKÇA

- A. M. Rugman & J. D'Cruz (1993). *Improving Canada's International Competitiveness*, Faculty of Management, University of Toronto.
- Adıgüzel, M. (2011). *Küresel Rekabet Gücü Türkiye İçin Sistematik ve Eklektik Bir Yaklaşım*. Ankara.
- Akgüngör S., Barbaros F., & Kumral N. (2002). Competitiveness of The Turkish Fruit and Vegetable Processing Industry in The European Union Market. *Russian & East European Finance And Trade*, 38 (3).
- Aksoy, A. & Kaymak, H. Ç. (2021). Ceviz Sektörü Rekabet Gücü Analizi; Yedi Lider Ülke Örneği. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 52 (2) , 139-147.
- Aktan, C.C. & Vural, İ.Y. (2004). *Rekabet Gücü ve Rekabet Stratejileri*. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayınları, Rekabet Dizisi, Ankara.
- Altay, B. (2006). *Avrupa Birliğinde Rekabet Politikaları, Türkiye ve Avrupa Birliğinin İhracatta Rekabet Gücünün Ölçülmesi* (Doktora Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Anca, H.B. (2012). 'Literature Review of The Evolution Of Competitiveness Concept'. *Annals Of The University Of Oradea: Economic Science*.
- Arda, E. (2011). *Ekonomi El Sözlüğü*. Beta Yayınları, İstanbul.
- Atik, H. (2005). *Yenilik ve Ulusal Rekabet Gücü*. Detay Yayınevi, Ankara.
- Aykanat, S. & Barut, H. (2018). Buğday Tarımında Farklı Ekim Yöntemleri ve Sulamanın Teknik Yönden Karşılaştırılması. *International Journal of Eastern Mediterranean Agricultural Research*, 1(1), 131-142.
- Ayyaz, S., Bonney, L., & Akmal, N. (2019). Competitiveness In Mango Trade: A Comparative Analysis Between Pakistan And Other Mango Exporting Nations. *International Journal Of Food And Agricultural Economics (IJFAEC)*, Issue 7.
- Balassa, B. (1965). Trade Liberalization And Revealed Comparative Advantage. *Manchester School Of Economic And Social Studies*, 33.
- Bashimov, G. (2016). Rusya'nın Tarım Ürünlerinde Karşılaştırmalı Üstünlüğü. *İktisadi Yenilik Dergisi*. 3(2).
- Batra, A., & Zeba, K. (2005). *Revealed Comparative Advantage: an Analysis For India And China*. Indian Council For Research on International Economic Relations.
- Beasley, W.G. (1999). *The Japanese Experience, A Short History Of Japan*. London: The Orion.

- Bellino E.& Fratini M. (2022). Absolute advantages and capital mobility in international trade theory. *The European Journal of the History of Economic Thought*, 29 (2).
- Bhattacharyya, R. (2012). Revealed Comparative Advantage And Competitiveness: A Case Study For India In Horticultural Products. *Journal Of European Economy*, 11(2).
- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967). TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- Bocutoğlu, E. (2012). *İktisadi Düşünceler Tarihi*, Murathan Yayınevi, Trabzon.
- Ceylan, N.F., Sayın, C., Özkan, B., Akpınar, M.G. & Ilbasım, E. (2018). Comparative Advantage Analysis For Turkish Grape And Cherries Export Market. *International Journal Of Agriculture, Forestry And Life Science*, Issue 2.
- Coxhead, I. (2007). A New Resource Curse Impacts Of China's Boom On Comparative Advantage And Resource Dependence In Southeast Asia. *World Development*, Issue 7.
- Çivi, E., Erol, İ., İnanlı, T. & Erol, E. (2008). Uluslararası Rekabet Gücüne Farklı Bakışlar, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*.
- Çizmecı, H. (2010). *Türkiye Seramik Kaplama Malzemeleri Sektörünün Rekabet Gücü* (Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Direk, M. (2012). Tarım Tarihi Ve Deontoloji. Eğitim Akademi Yayınları, Konya.
- Dulupçu, M.A. (2001). *Küresel Rekabet Gücü (Türkiye Üzerine Bir Uygulama)*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Elsner, W. (1989), Adam Smith's Model of the Origins and Emergence of Institutions: The Modern Findings of the Classical Approach, *Journal of Economic Issues*, 189-213, DOI: 10.1080/00213624.1989.11504874
- Erdoğan, N. (2020). *Tarım Ekonomisi ve Finansmanı*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Erkan, B. (2012). Türkiye'nin Geleneksel İhraç Tarım Ürünlerinde Uzmanlaşma Düzeyi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Sayı 4.
- Fertö, I. & Hubbard, L. (2002). Revealed Comparative Advantage And Competitiveness In Hungarian Agri-Food Sectors. *Institute Of Economics Hungarian Academy Of Sciences, Discussion Papers*, Issue 8, Budapeşte.
- Frohberg, K. & M. Hartmann, (1997). Comparing Measures Of Competitiveness *Discussion Paper. Institute Of Agricultural Development In Central And Europe*, Issue 2.
- Gürpınar, K. & Barca, M. (2007). Türk Mobilya Sektörünün Uluslararası Rekabet

- Gücü Düzeyi ve Nedenleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı 41-61.
- Hark, R. (2015). *Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Kuramı ve Türkiye'nin Rekabet Gücü: Ab Ve OECD Ülkeleri İle Karşılaştırmalı Bir Analiz* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Hawkins, J. (2006). The concept of competitiveness. Treasury Working Paper.
- IMF (2022). World Economic Outlook (WEO) database. <https://www.imf.org/en/Publications/SPROLLS/world-economic-outlook-databases#sort=%40imfdate%20descending>. Erişim Tarihi: 15.02.2024.
- Ishchukova, N. & Smutka, L. (2013). *Revealed Comparative Advantage Of Russian Agricultural Exports*. Acta Univ, Agric, Silvic, Mendelianae Brun.
- Işıkçı, E. (2013). *Türkiye İhracatında Ürün/Ürün Grupları Rekabet Güçlerinin Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (Akü) Endeksi Kullanılarak Analizi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ITC. (2022). Trademap. Seçilen Ürün Grubu için İthalat ve İhracat Verileri Listesi. https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c%7c1. Erişim Tarihi: 10.01.2024
- İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972). TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- İyibozyurt E. (1999). *Uluslararası İktisat, Teori ve Politika*. Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Karluk, R. (2013). *Uluslararası Ekonomi*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Kayabaşı, A. (2007). *İşletmelerin Rekabet Gücünün Geliştirilmesinde Lojistik Faaliyet Performansının Arttırılması: Üretim İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kıral, T. & Akder H. (2000). Makro Ekonomik Göstergelerle Tarım Sektörü. *Türkiye Ziraat Mühendisliği Kongresi*, Ankara, Yayın No:38.
- Kocaman, T. (2008). Türkiye'de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-2000), Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kocaöz R. (2022). *Türkiye'de 1980 Sonrası Tarım Sektöründe Gelir ve İstihdamın Analizi*. Orion Yayınları, Ankara.
- Koşar, A. (2018). Türkiye'nin Son 10 Yılda En Çok İhracat ve İthalat Yaptığı Ülkelerin Hiyerarşik Kümeleme Analizi ile Gruplandırılması Ve Değerlendirilmesi. *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi*, Sayı 1.

- Kösekahyaoğlu, L. & Özdamar, G. (2011). Türkiye, Çin ve Hindistan'ın Sektörel Rekabet Gücü Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı.2.
- Krugman, P. (1994). *Competitiveness: A Dangerous Obsession*. An International Economics Reader, New York, Foreign Affairs.
- Kuşat, N. & Atlas Denli, E. (2021). Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlüklere Göre Türkiye - BRICS Rekabet Gücü Analizi (2008-2019), *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23 (1).
- Kutlu, R. (2005). Türkiye'nin İslam Ülkeleri Karşısında Rekabet Gücünün Ölçülmesi. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 18(4), 429-436.
- Leamer E.E. (1995), *The Heckscher-Ohlin Model in Theory and Practice*. Princeton International Economics Section, Departement of Economics Princeton University.
- Mekic, E., Mekic, E. (2014). Supports And Critique On Porter's Competitive Strategy And Competitive Advantage. *Regional Economic Development, International Conference On Economic And Social Studies*, Sarajevo.
- Miral, Z.C. (2006). *Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Karşı Rekabet Gücü: Seçilmiş Tarımsal Ürünler İçin Bir Uygulama* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Oğuz, E. (2018). *Eskiçağda Mezopotamya Bölgesinin Ekonomik Yapısı* (Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Özdemir, M.B. (2018). *Türkiye'nin Seçili Tarım Ürünlerinin Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Yöntemi ile Rekabet Gücü Analizi* (Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Özdemir, Z. (2011). Türk Tarımında Destekleme Uygulamaları ve Sonuçları. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Sayı 47.
- Özdil, S. (2014). *Türkiye'de Dışa Açıklığın Makro Ekonomik Etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Palacıoğlu, T. (2018). *Mutlak Üstünlük ve Bazı Dış Ticaret Teorileri*. İstanbul Ticaret Odası. İstanbul Düşünce Akademisi.
- Porter, M. E. (1990). *The Competitive Advantage Of Nations*, Harvard Business Review, The Free Press, New York .
- PSPC. (2024). Group of Seven, G7, G8, G20", Public Services and Procurement Canada. https://www.btb.termiumplus.gc.ca/tpv2guides/guides/wrtps/indexeng.html?lang=eng&lettr=indx_catlog_g&page=94WMCBKL6La4.html#zz94WMCBKL6La4 1. Erişim Tarihi: 13.03.2024.

- Ricardo, D. (2016) *Politik Ekonomi ve Vergilendirme İlkeleri Üzerine*. Çev. Tayfun Ertan, Belge Yayınları, İstanbul.
- Sarıçoban, K. (2022). Rcep Ülkelerinin Dış Ticareti ve Standart Ürün Grupları Bazında İhracattaki Karşılaştırmalı Üstünlükleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (84) , 1991-2012.
- Schumacher, R. (2012). “Adam Smith’s Theory of Absolute Advantage and the Use of Doxography in the History of Economics”. *Erasmus Journal for Philosophy and Economics*, Issue 2.
- Serinikli, N. & İnan, İ. H. (2011). Küreselleşme Sürecinde Tarım Kooperatifleri ve Küreselleşmenin Tarım Kooperatiflerine Etkisi, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 17.
- Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslararası İktisat, Teori Politika ve Uygulama*. Güzem Yayınları, İstanbul.
- Siudek ve Zawojka (2014). *Competitiveness In The Economic Concepts, Theories And Empirical Research*, Warsaw University of Life Sciences.
- Smith, A. (2006). *Ulusların Zenginliği I*, (Çev. Metin Saltoğlu), Palme Yayıncılık, Ankara.
- Suntharalingam, C., Ahmad T.M.A.T., Ali A.K., Rusli R., Halim N.A. (2011). Competitiveness of Malaysia's Fruits In The Global Agricultural And Selected Export Markets: Analyses Of Revealed Comparative Advantage (Rca) And Comparative Export Performance (Cep). *Economic And Technology Management Review*, Issue 6.
- Şahin, H. (2008). *Türkiye Ekonomisi*. Ezgi Yayınları, Bursa.
- Takım, A. (2015). *Uluslararası Ticarete Giriş*. Ekin Yayınları, Bursa.
- Tatlıcı, Ö. & Kızıltan, A. (2011). Çekim Modeli: Türkiye’nin İhracatı Üzerine Bir Uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25 (0).
- TB. (2024). Ticaret Bakanlığı. Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. Kanada Ülke Profili. <https://ticaret.gov.tr/data/5ef494c113b8767a580219bf/Kanada%20%C3%9C%20Profili.pdf>.
- TEPAV. (2012). *Konya’da Tarımsal Sanayilerde Yapısal Özelliklerin Analizi*. Mevlana Kalkınma Ajansı.
- TMO. (2016). *2016 Yılı Hububat Raporu*. T.C. Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü. <http://www.tmo.gov.tr>.
- TOBB. (2022). *2022 Ekonomik Raporu*. TOBB Yayın No: 2023/2. ISBN: 978-605-137-971-5.

- Tolan, Ö. (2006). *Bizans Devletinde Ziraat (IX.-X.) Yüzyıl* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Turan, R. Ve Kırpık, G. (2018). *Selçuklu El Kitabı*. Ankara, Grafiker Yayınları, Yayın No:98.
- United Nations (2019). *World Urbanization Prospects, The 2018 Revision*, New York: United Nations, Department of Economic and Social Affairs. <https://population.un.org/wup/Publications/Files/WUP2018-Report.pdf>.
- UNSD. (2024). *United Nations Statistics. Demografik ve Sosyal İstatistikler*. Division <https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/products/vitstats/index.cshtml>
- Utkulu, U. & Seymen, D. (2004). Revealed Comparative Advantage And Competitiveness: Evidence For Turkey. *European Trade Study Group 6th Annual Conference*.
- Uzundumlu, A. S. (2012). Tarım Sektörünün Ülke Ekonomisindeki Yeri ve Önemi, *Alinteri Journal Of Agriculture Science*, 22(1), 34-44.
- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977). TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- Vollrath, T.L. (1991). A Theoretical Evaluation Of Alternative Trade Intensity Measures Of Revealed Comparative Advantage. *Weltwirtschaftliches Archiv*, Issue 127.
- WB. (2022). *Dünya Kalkınma Göstergeleri*. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>. Erişim tarihi: 12.12.2023.
- Yalçın, T. (2021). *Türkiye'nin Rekabet Gücünün Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Yöntemiyle Analizi 2005-2018 Dönemi* (Yüksek Lisans Tezi). Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kilis.
- Yaver, E., & Ertaş, N. (2014). Yulafın Bileşimi, Hububat Endüstrisinde Kullanım Alanları ve İnsan Sağlığı Üzerine Etkileri. *Gıda ve Yem Bilimi Teknolojisi Dergisi* (13).
- Yavuz, F. (2005). *Türkiye'de Tarım*. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayınları, Erzurum.
- Yılmaz, M. & Güneren Genç, E. (2021). Gıda Ürünleri Ve İçecek Sektörünün Balassa (Akü) Endeksine Göre Analizi. *Journal Of Business Innovation And Governance*, 4 (2) , 194-213.
- Yüksel, E. & Sarıdoğan, E. (2012). Uluslararası Ticaret Teorileri Ve Paul R.Krugman'ın Katkıları. *Öneri Dergisi*, 9(35), 199-206.

EKLER

Tablo Ek-1. Almanya GSYH, Tarımsal GSYH, Toplam Nüfus ve Tarım Nüfusu Verileri (2000-2021)

Yıllar	GSYH (Milyar \$)	Tarımsal GSYH (Milyon \$)	Tarım sektörünün GSYH İçerisindeki Payı (%)	Kişi başına düşen GSYH (Bin \$)	Toplam Nüfus (Milyon Kişi)	Kent Nüfus (Milyon Kişi)	Tarım-Kır Nüfusu (Milyon Kişi)	Toplam Nüfus İçerisindeki Tarım Nüfus Payı (%)
2000	1.947.981.991	19.378.314	0,99	23.695	82.211.508	61.629.857	20.581.651	25,0
2001	1.945.790.973	21.081.327	1,08	23.628	82.349.925	61.902.439	20.447.486	24,8
2002	2.078.484.517	18.716.686	0,90	25.197	82.488.495	62.174.878	20.313.617	24,6
2003	2.501.640.388	20.820.138	0,83	30.310	82.534.176	62.376.854	20.157.322	24,4
2004	2.814.353.869	26.766.290	0,95	34.107	82.516.260	62.529.997	19.986.263	24,2
2005	2.846.864.211	20.695.441	0,73	34.520	82.469.422	62.660.267	19.809.155	24,0
2006	2.994.703.642	22.088.494	0,74	36.354	82.376.451	62.753.557	19.622.894	23,8
2007	3.425.578.382	26.680.466	0,78	41.640	82.266.372	62.833.410	19.432.962	23,6
2008	3.745.264.093	31.397.687	0,84	45.613	82.110.097	62.875.807	19.234.290	23,4
2009	3.411.261.212	23.719.669	0,70	41.650	81.902.307	62.877.220	19.025.087	23,2
2010	3.399.667.820	27.323.020	0,80	41.572	81.776.930	62.940.432	18.836.498	23,0
2011	3.749.314.991	34.119.607	0,91	46.706	80.274.983	61.940.177	18.334.806	22,8
2012	3.527.143.188	29.907.310	0,85	43.856	80.425.823	62.064.608	18.361.215	22,8
2013	3.733.804.649	35.196.456	0,94	46.299	80.645.605	62.242.278	18.403.327	22,8
2014	3.889.093.051	35.178.700	0,90	48.024	80.982.500	62.510.392	18.472.108	22,8
2015	3.357.585.719	22.989.107	0,68	41.103	81.686.611	63.062.064	18.624.547	22,8
2016	3.469.853.463	24.234.536	0,70	42.136	82.348.669	63.592.936	18.755.733	22,8
2017	3.690.849.152	31.436.767	0,85	44.653	82.657.002	63.861.626	18.795.376	22,7
2018	3.974.443.355	27.387.516	0,69	47.939	82.905.782	64.096.118	18.809.664	22,7
2019	3.889.177.589	30.757.562	0,79	46.805	83.092.962	64.294.010	18.798.952	22,6
2020	3.887.727.161	28.728.516	0,74	46.749	83.160.871	64.410.589	18.750.282	22,5
2021	4.278.503.934	30.460.293	0,71	51.427	83.196.078	64.513.567	18.682.511	22,5

Kaynak: WB'den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo Ek-2. ABD GSYH, Tarımsal GSYH, Toplam Nüfus ve Tarım Nüfusu Verileri (2000-2021)

Yıllar	GSYH (Milyar \$)	Tarımsal GSYH (Milyon \$)	Tarım sektörünün GSYH İçerisindeki Payı (%)	Kişi başına düşen GSYH (Bin \$)	Toplam Nüfus (Milyon Kişi)	Kent Nüfus (Milyon Kişi)	Tarım-Kır Nüfusu (Milyon Kişi)	Toplam Nüfus İçerisindeki Tarım Nüfus Payı (%)
2000	10.250.952.000	117.942.832	1,15	36.330	282.162.411	223.069.137	59.093.274	20,9
2001	10.581.929.000	119.497.180	1,13	37.134	284.968.955	225.792.302	59.176.653	20,8
2002	10.929.108.000	106.418.069	0,97	37.998	287.625.193	228.400.290	59.224.903	20,6
2003	11.456.450.000	128.432.169	1,12	39.490	290.107.933	230.876.596	59.231.337	20,4
2004	12.217.196.000	154.606.580	1,27	41.725	292.805.298	233.532.722	59.272.576	20,2
2005	13.039.197.000	150.016.842	1,15	44.123	295.516.599	236.200.507	59.316.092	20,1
2006	13.815.583.000	139.466.580	1,01	46.302	298.379.912	238.999.326	59.380.586	19,9
2007	14.474.228.000	155.615.884	1,08	48.050	301.231.207	241.795.278	59.435.929	19,7
2008	14.769.862.000	155.526.692	1,05	48.570	304.093.966	244.607.104	59.486.862	19,6
2009	14.478.067.000	139.030.815	0,96	47.195	306.771.529	247.276.259	59.495.270	19,4
2010	15.048.971.000	154.919.659	1,03	48.651	309.327.143	249.849.720	59.477.423	19,2
2011	15.599.732.000	187.283.956	1,20	50.066	311.583.481	252.208.133	59.375.348	19,1
2012	16.253.970.000	186.811.721	1,15	51.784	313.877.662	254.614.421	59.263.241	18,9
2013	16.880.683.000	222.512.729	1,32	53.410	316.059.947	256.953.576	59.106.371	18,7
2014	17.608.138.000	205.705.398	1,17	55.304	318.386.329	259.430.732	58.955.597	18,5
2015	18.295.019.000	188.238.199	1,03	57.040	320.738.994	261.950.744	58.788.250	18,3
2016	18.804.913.000	176.228.444	0,94	58.207	323.071.755	264.473.000	58.598.755	18,1
2017	19.612.102.000	184.424.799	0,94	60.322	325.122.128	266.788.716	58.333.412	17,9
2018	20.656.516.000	185.598.437	0,90	63.201	326.838.199	268.844.029	57.994.170	17,7
2019	21.521.395.000	179.346.384	0,83	65.548	328.329.953	270.737.596	57.592.357	17,5
2020	21.322.950.000	199.831.763	0,94	64.317	331.526.933	274.053.424	57.473.509	17,3
2021	23.594.031.000	223.723.739	0,95	71.056	332.048.977	275.178.949	56.870.028	17,1

Kaynak: WB'den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo Ek-3. Birleşik Krallık GSYH, Tarımsal GSYH, Toplam Nüfus ve Tarım Nüfusu Verileri (2000-2021)

Yıllar	GSYH (Milyar \$)	Tarımsal GSYH (Milyon \$)	Tarım sektörünün GSYH İçerisindeki Payı (%)	Kişi başına düşen GSYH (Bin \$)	Toplam Nüfus (Milyon Kişi)	Kent Nüfus (Milyon Kişi)	Tarım-Kır Nüfusu (Milyon Kişi)	Toplam Nüfus İçerisindeki Tarım Nüfus Payı (%)
2000	1.665.534.876	13.654.108	0,82	28.281	58.892.514	46.319.551	12.572.963	21,4
2001	1.649.827.263	12.533.467	0,76	27.907	59.119.673	46.557.334	12.562.339	21,3
2002	1.785.729.916	15.932.254	0,89	30.078	59.370.479	46.930.583	12.439.896	21,0
2003	2.054.422.857	17.472.653	0,85	34.443	59.647.577	47.323.791	12.323.786	20,7
2004	2.421.525.082	17.640.058	0,73	40.367	59.987.905	47.767.769	12.220.136	20,4
2005	2.543.180.000	13.858.181	0,54	42.105	60.401.206	48.269.624	12.131.582	20,1
2006	2.708.441.582	15.455.381	0,57	44.512	60.846.820	48.798.541	12.048.279	19,8
2007	3.090.510.204	17.382.953	0,56	50.398	61.322.463	49.351.705	11.970.758	19,5
2008	2.929.411.764	19.757.352	0,67	47.396	61.806.995	49.913.475	11.893.520	19,2
2009	2.412.840.006	16.312.509	0,68	38.744	62.276.270	50.463.084	11.813.186	19,0
2010	2.485.482.596	14.581.738	0,59	39.599	62.766.365	51.030.310	11.736.055	18,7
2011	2.663.805.834	18.181.793	0,68	42.110	63.258.810	51.600.211	11.658.599	18,4
2012	2.707.089.726	17.011.375	0,63	42.497	63.700.215	52.130.345	11.569.870	18,2
2013	2.784.853.502	17.639.042	0,63	43.426	64.128.273	52.650.595	11.477.678	17,9
2014	3.064.708.247	22.832.521	0,75	47.440	64.602.298	53.209.683	11.392.615	17,6
2015	2.927.911.140	18.479.999	0,63	44.964	65.116.219	53.802.927	11.313.292	17,4
2016	2.689.106.566	15.567.733	0,58	40.985	65.611.593	54.382.825	11.228.768	17,1
2017	2.680.148.052	15.921.439	0,59	40.572	66.058.859	54.923.317	11.135.542	16,9
2018	2.871.340.347	16.398.480	0,57	43.204	66.460.344	55.426.598	11.033.746	16,6
2019	2.851.407.164	17.243.071	0,60	42.663	66.836.327	55.909.924	10.926.403	16,4
2020	2.697.806.592	17.807.701	0,66	40.217	67.081.234	56.283.168	10.798.066	16,1
2021	3.141.506.156	22.290.993	0,71	46.870	67.026.292	56.403.965	10.622.327	15,9

Kaynak: WB'den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo Ek-4. Kanada GSYH, Tarımsal GSYH, Toplam Nüfus ve Tarım Nüfusu Verileri (2000-2021)

Yıllar	GSYH (Milyar \$)	Tarımsal GSYH (Milyon \$)	Tarım sektörünün GSYH İçerisindeki Payı (%)	Kişi başına düşen GSYH (Bin \$)	Toplam Nüfus (Milyon Kişi)	Kent Nüfus (Milyon Kişi)	Tarım-Kır Nüfusu (Milyon Kişi)	Toplam Nüfus İçerisindeki Tarım Nüfus Payı (%)
2000	744.773.415	15.578.075	2,09	24.271	30.685.730	24.388.404	6.297.326	20,5
2001	738.981.792	15.650.826	2,12	23.822	31.020.855	24.757.744	6.263.111	20,2
2002	760.649.334	15.118.842	1,99	24.256	31.359.199	25.052.237	6.306.962	20,1
2003	895.540.646	18.386.267	2,05	28.302	31.642.461	25.303.527	6.338.934	20,0
2004	1.026.690.238	22.256.725	2,17	32.146	31.938.807	25.565.418	6.373.389	20,0
2005	1.173.108.598	22.058.095	1,88	36.384	32.242.732	25.833.522	6.409.210	19,9
2006	1.319.264.809	22.440.937	1,70	40.504	32.571.193	26.126.331	6.444.862	19,8
2007	1.468.820.407	23.312.540	1,59	44.660	32.888.886	26.441.349	6.447.537	19,6
2008	1.552.989.690	27.461.105	1,77	46.710	33.247.298	26.790.008	6.457.290	19,4
2009	1.374.625.142	21.305.222	1,55	40.875	33.630.069	27.158.971	6.471.098	19,2
2010	1.617.343.367	24.150.754	1,49	47.561	34.005.902	27.523.357	6.482.545	19,1
2011	1.793.326.630	31.664.131	1,77	52.224	34.339.221	27.847.735	6.491.486	18,9
2012	1.828.366.481	33.118.038	1,81	52.670	34.713.395	28.165.407	6.547.988	18,9
2013	1.846.597.421	34.978.830	1,89	52.638	35.080.992	28.478.048	6.602.944	18,8
2014	1.805.749.878	28.649.089	1,59	50.961	35.434.066	28.778.840	6.655.226	18,8
2015	1.556.508.816	29.104.161	1,87	43.594	35.704.498	29.013.118	6.691.380	18,7
2016	1.527.994.741	28.454.713	1,86	42.314	36.110.803	29.358.083	6.752.720	18,7
2017	1.649.265.644	31.171.032	1,89	45.130	36.545.075	29.729.419	6.815.656	18,7
2018	1.725.329.192	29.328.725	1,70	46.539	37.072.620	30.181.191	6.891.429	18,6
2019	1.743.725.183	29.592.400	1,70	46.353	37.618.495	30.652.302	6.966.193	18,5
2020	1.655.684.730	30.461.110	1,84	43.538	38.028.638	31.016.918	7.011.720	18,4
2021	2.007.472.181	31.012.731	1,54	52.497	38.239.864	31.223.996	7.015.868	18,4

Kaynak: WB'den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo Ek-5. İtalya GSYH, Tarımsal GSYH, Toplam Nüfus ve Tarım Nüfusu Verileri (2000-2021)

Yıllar	GSYH (Milyar \$)	Tarımsal GSYH (Milyon \$)	Tarım sektörünün GSYH İçerisindeki Payı (%)	Kişi başına düşen GSYH (Bin \$)	Toplam Nüfus (Milyon Kişi)	Kent Nüfus (Milyon Kişi)	Tarım-Kır Nüfusu (Milyon Kişi)	Toplam Nüfus İçerisindeki Tarım Nüfus Payı (%)
2000	1.146.676.894	29.396.370	2,56	20.138	56.942.108	38.277.624	18.664.484	32,8
2001	1.168.023.426	29.079.478	2,49	20.501	56.974.100	38.333.314	18.640.786	32,7
2002	1.276.769.338	30.277.081	2,37	22.376	57.059.007	38.447.500	18.611.507	32,6
2003	1.577.621.707	37.199.680	2,36	27.526	57.313.203	38.686.985	18.626.218	32,5
2004	1.806.542.968	42.400.151	2,35	31.317	57.685.327	39.006.818	18.678.509	32,4
2005	1.858.217.147	37.788.619	2,03	32.055	57.969.484	39.267.369	18.702.115	32,3
2006	1.949.551.719	37.935.156	1,95	33.530	58.143.979	39.454.178	18.689.801	32,1
2007	2.213.102.482	41.966.778	1,90	37.871	58.438.310	39.722.857	18.715.453	32,0
2008	2.408.655.348	45.153.222	1,87	40.945	58.826.731	40.056.298	18.770.433	31,9
2009	2.199.928.804	39.658.964	1,80	37.227	59.095.365	40.308.358	18.787.007	31,8
2010	2.136.099.955	37.926.765	1,78	36.036	59.277.417	40.502.481	18.774.936	31,7
2011	2.294.994.296	43.224.525	1,88	38.650	59.379.449	40.641.670	18.737.779	31,6
2012	2.086.957.656	41.128.783	1,97	35.052	59.539.717	40.894.259	18.645.458	31,3
2013	2.141.924.094	45.935.485	2,14	35.560	60.233.948	41.548.775	18.685.173	31,0
2014	2.162.009.615	43.193.944	2,00	35.566	60.789.140	42.109.853	18.679.287	30,7
2015	1.836.637.711	37.930.917	2,07	30.242	60.730.582	42.247.229	18.483.353	30,4
2016	1.877.071.687	36.196.949	1,93	30.961	60.627.498	42.351.339	18.276.159	30,1
2017	1.961.796.197	38.700.052	1,97	32.407	60.536.709	42.462.869	18.073.840	29,9
2018	2.091.932.426	40.696.873	1,95	34.622	60.421.760	42.559.879	17.861.881	29,6
2019	2.011.302.198	38.361.480	1,91	33.674	59.729.081	42.249.963	17.479.118	29,3
2020	1.897.461.635	38.104.575	2,01	31.923	59.438.851	42.224.765	17.214.086	29,0
2021	2.154.875.493	40.955.813	1,90	36.441	59.133.173	42.189.154	16.944.019	28,7

Kaynak: WB'den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo Ek-6. Japonya GSYH, Tarımsal GSYH, Toplam Nüfus ve Tarım Nüfusu Verileri (2000-2021)

Yıllar	GSYH (Milyar \$)	Tarımsal GSYH (Milyon \$)	Tarım sektörünün GSYH İçerisindeki Payı (%)	Kişi başına düşen GSYH (Bin \$)	Toplam Nüfus (Milyon Kişi)	Kent Nüfus (Milyon Kişi)	Tarım-Kır Nüfusu (Milyon Kişi)	Toplam Nüfus İçerisindeki Tarım Nüfus Payı (%)
2000	4.968.359.075	75.413.745	1,52	39.169	126.843.000	99.760.751	27.082.249	21,4
2001	4.374.711.694	59.824.453	1,37	34.406	127.149.000	101.706.485	25.442.515	20,0
2002	4.182.846.045	57.576.482	1,38	32.821	127.445.000	104.055.019	23.389.981	18,4
2003	4.519.561.645	58.710.381	1,30	35.387	127.718.000	106.256.267	21.461.733	16,8
2004	4.893.116.005	60.232.177	1,23	38.299	127.761.000	108.136.910	19.624.090	15,4
2005	4.831.467.035	53.708.008	1,11	37.813	127.773.000	109.856.670	17.916.330	14,0
2006	4.601.663.122	49.812.853	1,08	35.992	127.854.000	111.383.848	16.470.152	12,9
2007	4.579.750.920	48.241.453	1,05	35.779	128.001.000	112.827.761	15.173.239	11,9
2008	5.106.679.115	53.829.594	1,05	39.876	128.063.000	114.107.975	13.955.025	10,9
2009	5.289.493.117	57.249.057	1,08	41.309	128.047.000	115.228.215	12.818.785	10,0
2010	5.759.071.769	63.826.702	1,11	44.968	128.070.000	116.302.928	11.767.072	9,2
2011	6.233.147.172	67.334.928	1,08	48.760	127.833.000	116.416.235	11.416.765	8,9
2012	6.272.362.996	70.429.476	1,12	49.145	127.629.000	116.331.281	11.297.719	8,9
2013	5.212.328.181	55.600.834	1,07	40.899	127.445.000	116.262.976	11.182.024	8,8
2014	4.896.994.405	48.803.725	1,00	38.475	127.276.000	116.208.079	11.067.921	8,7
2015	4.444.930.651	45.965.919	1,03	34.961	127.141.000	116.182.717	10.958.283	8,6
2016	5.003.677.627	56.290.438	1,12	39.375	127.076.000	116.219.897	10.856.103	8,5
2017	4.930.837.369	55.641.568	1,13	38.834	126.972.000	116.223.820	10.748.180	8,5
2018	5.040.880.939	52.639.310	1,04	39.751	126.811.000	116.179.166	10.631.834	8,4
2019	5.117.993.853	53.173.266	1,04	40.416	126.633.000	116.119.928	10.513.072	8,3
2020	5.055.587.093	53.908.897	1,07	40.041	126.261.000	115.884.871	10.376.129	8,2
2021	5.034.620.784	51.014.846	1,01	40.059	125.681.593	115.459.909	10.221.684	8,1

Kaynak: WB'den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo Ek-6. Fransa GSYH, Tarımsal GSYH, Toplam Nüfus ve Tarım Nüfusu Verileri (2000-2021)

Yıllar	GSYH (Milyar \$)	Tarımsal GSYH (Milyon \$)	Tarım sektörünün GSYH İçerisindeki Payı (%)	Kişi başına düşen GSYH (Bin \$)	Toplam Nüfus (Milyon Kişi)	Kent Nüfus (Milyon Kişi)	Tarım-Kır Nüfusu (Milyon Kişi)	Toplam Nüfus İçerisindeki Tarım Nüfus Payı (%)
2000	1.365.639.660	28.656.002	2,10	22.416	60.921.384	46.221.663	14.699.721	24,1
2001	1.377.657.339	29.027.352	2,11	22.449	61.367.388	46.717.151	14.650.237	23,9
2002	1.501.409.382	30.191.223	2,01	24.288	61.816.234	47.215.240	14.600.994	23,6
2003	1.844.544.792	34.127.109	1,85	29.628	62.256.970	47.708.761	14.548.209	23,4
2004	2.119.633.181	38.634.362	1,82	33.797	62.716.306	48.218.178	14.498.128	23,1
2005	2.196.945.232	36.910.914	1,68	34.768	63.188.395	48.737.209	14.451.186	22,9
2006	2.320.536.221	35.237.125	1,52	36.470	63.628.261	49.233.640	14.394.621	22,6
2007	2.660.591.246	42.915.149	1,61	41.558	64.021.737	49.694.312	14.327.425	22,4
2008	2.930.303.780	44.400.636	1,52	45.516	64.379.696	50.131.182	14.248.514	22,1
2009	2.700.887.366	35.737.115	1,32	41.738	64.710.879	50.550.197	14.160.682	21,9
2010	2.645.187.882	42.429.561	1,60	40.676	65.030.575	50.963.811	14.066.764	21,6
2011	2.865.157.541	47.283.327	1,65	43.846	65.345.233	51.375.729	13.969.504	21,4
2012	2.683.671.716	43.792.021	1,63	40.871	65.662.240	51.793.062	13.869.178	21,1
2013	2.811.876.903	41.014.941	1,46	42.603	66.002.289	52.230.911	13.771.378	20,9
2014	2.855.964.488	44.448.979	1,56	43.069	66.312.067	52.647.802	13.664.265	20,6
2015	2.439.188.643	39.164.695	1,61	36.653	66.548.272	53.009.026	13.539.246	20,3
2016	2.472.964.344	35.539.338	1,44	37.063	66.724.104	53.323.902	13.400.202	20,1
2017	2.595.151.045	40.027.993	1,54	38.781	66.918.020	53.654.868	13.263.152	19,8
2018	2.790.956.878	46.019.435	1,65	41.558	67.158.348	54.024.861	13.133.487	19,6
2019	2.728.870.246	41.545.938	1,52	40.495	67.388.001	54.388.182	12.999.819	19,3
2020	2.647.418.691	41.815.799	1,58	39.180	67.571.107	54.715.704	12.855.403	19,0
2021	2.959.355.819	47.859.586	1,62	43.671	67.764.304	55.053.076	12.711.228	18,8

Kaynak: WB'den alınan verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.